

R

G

B

WH

GR

BL

Grey Scale #13

C

M

Y

K

DANES-PICTA.COM

A

1

2

3

4

5

6

M

8

9

10

11

12

13

14

15

B

17

18

19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

MASKOWANIE DZIAŁAŃ WOJSK LĄDOWYCH NA OBSZARZE KRAJU

Biblioteka Główna
Akademii Obrony Narodowej
S/5135

05-005135-003-0

WARSZAWA

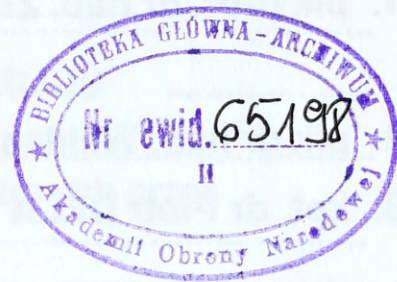
2002

65198

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

**MASKOWANIE DZIAŁAŃ
WOJSK LĄDOWYCH NA OBSZARZE
KRAJU**

p.k. „MASKOWANIE”

Opracował zespół w składzie:

1. **płk prof. dr hab. Zbigniew ŚCIBIOREK** – kierownik naukowy, rozdział IV, wstęp, zakończenie
2. **płk dr hab. Waldemar KACZMAREK** – rozdział I
3. **kpt. dr Piotr DELA** – rozdział II (wspólnie z prof. ŚCIBIORKIEM), rozdział III

R E C E N Z E N T

prof. dr hab. Leopold CIBOROWSKI

Opracowanie redakcyjne, skład komputerowy, grafika komputerowa

ppłk dr Zbigniew MAZUREK

Marzenna WOŁEJSZO

Spis treści

WPROWADZENIE	4
1. DZIAŁANIA WOJSK LĄDOWYCH NA OBSZARZE KRAJU	9
1.1. Założenia wstępne.....	9
1.2. Charakterystyka operacji (walk) prowadzonych przez wojska lądowe	15
1.3. Specyfika działań wojsk lądowych	20
1.3.1. Działania osłonowe	21
1.3.2. Działania obronne	25
1.3.3. Działania zaczepne	31
1.3.4. Działania (etapy) przejściowe	41
2. ROZPOZNANIE – DETERMINANT MASKOWANIA	47
2.1. Klasyfikacja rozpoznania wojskowego	53
2.2. Rozpoznanie elektroniczne – przyszłość rozpoznania	56
3. CHARAKTER WSPÓŁCZESNEGO MASKOWANIA WOJSK LĄDOWYCH	66
3.1. Istota maskowania	66
3.2. Cel maskowania	68
3.3. Funkcje maskowania	72
3.4. Cechy maskowania	75
3.5. Formy maskowania	79
4. CZYNNIKI RZUTUJĄCE NA SKUTECZNOŚĆ MASKOWANIA	83
4.1. Znaczenie terenu i warunków atmosferycznych	83
4.2. Siły i środki maskowania a jego skuteczność	85
4.3. Zadania maskowania w aspekcie zasad sztuki wojennej	91
4.4. Maskowanie a czynniki walki zbrojnej	95
ZAKOŃCZENIE	98
BIBLIOGRAFIA	100

Wprowadzenie

Szybki postęp techniczny w różnych dziedzinach działalności człowieka doprowadził do wielu przewartościowań i zmian poglądów. Dotyczy to także teorii walki zbrojnej, a co za tym idzie, również teorii i praktyki maskowania działań wojsk lądowych.

Historia prowadzonych wojen dostarcza wiele przykładów wykorzystania różnych form maskowania podczas starć zbrojnych. Już starożytne wojny wykazały potrzebę stosowania maskowania, które ułatwiło osiągnięcie zamierzonego celu, a w przypadku zaniechania maskowania – powodowało klęskę. Najlepszym przykładem maskowania z tego okresu jest słynny „koń trojański”. W średniowieczu maskowanie polegało głównie na skrytych przygotowaniach do wojny. Pod pozorem polowań gromadzono zapasy żywności, za pomocą „wici” organizowano mobilizację. Natomiast same działania wojenne nie były maskowane. Rycerze byli odziani w kolorowe, bogato zdobione zbroje, łatwe do rozpoznania z daleka. Pierwsze maskujące mundury zaczęto stosować tuż przed I wojną światową. Brytyjczycy wprowadzili mundury koloru khaki, natomiast Niemcy mundury koloru stalowego. Najdłużej z wprowadzeniem ochronnego munduru ociągali się Francuzi. O konieczności wprowadzenia go przekonali się w bitwie pod Marną w 1914 roku. Wtedy to bowiem, 246 pułk francuski został wybity przez Niemców z powodu kolorowych mundurów, doskonale widocznych z odległości półtora kilometra.

Konflikt w Zatoce Perskiej (1990 r.) ukazał, jakie znaczenie ma i jakie może mieć maskowanie, przy wykorzystaniu nowoczesnych środków maskujących. Pomimo zmasowanych nalotów lotnictwa sprzymierzonych, część dość dobrze zamaskowanych i ukrytych środków irackiej obrony powietrznej utrzymała swoją zdolność bojową. Nie zostały zniszczone wszystkie rakiety Scud. Działania irackie dowiodły, że bardzo skuteczną metodą przeciwdziałania naj-

nowocześniejszym systemom rozpoznawczo-uderzeniowym jest zabezpieczenie przed nimi sił i środków oraz podsunięcie fałszywego celu. Piloci sprzymierzonych, biorący udział w tym konflikcie, stwierdzili, że z odległości dwóch mil nie potrafią odróżnić czołgu od makiety przy użyciu środków termowizyjnych i radiolokacyjnych.

O dużej skuteczności maskowania, zarówno na szczeblu strategicznym, jak i taktycznym świadczą także przykłady z konfliktu lokalnego w Kosowie (1999 r.). Rozśrodkowanie sił serbskich i umiejętne rozmieszczenie ich w terenie zminimalizowało straty. Pomimo wielotygodniowych nalotów sił powietrznych NATO wojska serbskie nie poniosły znaczących strat i zachowały zdolność bojową.

Analiza doświadczeń bojowych oraz wyniki wcześniej przeprowadzonych badań pozwoliły na wstępne określenie sposobów maskowania i jego zakresu w zależności od szczebla organizacyjnego wojsk lądowych. W badaniach zwrócono szczególną uwagę na ścisły związek rozpoznania prowadzonego przez organa rozpoznawcze nacierającego przeciwnika z maskowaniem wykonywanym przez broniące się ogólnowojskowe oddziały i związki taktyczne. Te dwie wzajemnie przeciwstawne dziedziny działalności wojsk na polu walki są ze sobą związane swoistym sprzężeniem zwrotnym. **Maskowanie, oddziałując na rozpoznanie, bezpośrednio wpływa na ilość i jakość informacji posiadanej przez przeciwnika, a tym samym na podjętą przez niego decyzję.** Aby skutecznie się maskować, należy znać sposoby prowadzenia rozpoznania przez stronę przeciwną, jego zapotrzebowanie w zakresie informacji i tak przeprowadzić różnego rodzaju działania demonstracyjne i pozorne, aby przeciwnik poszukiwał informacji tam, gdzie oczekuje tego obrońca. Zasada akcji i reakcji jest w przypadku rozpoznania i maskowania zasadą najlepiej odzwierciedlającą wzajemne powiązania tych dwóch działań. Postęp w rozpoznaniu, rozwój techniczny sprzętu i sposobów rozpoznania automatycznie pociąga za sobą rozwój sprzętu maskowniczego, sposobów i zakresu jego stosowania.

Istotna jest także stosowana terminologia maskowania. W literaturze przedmiotu przytoczonych jest wiele definicji maskowania, które pojmują je w różnoraki sposób. Można zauważyć, że zarysowująca się dysproporcja między rozwojem współczesnych środków rozpoznania a możliwościami środków maskowania, wpłynęła na pewną ewolucję samego pojęcia. Wielu teoretyków przedstawia ciekawe spostrzeżenia, wnioski i sugestie dotyczące technik oraz sposobów maskowania. Jednak mało prac rozpatruje zagadnienia związane ze współczesnym znaczeniem maskowania, jego istotą, celem i zadaniami.

Przeprowadzona analiza pojęć maskowania rodzi wiele wątpliwości i możliwości ich interpretowania. Pojawiają się różnego rodzaju wątpliwości, które zmierzają do pytań: w jaki sposób możemy wprowadzić w błąd przeciwnika? Czy maskowanie stosujemy tylko dla utrudnienia przeciwnikowi podejmowania prawidłowych decyzji i skutecznego oddziaływania ogniem?

Wyliczanie elementów podlegających ukryciu (maskowaniu) jest zbędne, ponieważ maskowaniu podlega każdy etap przygotowania i prowadzenia walki oraz każdy element ugrupowania bojowego i operacyjnego wojsk lądowych. W definicjach widoczny jest jednak brak bardzo istotnego elementu, a mianowicie związku maskowania z rozpoznaniem, jako dwóch dziedzin wzajemnie przeciwstawnych, mających sprzeczne cele.

Maskowanie, widziane jako przeciwdziałanie rozpoznaniu przeciwnika, to nie tylko ukrycie wojsk i zmylenie przeciwnika, to także warunek przetrwania sił i środków niezbędnych do wykonania postawionych zadań. Oznacza to również, że sukces na polu walki będzie w dużej mierze zależał także od aktywnych działań podjętych przeciwko rozpoznaniu przeciwnika. Dlatego postrzeganie maskowania jako reakcji na rozpoznanie, jak wykazały badania, jest bardzo zasadne i odpowiadające realiom współczesnego pola walki.

W literaturze fachowej dostrzegany jest pogląd rozróżniający maskowanie i mylenie. Teoretycy utożsamiają z pojęciem maskowania tylko jedną z form jego realizacji, a mianowicie z ukrywaniem. Mylenie natomiast postrzegają jako wprowadzenie w błąd.

Problematyka maskowania jest bardzo rozległa. Dlatego w niniejszej pracy przedmiotem badań jest tylko maskowanie działań wojsk lądowych, dostrzegając jednak ściśle współdziałanie z innymi rodzajami sił zbrojnych. Prezentowane rozwiązania są wynikiem podejścia systemowego do badanego problemu. Maskowanie traktowane jest jako składowa część systemu współczesnych działań, organizowanych i prowadzonych na obszarze kraju.

Celem podjętej działalności badawczej jest zbadanie w procedurze naukowej złożonej problematyki maskowania działań wojsk lądowych. To także wypracowanie teoretycznych podstaw, sposobów i zakresu maskowania oraz określenie czynników wywierających bezpośredni wpływ na maskowanie ogólnowojskowych oddziałów i związków taktycznych wojsk lądowych.

Całą procedurę badawczą realizowano w trzech zasadniczych etapach, które opisują główne czynności badawcze wraz z zastosowanymi metodami i narzędziami badawczymi.

W etapie wstępnym dokonano wyboru i sprecyzowania problemu, weryfikowano założenia wstępnej hipotezy roboczej i ustalenia koncepcji pracy. Na tym etapie badań istotną sprawą było badanie teorii i praktyki maskowania na szczeblu taktycznym, operacyjnym i strategicznym.

Po rozwinięciu i zweryfikowaniu hipotezy roboczej, w procesie badań naukowych, został osiągnięty cel badawczy. Natomiast cel działalności naukowo-badawczej został osiągnięty poprzez opracowanie wyników badań naukowych. A zatem, w wyniku przeprowadzonych badań naukowych, zostały opracowane zasady, sposoby i zakres organizowania oraz wykonania maskowania działań wojsk lądowych.

Proces formułowania i weryfikacji hipotezy wymagał przyjęcia założeń i ograniczeń. Przyjęto, że w badaniach nad ogólną teorią maskowania tego rodzaju działalność traktowana będzie jako część zabezpieczenia bojowego, stanowiąca integralną część systemu walki i operacji. Dlatego problematyka badań jest poświęcona w głównej mierze ustaleniu i opisaniu celu oraz za-

kresu maskowania przez ogólnowojskowe oddziały i związki taktyczne wojsk lądowych.

Praca składa się z wprowadzenia, czterech rozdziałów, zakończenia i bibliografii.

Rozdział pierwszy przedstawia działania wojsk lądowych na obszarze kraju. To skondensowany opis możliwego spektrum działań w przypadku ewentualnej agresji. Po przybliżeniu pewnych założeń doktrynalnych przedstawiono możliwe poczynania wojsk lądowych zmierzające do przejęcia inicjatywy i osiągnięcie w ofensywie operacyjnej odtworzenie integralności terytorialnej naszego państwa.

Kolejny rozdział traktuje o potencjalnych możliwościach rozpoznawczych współczesnych armii. Jednak z uwagi na charakter opracowania i geopolityczne położenie naszego państwa, uwzględniano przede wszystkim możliwości rozpoznawcze armii państw nie należących do NATO. Dążono przy tym do wykazania ścisłego związku między rozpoznaniem a maskowaniem.

Konsekwencją wykazania powyższego związku jest, przedstawienie w rozdziale trzecim, charakteru współczesnego maskowania. Przez pryzmat jego istoty, celu funkcji, cech i form dążono do ukazania wymogów, jakie powinno spełniać maskowanie, aby było skuteczne.

Czwarty rozdział opracowania zawiera opis wybranych czynników, które rzutują na skuteczność maskowania wojsk lądowych. Przedstawiono więc znaczenie terenu oraz wpływ posiadanego potencjału maskowniczego na ukrycie poczynąń wojsk własnych lub wytworzenie u przeciwnika fałszywego obrazu poczynąń wojsk lądowych.

Zakończenie to zbiór wniosków uzyskanych w wyniku przeprowadzonych badań. To także szereg sugestii pod adresem Dowództwa Wojsk Lądowych.

1. Działania wojsk lądowych na obszarze kraju

1.1. Założenia wstępne

Oceniając ewentualność wybuchu w bliższej lub dalszej przyszłości konfliktu zbrojnego na obszarze naszego kraju, można zaryzykować twierdzenie, że najbardziej prawdopodobny będzie konflikt przygraniczny, o ograniczonym zasięgu. Wychodząc z powyższego można sądzić, że zacznie się od niespodziewanego, zaskakującego uderzenia przeciwnika, który dokona próby opanowania określonej części naszego terytorium (ograniczonego rejonu, obszaru).

Z badań prowadzonych nad przebiegiem współczesnych wojen i konfliktów zbrojnych wynika, że agresor po wykonaniu uderzenia i opanowaniu wspomnianego obszaru, dąży zwykle do utrwalenia powstałego status quo. Prowadzi działalność zmierzającą do wygaszenia konfrontacji zbrojnej, skupiając dalszy wysiłek na rozwiązaniach politycznych oraz międzynarodowej mediacji np. pod egidą ONZ. Nie ulega zatem wątpliwości, że jeśli nasze państwo, postrzegane jako ofiara agresji, nie będzie w porę zdolne do militarnego przeciwdziałania (rozumianego jako dążność do odzyskania utraconego obszaru), konflikt może przeciągać się w nieskończoność. Wiele dobitnych przykładów w tym obszarze dostarczają kolejne wojny izraelsko-arabskie, inne konflikty lokalne na Bliskim Wschodzie, a ostatnio także na Zakaukaziu i Bałkanach. Może zatem powstać swego rodzaju sytuacja patowa, której próby rozstrzygnięcia podejmowane będą przez inne państwa lub organizacje międzynarodowe. Jeśli do tego dodamy wielce prawdopodobne rozdzielanie walczących stron przez wielonarodowe siły rozjemcze, to wspomniany wcześniej problem odzyskania utraconych obszarów może okazać się bardzo złożony.

Drugim, nieco mniej prawdopodobnym konfliktem może być taki, w którym nasze państwo zostanie zaatakowane przez jednego z sąsiadów, dążącego do opanowania całego terytorium i okupowania go, bądź utworzenia na nim swego protektoratu. W tej sytuacji obraz działań wojennych może zmieniać się wraz z upływem czasu, przechodząc w szczególnie niekorzystnej sytuacji ewolucję od regularnych działań sił zbrojnych (w układzie narodowym i koalicyjnym) do działań nieregularnych (partyzanckich) w końcowej fazie konfliktu. U podstaw takiej prognozy leży założenie, że agresor od początku dysponował będzie taką przewagą, której nie uda się zniwelować pomimo stawiania twardego oporu.

Biorąc pod uwagę powyższe konstatacje należy zaznaczyć, że istotnym założeniem koncepcji użycia wojsk lądowych będzie zatem cel agresji potencjalnego przeciwnika. Wystarczy przecież porównać dwa - trzy ostatnie konflikty, np. w rejonie Zatoki Perskiej, byłej Jugosławii czy Czeczenii, aby dostrzec ich specyficzne cechy, rzutuujące na obraz toczonych zmagień.

Na podkreślenie zasługuje także to, że w istniejących uwarunkowaniach geopolitycznych, jeśli nawet wojna będzie się toczyła na obszarze wyłącznie naszego państwa bądź tylko jego części, realne będzie jej rozszerzenie na zdecydowanie większy obszar. Albowiem jej skutki – postrzegane przez pryzmat naszego udziału w Sojuszu Północnoatlantyckim - mogą zachwiać podstawami bezpieczeństwa całego kontynentu. Nietrudno także dostrzec, że środki walki, którymi dysponować będą walczące strony już w początkowej fazie konfliktu, obejmowały będą teren całego państwa, a ich potencjalne możliwości sięgały będą daleko poza ten obszar. To one zdeterminują sposoby prowadzenia działań bojowych oraz zadania realizowane przez poszczególne składowe siły zbrojnych, w tym także związki operacyjne i taktyczne wojsk lądowych.

Wyniki badań wskazują, że wojna na obszarze naszego kraju, ze względu na możliwy czas reakcji Sojuszu, a jednocześnie ze względu na posiadane przez wojska potencjalnego przeciwnika możliwości rażenia obiektów położonych na znacznej głębokości, cechowała się będzie dążeniem do szybkiego

osiągnięcia ostatecznych rozwiązań. Ponadto, działania wojenne rozpoczną się w warunkach pełnego bądź częściowego zaskoczenia naszych sił. Termin uderzenia, siły i środki użyte do agresji oraz jej zakres (inaczej mówiąc cel) pozostanie do końca tajemnicą. Tym bardziej, że nie należy spodziewać się wcześniejszego ogłoszenia mobilizacji czy też oczekiwać zauważalnego rozwijania określonych komponentów sił zbrojnych potencjalnego przeciwnika. Nie należy także spodziewać się wzmożonych ruchów wojsk, zmiany dyslokacji wybranych jednostek czy innych, świadczących o przygotowaniach do agresji, przedsięwzięć. Albowiem pierwsze uderzenia zostaną wykonane przy użyciu wydzielonych sił lotnictwa, wojsk raketowych oraz wojsk powietrzno-szturmowych i powietrzno-desantowych (desantowo-szturmowych).

Wspomniane wcześniej działania przeciwnika mogą w efekcie spowodować, że wojska lądowe przechodzić będą do działań w różnym czasie i mniejszymi - od zakładanych - zgrupowaniami. Ułatwi to agresorowi w znaczny sposób ich zwalczanie. Pozwoli dalej utrzymać inicjatywę i tworzyć czasową przewagę w decydujących miejscach i czasie. W tym okresie należy liczyć się także z wykonaniem innych uderzeń, których celem będzie izolacja obszaru działań bojowych. W efekcie wspomnianych uderzeń, wykonywanych na obiekty infrastruktury terenu na obszarze tyłowym (strefie komunikacji), mogą powstać rozległe strefy zniszczeń, zatopień i pożarów a także rejony, na których wystąpią silne skażenia toksycznymi środkami przemysłowymi.

Warto w tym miejscu podkreślić, że w początkowej fazie konfliktu nie powinniśmy spodziewać się wtargnięcia typowych, w dzisiejszym rozumieniu tego określenia, wojsk lądowych. Dopiero osiągnięcie celów pierwszego etapu agresji, to jest wyeliminowanie bądź poważne ograniczenie skutecznego kierowania obroną państwa i dowodzenia siłami zbrojnymi, rozpoznania elektronicznego oraz zdeorganizowanie funkcjonowania zaplecza, stworzy warunki do podjęcia działań przez zgrupowania wojsk lądowych. Nie ulega wątpliwości, że ich zasadniczym zadaniem będzie wtargnięcie na nasze terytorium i zawładnięcie izolowanym wcześniej obszarem. Trzeba w tym miejscu zaznaczyć, że wszystkie wymienione zadania realizowane będą w warunkach silne-

go wsparcia lotniczego i ciągłego oddziaływania środkami walki elektronicznej. Szczególnie lotnictwo, po wyeliminowaniu zasadniczych środków rozpoznania obrony powietrznej i przeciwlotniczej uzyska dogodne warunki do bezpośredniego wsparcia walk toczonych przez wojska lądowe. Uzyska także możliwość osłony masowo stosowanych, w warunkach bitew powietrzno-lądowych, desantów powietrznych, zwłaszcza desantów śmigłowcowych.

W tej sytuacji bardzo trudnym zagadnieniem będzie operacyjne rozwinięcie wojsk lądowych. Pod tym pojęciem rozumie się określony system zabiegów doprowadzających do pełnej gotowości bojowej dowództwa i wojska, ich przesunięcie (przegrupowanie) i zajęcie rejonów wyjściowych zapewniających dogodnie warunki przyjęcia przez związki operacyjne (związki taktyczne) odpowiedniego ugrupowania zgodnie z zamiarem przewidywanych działań oraz skuteczne ich prowadzenie. Celem operacyjnego rozwinięcia jest zatem przeciwdziałanie zaskoczeniu oraz uchylenie się od uderzeń, zwłaszcza środków precyzyjnego rażenia i lotnictwa przeciwnika, a także zapewnienie dogodnych warunków przyjęcia przez wojska lądowe (związki operacyjne i taktyczne) odpowiedniego ugrupowania. Wszystkie zagadnienia związane z rozwinięciem wojsk lądowych będą wielce skomplikowane w przypadku konfliktu, który rozpocznie się z zaskoczenia. Ocenia się, że część planowanych przedsięwzięć może wręcz nie dojść do skutku.

Analizując możliwy charakter agresji należy dostrzegać, że istotnym założeniem w działaniach przeciwnika będzie odizolowanie naszych wojsk od wsparcia logistycznego, napływającego z głębi kraju i innych krajów Sojuszu. Z przeprowadzonych dociekań wynika jednoznacznie, że warunkiem osiągnięcia końcowego sukcesu w starciu z przeciwnikiem będzie utrzymanie określonej części terytorium kraju, postrzeganej jako swoista baza operacyjna, niezbędna do realizacji wszelkich działań związanych z odparciem agresji.

W kontekście zarysowujących się wniosków są podstawy do twierdzenia, że wojska lądowe będą wchodziły do działania kolejno, w zróżnicowanym czasie, natomiast ogniska walki rozrzucone będą na dużej przestrzeni. Zatem łączyć je powinna jedna, wcześniej precyzyjnie określona myśl przewodnia

(zamiar i cel działania). Jest to istotne tym bardziej, że nie należy spodziewać się w żadnej fazie konfliktu powstania tzw. styczności łokciowej. Zasadnym wydaje się być założenie, że dowódcy na wszystkich szczeblach zmuszeni będą do działań prowadzonych z dużą samodzielnością.

Rozważania poświęcone założeniom odparcia ewentualnej agresji na nasz kraj, zasadne jest zakończyć pewnymi konstatacjami o charakterze ogólnym. Czynnikiem, który w decydujący sposób zmienił naszą sytuację polityczno-militarną, a tym samym wpłynął na zmianę założeń strategii bezpieczeństwa państwa było przyjęcie Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego. Nastąpiła bowiem zmiana uwarunkowań geopolitycznego położenia naszego państwa, a co za tym idzie - zmiana zadań operacyjnych sił zbrojnych RP. Polska stała się państwem granicznym NATO, a to z kolei nakłada na nas odpowiedzialność za osłonę obszaru traktatowego, stanowiącego zarazem obszar naszego terytorium. Z militarnego punktu widzenia oznacza to, iż powinniśmy posiadać siły i środki gotowe i zdolne do przeciwstawienia się agresji (w tym agresji z zaskoczenia).

Można zatem przyjąć hipotetyczne założenie, iż w przypadku ewentualnej agresji strategia obrony Polski, postrzeganej jako państwo graniczne (w skali NATO), powinna opierać się na defensywie operacyjnej. Powinna być ona postrzegana w takim wymiarze, by utrzymać zdolność do przyjęcia i wykorzystania wsparcia sił NATO. Takie działanie umożliwi przejęcie inicjatywy strategicznej i osiągnięcie w ofensywie operacyjnej planowanych celów polityczno-militarnych.

Obrona terytorium Polski powinna zatem obejmować realizację – ujętych w narodowych planach obrony oraz przewidzianych w sojuszniczych wspólnych planach operacyjnych - trzech głównych zadań. Pierwsze z nich to rozpoznanie, zatrzymanie i osłabienie zgrupowania inwazyjnego przeciwnika w celu przejęcia inicjatywy strategicznej. Realizowane będzie one poprzez przeprowadzenie **połączonych operacji osłonowych** i obronnych w początkowym okresie wojny, przy użyciu sił znajdujących się na zaatakowanym ob-

szarze oraz wojsk operacyjnych, dodatkowo przerzucanych z innych kierunków i obszarów.

Kolejne zadanie polegało będzie na doprowadzeniu do uzyskania przewagi strategicznej poprzez rozwinięcie głównych sił obrony i sił wzmocnienia na teatrze wojny. Zatem integralnymi częściami tego zadania będzie mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie sił narodowych oraz sojuszniczych zgrupowań operacyjnych spoza obszaru Polski. Wspomniane zadanie realizowane będzie poprzez prowadzenie połączonych **operacji obronnych**.

Trzecie z kolei zadanie polegać będzie na rozbiciu zgrupowania inwazyjnego i zniszczeniu potencjału ofensywnego przeciwnika poprzez zorganizowanie i wykonanie przeciwnatarcia strategicznego. To zadanie realizowane będzie w formie połączonych **operacji zaczepnych**.

Należy podkreślić, że ważną rolę w realizacji powyżej sformułowanych zadań odgrywać będą działania wojsk obrony terytorialnej. Są one przygotowane do wykonywania trzech rodzajów zadań strategicznych. Pierwsze spośród nich polega na zapewnieniu powszechności obrony narodowej poprzez organizowanie obrony miast i innych miejscowości oraz ważnych operacyjnie rejonów i obiektów na całym terytorium Polski. Drugie, nie mniej istotne sprowadza się do zapewnienia i ochrony bezpiecznego funkcjonowania elementów infrastruktury państwa, istotnych dla swobody manewru wojsk operacyjnych i koniecznych dla niezakłóconego przepływu informacji oraz ważnych z punktu widzenia wsparcia wojsk sojuszniczych. I ostatnie – trzecie zadanie polegać będzie na dezorganizowaniu operacji agresora poprzez przeprowadzanie – przy wsparciu sił specjalnych – zakrojonych na szeroką skalę masowych, nieregularnych działań na tyłach i w ugrupowaniu jego wojsk.

Wyniki prowadzonych badań wskazują, że działania wojsk lądowych na obszarze kraju zdeterminowane będą głównie potrzebami, wynikającymi z charakteru operacji wojennych. Można bowiem bez obawy popełnienia błędu stwierdzić, że działania, które postrzegamy w kategoriach operacji wsparcia pokoju (operacji pokojowych, misji pokojowych) charakteryzuje jeden, ale jakże istotny czynnik – brak bezpośredniego zagrożenia własnego państwa i jego

obywateli. Biorąc powyższe pod uwagę dalsze dociekania skupione zostaną na tych działaniach, od których zależało będzie utrzymanie niepodległości i niezawisłości Rzeczypospolitej.

Biorąc powyższe pod uwagę można zauważyć, że ogólne założenia działań wojsk lądowych na obszarze kraju zdeterminowane są kilkoma czynnikami o znaczeniu zasadniczym. Po pierwsze, położeniem geostrategicznym Polski, postrzeganej jako państwo graniczne Sojuszu Północnoatlantyckiego, wraz ze wszystkimi zagrożeniami z tego faktu wynikającymi (między innymi, potencjałem militarnym państw, które hipotetycznie rzecz ujmując mogą stanowić dla Polski największe zagrożenie). Po drugie, miejscem i rolą wojsk lądowych w założeniach strategicznej operacji obronnej. I po trzecie, specyfiką zadań realizowanych przez wspomniane wojska w toku jej prowadzenia. Biorąc pod uwagę charakter niniejszego opracowania uwaga skupiona zostanie głównie na trzecim z wymienionych czynników.

1.2. Charakterystyka operacji (walk) prowadzonych przez wojska lądowe

Z wcześniejszych rozważań wynika, że działania militarne wojsk lądowych mogą obejmować trzy kategorie – działania osłonowe (opóźniające), obronne (defensywne) i zaczepne (ofensywne). Powyższy podział wynika z zastosowania kryterium sposobu osiągania celu działań. Natomiast biorąc pod uwagę kryterium terminu (okresu wojny) ich realizowania, możemy wyróżnić dodatkowo działania w początkowym okresie wojny. Biorąc pod uwagę potrzebę integracji działań różnych rodzajów Sił Zbrojnych powinny być one postrzegane jako operacje połączone. Ponadto, w ich ramach prowadzone będą działania przejściowe, które łączyć będą ze sobą poszczególne bitwy (walki). Pod tym pojęciem możemy zatem rozumieć wszelkie działania wojsk, inne aniżeli typowe działania o charakterze osłonowym, obronnym czy zaczepnym.

Wnioski z badań specjalistów nad charakterem przyszłych wojen pozwalają z dużą dozą prawdopodobieństwa stwierdzić, że działania wojsk lądowych, w tym również działania prowadzone na obszarze kraju będą się charakteryzować:

⇒ niepewnością sytuacji – bowiem bardzo rzadko uzyskać będzie można pełne wiadomości o przeciwniku, o sąsiadach, a nawet o własnych wojskach. Co istotne informacje mogą być niepełne lub też zaginą w nadmiarze informacji, równie niebezpiecznym jak jej brak;

⇒ działaniami połączonymi – wszelkie działania prowadzone będą w myśl koncepcji tzw. operacji połączonych, polegających na ścisłym współdziałaniu rodzajów sił zbrojnych;

⇒ dużymi obszarami działania – operować na nich będą stosunkowo niewielkie siły z rozszerzonymi obszarami odpowiedzialności i zainteresowania, nie będą one w stanie zająć całego przydzielonego im obszaru, świadomie więc należy założyć istnienie nie obsadzonych odcinków terenu, luk i odkrytych skrzydeł;

⇒ nieprzerwanym prowadzeniem działań o dużej intensywności – działania prowadzone być mogą z różnym tempem, niezależnie od pory dnia i pogody, powodować to będzie szybką zmianę sytuacji, w których wojska koncentrować się będą do wykonania zadania, następnie rozśrodkowywać i ponownie koncentrować do kolejnego zadania, prowadzi to będzie do częstej zmiany rodzaju działań;

⇒ precyzywnym ogniem – również w głębi ugrupowania przeciwnika;

⇒ walką na różnych kierunkach – również na tyłach przeciwnika (operacje głębokie) i własnych wojsk (operacje tyłowe), trzeba więc będzie stale się liczyć z możliwością znalezienia się w okrążeniu;

⇒ szerokim wykorzystaniem przestrzeni powietrznej, spektrum elektromagnetycznego oraz przestrzeni kosmicznej – wszelkie działania wojsk lądowych prowadzone będą co najmniej w wymiarze powietrzno-lądowym;

⇒ współpraca z instytucjami wojskowymi i cywilnymi znajdującymi się na obszarze działań – będzie ona niezbędna ze względu na potrzebę wsparcia np. logistycznego, w myśl założeń HNS oraz CIMIC;

⇒ współpraca z mediami – jej szczególne znaczenie wynika z wpływu, jaki środki masowego przekazu wywierają na politykę, opinię publiczną i morale wojsk.

Jak już wcześniej wspomniano hipotetyczny model działań wojsk lądowych charakteryzować się może większą liczbą krótkotrwałych starć. Będą to zatem nagłe, zaskakujące i precyzyjne uderzenia, zakończone szybkim wyjściem z walki oraz manewry przeprowadzone w celu przygotowania korzystnych warunków do kolejnego starcia. Dlatego osnową wszelkich działań powinien być manewr, powiązany z silnym oporem wojsk w newralgicznych (kluczowych) rejonach, uzupełniony precyzyjnym ogniem (niszczącym wybrane obiekty przeciwnika) i destrukcyjnym oddziaływaniem informacyjnym.

Z powyższych konstatacji wynika, że współcześnie coraz większe znaczenie będą miały takie zagadnienia jak: obrona ważnych rejonów (obiektów), działania opóźniające, sprawne wyjście z walki i wycofanie, bitwy i boje obronne na kolejnych rubieżach obronnych i opóźniających, obrona przeciwdesantowa, zwroty zaczepne (przeciwuderzenia i kontrataki), współdziałanie jednostek obrony terytorialnej z jednostkami operacyjnymi oraz tworzenie warunków przejścia do działań zaczepnych.

Do powodzenia walk (bitew) prowadzonych przez wojsk lądowe na obszarze kraju przyczyni się szereg działań, realizowanych w ramach tzw. działań bezpośrednich, głębokich i tyłowych.

Działania bezpośrednie to działania wojsk lądowych walczących w styczności z przeciwnikiem, decydujące najczęściej o sukcesie lub niepowodzeniu prowadzonych zmagania. Ich prowadzenie zapewnia utrzymanie lub uzyskanie swobody działania. Starcia z przeciwnikiem będą prowadzone zgodnie z zasadami walki broni połączonych, a ich główny ciężar ponosić będą wojska pancerne i zmechanizowane. Do cech charakterystycznych działań bezpo-

średnich zaliczyć należy aktywne wykorzystanie całego obszaru, jednoznaczne skupianie głównego wysiłku przy jednoczesnej osłonie obszarów mniej zagrożonych, częstą zmianę rodzaju działań bojowych oraz dążenie do utrzymania swobody operacyjnej.

Działania głębokie prowadzone są przez wojska lądowe na własnym obszarze odpowiedzialności ale w głębi ugrupowania przeciwnika. Prowadzone będą one w celu dezorganizacji działań przeciwnika, pozbawienia go swobody operacyjnej, rozbicia określonych sił lub opóźnienia ich manewru oraz pozyskania pełnego obrazu przeciwnika. Działania te umożliwić mają uzyskanie panowania nad polem walki przez uniemożliwienie przeciwnikowi tworzenia punktów ciężkości, obniżanie jego możliwości bojowych oraz oddziaływanie na jego źródła siły i możliwości działania. Działania w głębi wywierają wpływ na działania bezpośrednie, to właśnie one przyczyniają się do powodzenia w działaniach bezpośrednich. Obiektami głębokich działań powinny być przy tym:

- ⇒ systemy rozpoznania,
- ⇒ systemy dowodzenia,
- ⇒ zgrupowania uderzeniowe,
- ⇒ systemy rozpoznawczo-uderzeniowe (broń precyzyjna),
- ⇒ broń masowego rażenia,

a więc te systemy i elementy ugrupowania przeciwnika, które decydują o możliwości skutecznego prowadzenia działań bojowych (operacyjnych).

Działania tyłowe prowadzone są przez wojska lądowe na obszarze własnych tyłów i służą zapewnieniu sprawności dowodzenia i wsparcia oraz swobody własnym wojskom. Jednym z zadań realizowanych podczas działań tyłowych jest przeciwdziałanie głębokim operacjom przeciwnika. Zadania te realizowane są głównie przez wojska terytorialne.

Tak postrzegane spektrum zadań wojsk lądowych determinuje konieczność koordynacji i uzgodnienia działań. Przyszłe działania prowadzone będą z reguły na dużych obszarach, a osiągnięcie rozstrzygnięcia uzależnione będzie od możliwości swobodnego przegrupowania sił na dużą odległość i skon-

centrowania wysiłków w decydującym miejscu i czasie. Wymagać to będzie zarówno operacyjnej, jak i taktycznej ruchliwości wojsk. Konieczność działania zmniejszonymi siłami na dużym obszarze wymagało będzie zdolności do skupienia wysiłków tam, gdzie z punktu widzenia własnych celów będzie to najbardziej korzystne, a dla przeciwnika najmniej dogodne. Niezbędna będzie zatem ruchliwość powietrzna, czyli strukturalna zdolność wojsk lądowych do przemieszczania się i prowadzenia działań z powietrza. Zadania te skutecznie realizować będą siły aeromobilne, których ruchliwość już dziś zdecydowanie przewyższa możliwości klasycznych formacji wojsk lądowych. Związki powietrzno-zmechanizowane będą szczególnie przydatne do przeprowadzenia, jeszcze w okresie kryzysu, błyskawicznej przeciw-koncentracji na zagrożonym obszarze.

Ze względów doktrynalnych wynika, że ewentualne działania wojenne mają być prowadzone głównie na własnym terytorium. Wojska będą się zatem znajdować w defensywie strategicznej, a główną treścią ich działań będą operacje obronne. Ponieważ celem wojny ma być nie tylko odparcie agresora, lecz także uzyskanie rozstrzygnięcia, to działania nie powinny ograniczyć się tylko do obrony. Przeciwnik odparty na jednym kierunku – po niezbędnym przegrupowaniu sił – może szukać rozstrzygnięcia w innym miejscu. Dlatego też model operacji obronnej powinien wykorzystywać klasyczną zasadę „tarczy i miecza”. Uzyskanie rozstrzygnięcia bez elementu zaczepnego nie będzie bowiem możliwe. Rolę „tarczy” spełni ogólna defensywa strategiczna, „miecza” zaś zwrot zaczepny w skali operacyjnej.

Odmienny od dotychczasowego charakter działań wojsk lądowych sprowadzi się do wykonywania zsynchronizowanych, precyzyjnych uderzeń w różnych miejscach ugrupowania przeciwnika. Może to doprowadzić do powstania wielu ognisk walki, a tym samym zmusi potencjalnego przeciwnika do rozdrobnienia wysiłku oraz częstych korekt we wcześniej opracowanych planach walki. Powietrzno-lądowy charakter działań pozwoli na szybkie, kierunkowe wdzieranie się w ugrupowanie przeciwnika. Spowoduje to wymieszanie się wojsk przeciwnych stron, a tym samym mało prawdopodobne stanie się pre-

czyjne określenie rubieży styczności wojsk. Wspólne działania komponentów lądowego, powietrznego i innych zdynamizują walkę oraz będą rzutowały na czas i sposób osiągnięcia jej celów. Jednak dla osiągnięcia wymiernych efektów prowadzonych działań konieczne będzie posiadanie przewagi w powietrzu oraz przygotowanie i prowadzenie operacji radioelektronicznej. Współczesne możliwości prowadzenia wojny radioelektronicznej oraz jej skutki można było zaobserwować już podczas konfliktu w rejonie Zatoki Perskiej.

1.3. Specyfika działań wojsk lądowych

Wnioski z prowadzonych badań sugerują, że w obecnym położeniu geostrategicznym Polski szczególnego znaczenia nabiera problematyka strategicznej operacji obronnej, prowadzonej na obszarze kraju. Nie ulega wątpliwości, że szczególnie trudna sytuacja nastąpi wtedy, gdy Polska stanie się ofiarą agresji z zaskoczenia, przeprowadzonej przez ograniczone siły potencjalnego przeciwnika. Może się bowiem zdarzyć, że narastanie zagrożenia będzie trudne do identyfikacji i oceny. Nie będzie się bowiem wiązało z procesem mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia Sił Zbrojnych agresora.

W tej sytuacji warunkiem utrzymania suwerenności państwa będą działania obronne, prowadzone w wymiarze narodowym, przy wsparciu wydzielonych sił Sojuszu. Można zatem zaryzykować twierdzenie, że celem strategicznej operacji obronnej, prowadzonej w początkowym okresie wojny rozpoczętej agresją z zaskoczenia będzie dążenie do utrzymania zasadniczej części terytorium kraju. Warunkiem osiągnięcia wspomnianego celu będzie mobilizacyjne i operacyjne rozwinięcie Sił Zbrojnych, prowadzone już po rozpoczęciu wojny. Zatem istotnym warunkiem całościowego przeprowadzenia tych przedsięwzięć będzie zyskanie czasu. Można to będzie osiągnąć poprzez prowadzenie **działań osłonowych** (postrzeganych niekiedy w kategoriach operacji osłonowych bądź opóźniających), realizowanych przez wydzielone siły wojsk operacyjnych oraz wszelkie inne siły, stacjonujące w czasie pokoju na zaatakowa-

nym obszarze. W takim kontekście działania te stanowiły będą pierwszy, ale bardzo istotny etap (fazę) strategicznej operacji obronnej. Jej drugą fazę (etap) stanowiły będą **działania obronne** (postrzegane w kategoriach operacji obronnych o charakterze pozycyjnym lub manewrowym), prowadzone przez siły główne. Natomiast ostatnią fazą tak postrzeganej strategicznej operacji obronnej będzie przeciwnatarcie lub przeciwuderzenie strategiczne, prowadzone w formie narodowych bądź sojuszniczych **operacji zaczepnych**.

1.3.1. Działania osłonowe

Celem działań osłonowych nie będzie utrzymanie określonego obszaru, ani tym bardziej rozbitcie przeciwnika. Ich cele nadrzędny będzie określało kryterium czasu. Głównymi wyznacznikami ich celów szczegółowych powinno być zatem:

- ⇒ *zadanie agresorowi takich strat, aby maksymalnie ograniczyć jego możliwości w zakresie kontynuowania działań zaczepnych i zachować własne siły do decydującego starcia;*
- ⇒ *rozpoznanie kierunków głównych uderzeń przeciwnika;*
- ⇒ *utrzymanie jak największej części terytorium kraju, nie dopuszczając do utraty szczególnie ważnych rejonów i obszarów;*
- ⇒ *osłona mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia głównych sił;*
- ⇒ *tworzenie frontu (ognisk) walki na tyłach przeciwnika;*
- ⇒ *dążenie do minimalizowania strat i zniszczeń, na obszarze objętym prowadzeniem operacji.*

Powyższe wyznaczniki, postrzegane jako cele pośrednie działań osłonowych wymagają pewnego komentarza, uzasadniającego przyjęte rozwiązania. Prowadząc działania osłonowe nie należy oczekiwać, że w ich efekcie przeciwnik pozbawiony zostanie możliwości prowadzenia działań o charakterze zaczepnym. Taki cel może i powinien być formułowany w kontekście działań

obronnych, przy czym nie jest istotne czy będą to działania o charakterze pozycyjnym czy manewrowym. Natomiast celem działań osłonowych jest jedynie ograniczenie wspomnianych możliwości, wyrażające się koniecznością uzupełniania wojsk, ich przegrupowania oraz weryfikowania (korekty) planów operacyjnych. Z kolei dążenie do zachowania własnych sił dotyczy w mniejszej mierze tych sił, które zaangażowane są w prowadzenie działań osłonowych, natomiast w większej mierze tych, które mają prowadzić działania obronne.

Bardzo istotnym celem pośrednim będzie dążenie do rozpoznania kierunków głównych uderzeń, będzie to bowiem miało duże znaczenie dla – w miarę precyzyjnego – określenia celu agresji oraz podjęcia stosownego przeciwdziałania. Powyższy problem należy postrzegać również w dwóch innych aspektach. Po pierwsze, uzyskania możliwości korekty planów operacyjnego rozwinięcia sił głównych, adekwatnego do zaistniałej sytuacji. Po drugie, dążenia do sterowania przeciwnikiem w taki sposób, by uzyskiwał powodzenie na tych kierunkach i w tych rejonach, których utrata nie wpłynie w zasadniczy sposób na możliwości prowadzenia działań obronnych.

Kolejnym celem pośrednim, którego znaczenia nie da się przecenić, będzie dążenie do utrzymania określonych obszarów państwa. Zaliczyć do nich można obszary kluczowe ze względu na ich znaczenie polityczno-gospodarcze oraz obszary, na których występują dogodne do obrony rubieże terenowe. W tym kontekście dostrzegać należy także obszary, zapewniające warunki dopływu sił wzmocnienia Sojuszu, niezbędne z punktu widzenia możliwości realizacji kolejnych faz (etapów) strategicznej operacji obronnej.

Z punktu widzenia potrzeb strategicznej operacji obronnej, niezwykle istotne znaczenie miała będzie osłona mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia głównej części Sił Zbrojnych. Przejawiać się to może głównie poprzez wiązanie walką zgrupowań uderzeniowych przeciwnika, niedopuszczenie do szybkiego rozwijania działań zaczepnych w głąb naszego terytorium, izolowanie wysadzonych desantów oraz dezorganizowanie systemu dowodzenia i wsparcia logistycznego. Wymienione przedsięwzięcia będą miały jeden wspólny

mianownik – zyskanie czasu, którego deficyt będzie szczególnie duży w pierwszych dniach konfliktu.

Jednym z wymienionych wcześniej celów pośrednich będzie tworzenie frontu (ognisk) walki w głębi ugrupowania przeciwnika. Jednak działań tych nie można postrzegać w kategoriach tzw. działań nieregularnych. Nie można wprawdzie zanegować potrzeby ich prowadzenia, lecz widzieć je trzeba raczej w kategoriach marginalnych, niekiedy wręcz jako demonstrowanie woli oporu. Natomiast prowadzenie działań w głębi ugrupowania przeciwnika należy raczej utożsamiać z problematyką działań (operacji) głębokich, prowadzonych zgodnie z globalną koncepcją działań osłonowych. Będą je prowadziły siły celowo pozostawiane w ugrupowaniu przeciwnika, siły które pozostaną w sposób wymuszony oraz siły, które będą przerzucane w jego ugrupowanie do zrealizowania konkretnych, precyzyjnie zdefiniowanych zadań. Wszystkie one powinny realizować cały szereg działań cząstkowych, postrzeganych jednak jako realizacja określonej koncepcji operacyjnej.

Natomiast ostatni z wymienionych wyróżników nie wymaga chyba szerszego komentarza. Skoro myślą przewodnią operacji opóźniającej jest czasowe oddanie określonego obszaru, to nie ma najmniejszego sensu stosowanie taktyki „spalonej ziemi”.

Wyniki badań wskazują, że zaskakującą agresję na nasz kraj potencjalny przeciwnik będzie mógł wykonać siłami rozwiniętymi już w czasie pokoju. Można zatem zauważyć, że w tej sytuacji podobne siły zostaną skierowane do prowadzenia działań osłonowych. Wywierać to będzie istotny wpływ na specyfikę działań, prowadzonych w ich ramach. Powyższe konstatacje wskazują bowiem, że działania te będą prowadzone przy braku ciągłego frontu, często także występować będą znaczne luki w ugrupowaniu operacyjnym i taktycznym, skutkujące prowadzeniem działań przy otwartych skrzydłach. Wojska prowadzić będą działania w warunkach ciągle zmieniającej się sytuacji, determinującej szybkie zmiany charakteru i rodzaju prowadzonych działań.

Charakterystyczną cechą prowadzonych działań będzie ich ogniskowość, i to zarówno wewnątrz własnego ugrupowania, jak i w ugrupowaniu przeciwni-

ka. Zmieniająca się sytuacja zmuszała będzie do częstego, bardzo szybkiego koncentrowania wojsk i wysiłków w wybranym miejscu i czasie. Natomiast potrzeba uchronienia własnych wojsk przed zniszczeniem (roz biciem) przez przeciwnika równie często zmuszała będzie do ich rozśrodkowania (dekoncentracji).

Wymagania wynikające ze specyfiki działań osłonowych skłaniały będą wojska do podejmowania różnorodnych form działań podstawowych (zaczepnych, obronnych, opóźniających) oraz różnorodnych form działań przejściowych (wycofania, luzowania, bojów spotkaniowych, marszów zbliżania itd.). Bardzo istotne znaczenie będą miały, prowadzone w różnym wymiarze, działania przeciwdesantowe oraz przeciwdwersyjne.

Specyfika działań osłonowych wyrażać się będzie także niejasnością w rozwoju sytuacji połączoną z zakłóceniami w dowodzeniu. Wymagało to będzie samodzielności w podejmowaniu decyzji na różnych poziomach dowodzenia oraz, co bardzo istotne dużej autonomiczności zgrupowań prowadzących wspomniane działania.

Wielce istotnym czynnikiem, charakteryzującym działania osłonowe, powinno być dążenie do zapewnienia wojskom lądowym ruchliwości w wymiarze operacyjnym i taktycznym. Polegać ona powinna na zdolności do prowadzenia działań szybciej od potencjalnego przeciwnika, przy jednoczesnym dążeniu do ograniczenia jego ruchliwości różnymi sposobami. Można bowiem przyjąć założenie, że ruchliwość będzie jednym z warunków przechwycenia i utrzymania inicjatywy. Pozwoli ona bowiem na szybką koncentrację zgrupowań w tym czasie, w którym przeciwnik będzie najbardziej podatny na ewentualne uderzenia. Ułatwi zatem wykorzystanie jego słabych stron oraz unikanie starcia w warunkach dla siebie niekorzystnych. Zapewnieniu ruchliwości wojsk, ich zdolności do śmiałego, nieoczekiwanego manewru sprzyjała będzie znajomość terenu na obszarze działań, postrzegana jako jeden z ważniejszych atutów wojsk prowadzących działania osłonowe. Ruchliwość wojsk lądowych w starciu z przeważającym przeciwnikiem okazywała się niezwykle istotna podczas prowadzenia działań przed wojska izraelskie w wojnie 1973 roku.

Charakter początkowego okresu wojny, nierozzerwalnie związany z prowadzeniem działań osłonowych spowodować może, że będą one prowadzone na całej głębokości ugrupowania operacyjnego. Można założyć, że tradycyjnie pojmowana linia styczności wojsk będzie bardzo płynna i trudna do precyzyjnego określenia. Wpłynie to w istotny sposób na możliwości wsparcia działań, prowadzonych przez poszczególne zgrupowania, szczególnie zaś wsparcia ogniowego (lotniczego, artyleryjskiego), zabezpieczenia inżynieryjnego i logistycznego, czy też obrony przeciwlotniczej. Powyższe uwarunkowania kolejny raz eksponują potrzebę maksymalnego usamodzielnienia (autonomię) poszczególnych zgrupowań. Będzie się to przejawiać również w zapewnieniu określonym zgrupowaniom, prowadzącym działania na kierunkach głównych, możliwości prowadzenia działań w wymiarze powietrzno-lądowym.

Prowadzenie działań w ramach działań osłonowych powinno być tak zorganizowane, by zapewnić ciągłe oddziaływanie ogniowe na przeciwnika, zwłaszcza na tych kierunkach, które oceniane będą jako główne. Ponadto powinno zapewnić szybkie przenoszenie punktu ciężkości, w zależności od charakteru, sposobów i siły działania przeciwnika. Wspomniane działania powinny charakteryzować się również wykonywaniem nieoczekiwanych, zaskakujących dla przeciwnika zwrotów zaczepnych, jednak ich cel powinien być określany inaczej niż w przypadku typowych działań obronnych. Istotną cechą działań powinno być również umiejętne wyprowadzanie wojsk spod uderzeń przeciwnika, gwarantujące możliwość ich użycia kolejny raz na innej rubieży.

1.3.2. Działania obronne

Działania obronne postrzegane są jako starcie zbrojne z przeciwnikiem, prowadzone przez wojska na lądzie i w powietrzu w różnym miejscu i czasie w celu załamania natarcia zgrupowań uderzeniowych przeciwnika i utrzymanie zajmowanego obszaru. Jest to zatem proces celowych i zorganizowanych przedsięwzięć, realizowanych we wszystkich środowiskach, w określonych uwarunkowaniach czasowych i przestrzennych, których celem jest dążenie do

znielowania inicjatywy ofensywnej przeciwnika oraz stworzenie warunków do zmiany charakteru działań na zaczepne.

Wychodząc z powyższego można uznać, że działania obronne umożliwiają:

- ⇒ *zyskanie czasu, którego deficyt jest nierozzerwalnie z nimi związany;*
- ⇒ *koncentrację sił na wybranym obszarze (kierunku);*
- ⇒ *przejście (całością lub częścią sił) do działań ofensywnych.*

Należy zatem skonstatować, że działania obronne wojsk lądowych na obszarze kraju umożliwią osiągnięcie celów strategicznych, operacyjnych lub taktycznych, natomiast nie zapewnią uzyskania celów globalnych, którymi jest zwycięstwo na wojnie.

Truizmem wydaje się stwierdzenie, iż działania obronne przygotowane i prowadzone są zwykle wtedy, gdy przeciwnik posiada inicjatywę ofensywną. Ich celem jest zatem załamanie jego natarcia i rozbitcie wojsk, a w konsekwencji uniemożliwienie osiągnięcia zakładanego celu działań. W kontekście powyższego należy uznać, że celami szczegółowymi tych działań, postrzegany mi przez pryzmat użycia wojsk lądowych może być:

- ⇒ *obniżenie możliwości zaczepnych przeciwnika i spowodowanie załamania jego natarcia;*
- ⇒ *utrzymanie określonego obszaru i wzbronieniu włamania się przeciwnika w głąb obrony;*
- ⇒ *zyskanie na czasie;*
- ⇒ *umożliwienie koncentracji własnych wojsk w innym miejscu;*
- ⇒ *zmuszenie przeciwnika do ześrodkowania wojsk, przez co staje się on bardziej podatny na oddziaływanie systemu rażenia.*

Wyniki badań pozwalają na stwierdzenie, że działania obronne prowadzone powinny być do czasu, aż zostaną stworzone warunki (a zwłaszcza przewaga sytuacyjna), które umożliwiają zmianę działań obronnych na zaczepne.

Współczesny, przestrzenny charakter działań obronnych zdeterminowany jest potrzebą osłabienia potencjału przeciwnika we wszystkich aspektach (celowych, rzeczowych i przestrzennych), w jak najdalszej odległości od skoncentrowanych sił głównych, aby stworzyć jak najlepsze warunki do decydującego (rozstrzygającego) manewru. W konsekwencji możliwe jest rozbitcie sił przeciwnika lub takie osłabienie jego potencjału, które pozwala przejąć inicjatywę i przejść do działań zaczepnych.

Wyniki prowadzonych dociekań wskazują, że w dalszym ciągu aktualne pozostają dwie podstawowe formy obrony:

⇒ *obrona o charakterze pozycyjnym;*

⇒ *obrona o charakterze manewrowym.*

Powyższe formy mogą mieć zastosowanie na operacyjnym i taktycznym poziomie działań. Zasadnicza różnica między nimi zdefiniowana jest na płaszczyźnie koncepcji sposobu osiągnięcia celu. W obronie o charakterze pozycyjnym wysiłek skupia się na utrzymaniu określonego obszaru (terenu). Natomiast w obronie manewrowej dąży się do rozbitcia sił przeciwnika, przy czym utrzymanie określonego terenu nie ma decydującego znaczenia.

W działaniach obronnych o **charakterze manewrowym** koncepcja osiągnięcia celu koncentrować się będzie na pozbawieniu przeciwnika inicjatywy i jej przejęciu, a w konsekwencji pobiciu jego sił zdecydowanym uderzeniem posiadanych sił i środków. Tym samym uniemożliwi się przeciwnikowi osiągnięcia celu w działaniach zaczepnych.

Należy zatem skonstatować, że we wspomnianej formie obrony priorytetem będą siły przeciwnika, a nie utrzymanie terenu. Stosuje się w niej połączenie działań zaczepnych, obronnych i opóźniających, które mają doprowadzić do przejęcia i efektywnego wykorzystania inicjatywy operacyjnej (taktycznej), w wyniku stworzenia warunków do dominacji we wszystkich wymiarach.

Koncepcja osiągnięcia celu opierać się będzie na ruchliwości wojsk, ścisłej integracji manewru i rażenia oraz uporczywej obronie kluczowych obiektów. Proces ten obejmował będzie: osłabienie i wyhamowanie tempa natarcia prze-

ciwnika, pozbawienie go inicjatywy, dążenie do ukształtowania korzystnego położenia, stworzenie przewagi sytuacyjnej na planowanej rubieży (obszarze), przejęcie inicjatywy i jej wykorzystanie w formie uderzenia rozstrzygającego. Uderzenie w centrum siły i możliwości przeciwnika ma doprowadzić do sparaliżowania jego procesów decyzyjnych, który doprowadzi do zerwania działań zaczepnych, tym samym pozbawi przeciwnika możliwości osiągnięcia celu.

Jak już wcześniej wspomniano prowadzenie działań obronnych o charakterze manewrowym będzie zdeterminowane sytuacją, w której priorytetem jest rozbicie sił przeciwnika, a nie utrzymanie terenu. Warunki osiągnięcia celu, stan bazy, teren, potencjał przeciwnika i czas określą główne założenia koncepcji osiągnięcia celu oraz charakter ich przygotowania i prowadzenia. W przeciętnych warunkach obrona o charakterze manewrowym będzie obejmowała:

⇒ *działanie sił w obszarze osłony oraz zgrupowań, przeznaczonych do planowanego kształtowania położenia stron;*

⇒ *działania sił przeznaczonych do ostatecznego zatrzymania natarcia przeciwnika;*

⇒ *działanie sił głównych, przeznaczonych do wykonania decydującego uderzenia.*

Działania obronne o charakterze manewrowym wymagały będą znacznej głębokości obszaru odpowiedzialności. Zapewnia to uzyskanie optymalnych rezultatów w uwarunkowaniach czasowych, rzeczowych i przestrzennych, jak również umożliwi celową i zorganizowaną reakcję na sytuacje nieprzewidziane i planowe. Ponadto, utrudniani przeciwnikowi uzyskania wysokiego tempa prowadzenia działań zaczepnych, a tym samym szybkie opanowanie terenu. Głębokość obszaru zapewni jednocześnie możliwość zachowania przestrzennej swobody działań i manewru własnym siłom, pełne wykorzystanie naturalnych właściwości terenu oraz zachowanie elastyczności w procesie decyzyjnym. Istotną dla zapewnienia powodzenia jest ścisła integracja manewru z systemem rażenia.

System rażenia winien być tak zorganizowany by zrekompensować ograniczone możliwości bojowe i manewrowe. Ogień umożliwi destrukcyjne oddziaływanie na przeciwnika (jego siły i środki), a to z kolei zapewni ekonomiczne użycie sił i ułatwia manewr zgrupowaniom lądowym.

W działaniach obronnych o charakterze manewrowym odwody będą mogły być wykorzystane do wsparcia działań zgrupowań, które realizują zadania główne, stwarzając warunki do decydującego uderzenia. Istotne będzie efektywne wykorzystanie wymiaru powietrznego, szczególnie podczas prowadzenia działań głębokich.

Ostatnim etapem zmierzającym do osiągnięcia stanu końca operacji będzie zwrot zaczepny, który połączy poprzednie fazy (etapy) i jest jednocześnie najważniejszym przedsięwzięciem. Forma jego przeprowadzenia jest jednym z możliwych sposobów osiągnięcia celu działań obronnych o charakterze manewrowym. Osiągnięcie tego celu polega na rozbiciu sił przeciwnika w określonym obszarze w takim stopniu, aby pozbawić go możliwości prowadzenia zorganizowanych działań, a w sprzyjających okolicznościach doprowadzić do płynnej zmiany charakteru działań na zaczepne.

Wyniki badań wskazują, że celem działań obronnych o **charakterze pozycyjnym** będzie wzbronienie dostępu zgrupowaniom przeciwnika do określonego terenu lub zyskanie czasu. Sposób prowadzenia obrony o charakterze pozycyjnym sprawi, że przeważać w niej będą uwarunkowania rzeczowe i przestrzenne. Stąd cechą wyróżniającą ten rodzaj obrony będzie uporczywe utrzymywanie obszarów kluczowych, z jednoczesnym dążeniem do obniżania potencjału przeciwnika.

Prowadzenie obrony w tej sytuacji zdeterminowane będzie potrzebą zapewnienia trwałości obrony w całym obszarze, z priorytetami skupionymi w obszarze działań bezpośrednich. Reakcja na określoną sytuację w tym obszarze kumulować powinna wysiłek sił głównych na utrzymaniu wymaganego potencjału oraz zapewnienie w pełnym zakresie wsparcia i zabezpieczenia działań.

Uporczywa obrona wyznaczonych pasów (rejonów) oraz obiektów kluczowych, powstrzymywanie uderzeń przeciwnika na prawdopodobnych korytarzach manewru, paraliżowanie tempa jego natarcia, zmuszanie do zmiany głównego wysiłku, dynamiczne uderzenia przed rubież styczności wojsk – to działania, które dezorganizując proces decyzyjny przeciwnika, stanowić będą podstawową formę kompleksowych działań w obronie o charakterze pozycyjnym.

Generalnie rzecz ujmując obronę o charakterze pozycyjnym przygotowuje się w sytuacji, gdy dąży się do uniemożliwienia przeciwnikowi opanowania określonego terenu lub otrzymane zadanie uwarunkowane jest kryterium czasu. Dla osiągnięcia zamierzonego celu tworzy się silne zgrupowanie obronne na głównym obszarze, szczególnie na prawdopodobnych kierunkach podejścia i uderzeń przeciwnika. Dążąc do stworzenia wymaganego potencjału i wykorzystania pełnych możliwości sił i środków na kierunkach kluczowych, można podjąć ryzyko dozorowania kierunków pasywnych, gdzie uderzenie przeciwnika jest mało prawdopodobne. Wynika to z potencjalnie dużych obszarów prowadzenia działań oraz oceny potrzeb i wymagań w odniesieniu do posiadanych możliwości.

Głębokość działań obronnych w tych warunkach zmieniać się będzie w zależności od sytuacji, zadania, terenu, bazy operacyjnej, przeciwnika i czasu na przygotowanie obrony. Czynniki te będą miały decydujący wpływ na przygotowanie punktów (obiektów) kluczowych oraz przestrzenny manewr. W obronie o charakterze pozycyjnym z reguły wydziela się jedną trzecią sił do odwodu. Wynika to nie tylko z potrzeby zachowania możliwości reakcji na planowane i nieprzewidziane sytuacje w całym obszarze obrony ale przede wszystkim zachowania możliwości prowadzenia działań głębokich zarówno przez poziom operacyjny, jak i taktyczny.

Powyższe wskazuje, że przyjęta struktura będzie konsekwencją organizacji obrony. W większości wypadków obszar odpowiedzialności określonych związków (operacyjnych, taktycznych) powinien być organizowany linearnie, tak aby zapewnić zachowanie ciągłość działań postrzeganych przez pryzmat

jedności celu, czasu i przestrzeni. W sytuacji, gdy cechą charakterystyczną prowadzonych działań jest jedność celu, a rozdzielność czasu i przestrzeni – organizuje się obronę sekwencyjną (nielinearną, ogniskową). Ta ostatnia ma miejsce w terenie trudnym (zurbanizowanym, pokrytym infrastrukturą naturalną i sztuczną) lub wynika z sposobu działania przeciwnika.

Przyjęcie jednego z powyższych wariantów zależało będzie od zadania, terenu, bazy operacyjnej, przeciwnika i czasu, a przede wszystkim sposobu osiągnięcia celu w danych warunkach sytuacyjnych. Bez względu na przyjęty wariant organizując obronę pozycyjną należy uwzględniać następujące uwarunkowania:

⇒ *ubezpieczenie przed frontem i na skrzydłach sił głównych – głównego obszaru działań;*

⇒ *utrzymanie zdolności do prowadzenia działań głębokich;*

⇒ *organizację obszaru działań bezpośrednich;*

⇒ *utrzymanie działań pomocniczych celem zapewnienia wsparcia sił na głównym obszarze;*

⇒ *utrzymanie zorganizowanego charakteru działań w obszarze tyłowym oraz zachowanie przestrzennej swobody działań.*

Powyższa organizacja obszaru odpowiedzialności nie zdeterminuje sekwencyjnego jej prowadzenia, ale jej głównym kryterium będzie potrzeba zapewnienia równoczesności działań na poziomie operacyjnym i taktycznym w granicach obszarów, pasów (rejonów) odpowiedzialności, zachowując warunek aktywnego wykorzystania sił i środków w tych obszarach.

1.3.3. Działania zaczepne

Wyniki badań wskazują, że celem działań zaczepnych, prowadzonych przez wojska lądowe na obszarze kraju jest pokonanie, zniszczenie lub po-

zbawienia możliwości prowadzenia przez przeciwnika zorganizowanych działań. Powyższe osiąga się w wyniku zastosowania uderzeń na całą głębokość ugrupowania przeciwnika oraz sparaliżowanie jego procesu decyzyjnego. Oznacza to dążenie do przejęcia i utrzymania inicjatywy we wszystkich wymiarach, na całej przestrzeni operacyjnej.

Tak postrzegany cel główny wskazuje, że możliwe jest sformułowanie szczegółowych celów działań zaczepnych, którymi może być:

- ⇒ *opанowanie obszaru zajmowanego przez przeciwnika;*
- ⇒ *pozyskanie informacji – zwykle poprzez rozpoznanie walką;*
- ⇒ *pozbawienie przeciwnika bazy operacyjnej (strategicznej);*
- ⇒ *wprowadzenie przeciwnika w błąd co do rejonu (kierunku) skupienia głównego wysiłku wojsk własnych;*
- ⇒ *związanie działaniami bezpośrednimi jego sił dla uniemożliwienia ich wykorzystania na innych kierunkach, a tym samym utrudnienie ich przegrupowania (przeniesienie wysiłku) oraz sparaliżowanie manewru;*
- ⇒ *przejęcie inicjatywy (na określonym kierunku lub w skali globalnej);*
- ⇒ *sparaliżowanie (powstrzymanie) działań zaczepnych przeciwnika.*

Powyższe rozważania wskazują, że priorytetem w działaniach zaczepnych jest takie obniżenie potencjału przeciwnika (w możliwie najdalszej odległości od wojsk własnych), aby stworzyć najkorzystniejsze warunki do decydującego manewru. W tym celu należy wykorzystać wszystkie dostępne siły i środki we wszystkich środowiskach działań, aby uzyskać i efektywnie wykorzystać przewagę sytuacyjną nad przeciwnikiem. Pozwala to na uzyskanie stanu, w którym osiąga się zakładany rezultat na maksymalnej odległości od linii styczności wojsk, pozostając jednocześnie poza zasięgiem odpowiednich systemów rażenia przeciwnika. Warunki te umożliwiają zastosowanie manewru i wykonanie rozstrzygającego uderzenia. To z kolei umożliwia osiągnięcie zakładanego stanu końca działań w jak najkrótszym czasie, przy minimalnym poziomie podjętego ryzyka i przy minimalnych stratach własnych.

Wnioski z wojen i konfliktów lokalnych wskazują, że zakładany cel działań zaczepnych osiąga się w wyniku m.in. zgromadzenia wystarczającego potencjału w punkcie uderzenia, pod warunkiem, że uniknie się konfrontacji z zasadniczym potencjałem zgromadzonym przez broniące się wojska przeciwnika. Wobec tego doprowadzenie do naruszenia spójności obrony i dezorganizacji procesu decyzyjnego zależy od wykonania zdecydowanego uderzenia na skrzydła i tyły oraz wyboru czasu uderzenia (gdy przeciwnik jest nieprzygotowany do jego odparcia). W konsekwencji można zmusić przeciwnika do opuszczenia przygotowanych obszarów obrony przed nawiązaniem z nim kontaktu bezpośredniego, podjęcie przez niego działań biernych (pasywnych), w których trudno jest utrzymać inicjatywę. Można zatem skonstatować, że priorytetem podczas przygotowania i prowadzenia działań zaczepnych będzie stała dążność do utrzymania inicjatywy. Istotnymi cechami będą również zaskoczenie, koncentracja, tempo oraz śmiałość działań (zdecydowanie).

Wyniki badań wskazują, że działania zaczepne wojsk lądowych na obszarze kraju będą składać się zwykle z czterech podstawowych faz: marszu zbliżania, ataku (uderzenia), rozwinięcia powodzenia i pościgu. Jednak nie wszystkie fazy działań ofensywnych muszą następować w sposób ciągły, jedna po drugiej. Wynikać one będą zwykle z rozwoju sytuacji operacyjnej, koncepcji osiągnięcia celu, możliwości aktywnego wykorzystania obszaru odpowiedzialności, sposobu przejścia do działań zaczepnych, zastosowanych form manewru oraz możliwości jego pełnego zabezpieczenia i wsparcia przez system rażenia i informacji. Będzie to miało szczególne znaczenie podczas przejścia do działań zaczepnych w ramach przeciwnatarcia, po etapie prowadzenia działań obronnych.

We współczesnych warunkach **marsz zbliżania** powinien zapewnić zorganizowane podejście elementów zgrupowania uderzeniowego do przeciwnika, nawiązanie bezpośredniego kontaktu z jego siłami głównymi oraz wykorzystanie optymalnych form manewru.

Główny wysiłek podczas przygotowania i prowadzenia marszu zbliżania skupiać się powinien na trzech priorytetach: lokalizacji przeciwnika, szybkim wykorzystaniu sytuacji oraz osłonie elementów ugrupowania bojowego (operacyjnego). Można bowiem sądzić, że samo nawiązanie bezpośredniego kontaktu z przeciwnikiem jest rezultatem niewystarczającym. Niezmiernie istotne jest, aby ten kontakt utrzymać aż do osiągnięcia stanu końca działań, gdyż to zapewnia ciągłość natarcia i jego wysokie tempo.

Wyniki badań wskazują, że ugrupowanie wojsk podczas prowadzenia marszu zbliżania, realizowanego na obszarze kraju, powinno składać się ze zgrupowania sił osłony, sił ubezpieczenia oraz sił głównych. Podstawowym warunkiem, determinującym skład sił i strukturę ugrupowania jest cel, posiadany potencjał, przeciwnik, czas, teren oraz sposób przejścia do działań zaczepnych. Istotny wpływ ma również sposób działań, planowana forma manewru, charakter terenu oraz osłona kierunków pasywnych. Oprócz powyższych elementów, istotną rolę odgrywają zgrupowania wydzielone do osłony skrzydeł oraz do ubezpieczeń tyłowych, jak również organizacja osłony marszerujących wojsk. Szczęólnego znaczenia nabiera ścisła współpraca z organami administracji państwowej i terenowej oraz układem pozamilimitarnym.

Podczas marszu zbliżania, siły wydzielone do ubezpieczeń, powinny pierwsze nawiązać kontakt ze zgrupowaniami przeciwnika, stwarzając tym samym dogodne warunki do rozwinięcia i wprowadzenia do działań sił głównych. W wypadku, gdy położenie przeciwnika jest ogólnie sprecyzowane i znajduje się on w obronie, elementy ubezpieczenia mogą realizować następujące zadania:

⇒ *przeniknąć przez obszar działań sił osłony przeciwnika do głównego obszaru działań (przedniego skraju jego obrony), a tym samym zapewnić zorganizowane rozwinięcie własnych sił głównych i płynne ich wejście do działań bezpośrednich;*

⇒ *rozpoznać rozmieszczenie sił głównych i przebieg przedniego skraju obrony oraz strukturę obrony;*

⇒ ograniczyć obszar prowadzenia działań przez elementy rozpoznawcze przeciwnika oraz jego siły osłony;

⇒ zdezorganizować funkcjonowanie systemu działań obronnych przeciwnika, szczególnie zaś więź między strukturalnymi (funkcjonalnymi) elementami jego ugrupowania;

⇒ zminimalizować skutki dezorganizacji systemu działań sił będących w styczności z zgrupowaniami przeciwnika.

Z kolei zgrupowanie sił głównych powinno zapewnić tworzenie i wykorzystanie przewagi sytuacyjnej i materialnej. Dlatego niezbędne będzie wcześniejsze sprecyzowanie zadań związanych z przejściem do uderzenia przed rubież styczności wojsk, zajęcia rejonu wyjściowego (w ramach poprawy położenia) lub przygotowanie obrony bezpośrednio z marszu. Kiedy tylko jest to możliwe, należy wyznaczać wiele kierunków podejścia dla elementów ugrupowania bojowego (operacyjnego). Pozwoli to zachować elastyczność działań, zapewni czas na efektywną reakcję, umożliwi zwiększenie możliwości manewrowych sił i środków, przestrzenną swobodę działań oraz czas na stosowną reakcję, na podstawie danych dostarczonych przez system rozpoznania.

Kolejna faza – **uderzenie** na zgrupowanie przeciwnika najczęściej poprzedzone będzie nawiązaniem z nim kontaktu bezpośredniego. Dlatego celowo jest synchronizować aktywne działania wszelkich elementów ugrupowania bojowego (operacyjnego) na całym obszarze odpowiedzialności. Należy zatem wykonać uderzenie możliwie na całą głębokość obszaru kontrolowanego przez przeciwnika (głębokie uderzenie) – w celu zaangażowania jego elementów nie tylko na głównym obszarze działań, ale przede wszystkim na kierunku głównego wysiłku. Osiągnie się w ten sposób znaczne obniżenie potencjału przeciwnika w stosunku do nacierających wojsk, sparaliżowanie jego swobody działania oraz stworzy się warunki do wykonania rozstrzygającego manewru.

W praktyce możliwe będą dwa zasadnicze sposoby przejścia do działań zaczepnych: atak (uderzenie) bez przygotowania (tak zwany pospieszny atak) i atak (uderzenie) po przygotowaniu.

Atak (uderzenie) bez przygotowania (pospieszny atak) będzie stosowany w sytuacji, gdy zaistnieje szansa osiągnięcia zakładanych efektów poprzez zaskakujące działania. Będzie on z reguły wykonywany po ograniczonym przygotowaniu ogniowym, a jego realizacja przebiegać będzie w warunkach integracji wysiłku zgrupowań w styczności i sił po podejściu z głębi. Będzie on powszechnie stosowany podczas przechodzenia do działań zaczepnych z położenia w styczności z przeciwnikiem. Wychodząc z powyższego można zaryzykować twierdzenie, iż celem pospiesznego ataku będzie:

⇒ *uzyskanie powodzenia, zanim zgrupowania przeciwnika przed frontem atakujących wojsk zorganizują system obrony, a szczególnie elementy infrastruktury i system rażenia;*

⇒ *uprzedzenie przeciwnika w zajęciu dogodnej rubieży (obszaru) lub uzyskanie nad nim przewagi sytuacyjnej, zanim zdąży umocnić się na określonej rubieży i nasycić ją siłami z głębi (odcinków pasywnych);*

⇒ *uniknięcie uderzenia na kierunku głównego wysiłku przeciwnika w wyniku zastosowania efektywnych form manewru.*

Należy jednak zauważyć, że atak pospieszny jest sposobem, który wymaga podjęcia działań w warunkach ryzyka operacyjnego. Dane o rozmieszeniu zgrupowań przeciwnika, jego potencjału oraz prawdopodobnej koncepcji osiągnięcia celu będą poważnie ograniczone. Stąd atakujące zgrupowania będą zdane na własne możliwości w zakresie oceny przeciwnika, wyboru wariantu działania, uaktualnienia bieżącego zadania w myśl przyjętej koncepcji oraz udokładnienia aktualnego położenia. Wymaga to zwykle dążenia do utrzymania inicjatywy, która pozwala przyjąć optymalne rozwiązania w każdej nieprzewidzianej sytuacji, z którą atakujące wojska mogą się spotkać.

Atak planowy będzie standardowym rozwiązaniem w sytuacji, gdy nie zaistnieją możliwości przejścia do uderzenia bez przygotowania. Stosowany jest zwykle wtedy, gdy utrudnione jest zastosowanie ofensywnych form manewru lub wtedy, gdy atak bez przygotowania nie rokuje szansy powodzenia. Atak planowy wymaga przygotowania w pełnym zakresie synchronizacji dzia-

łań, wykorzystania całego posiadanego potencjału operacyjnego oraz zaangażowania wszystkich dostępnych sił i środków. Wymaga on szczegółowej oceny sytuacji (szczególnie przeciwnika i środowiska), aktualnej bazy danych, optymalnego wykorzystania czasu oraz szczegółowego planowania.

Atak planowy często będzie miał miejsce z położenia obronnego, jako konsekwencja stworzenia przewagi sytuacyjnej, umożliwiającej przejście do przeciwnatarcia lub przeciwuderzenia. Jego przygotowanie będzie zdeterminowane utrzymaniem w tajemnicy czasu i miejsca uderzenia w ramach maskowania operacyjnego, zrealizowaniem szeregu przedsięwzięć umożliwiających uzyskanie zaskoczenia, racjonalnego rozmieszczenia sił i środków dla stworzenia w odpowiednim miejscu i czasie przewagi materialnej lub sytuacyjnej oraz zapewnienie płynnego jej tworzenia i efektywnego wykorzystania w czasie ataku.

Należy zauważyć, że możliwości bojowe, szczególnie głównego zgrupowania uderzeniowego, powinny być utrzymane na takim poziomie, aby można było bez zbędnej przerwy operacyjnej utrzymać wysokie tempo działań oraz płynnie przejść do rozwinięcia powodzenia i pościgu.

Rozwinięcie powodzenia zachodzić będzie w sytuacji, która umożliwi zainicjowanie procesu przekształcenia sukcesu taktycznego w cel operacyjny. Powinno być ono uwzględnione w koncepcji operacyjnej i realizowane przez autonomiczne zgrupowania taktyczne. Wykrycie symptomów wycofania się przeciwnika powinno być sygnałem do natychmiastowego spotęgowania uderzenia wszystkimi możliwymi do wykorzystania zgrupowaniami, którymi w danej chwili dysponuje dowódca. Efektywność działań podczas rozwinięcia powodzenia zapewnia się w wyniku:

⇒ *poszerzenia obszaru aktywnych działań poprzez przenikanie, obejścia, oskrzydlenia oraz uderzenia w kierunku skrzydeł;*

⇒ *opanowania i zabezpieczenia punktów kluczowych (decydującego terenu) położonych możliwie głęboko na tyłach przeciwnika;*

⇒ *przerywania linii komunikacyjnych i zaopatrzenia;*

⇒ paraliżowania efektywnego wykorzystania przez przeciwnika odwodów oraz środków wzmocnienia i wsparcia (gdy to możliwe niszczenie tych zgrupowań);

⇒ synchronizacji działań w aspekcie zwiększenia potencjalnych skutków działań głębokich celem uniemożliwienia przeciwnikowi odtworzenia systemu obrony;

⇒ racjonalnego rozmieszczania jednostek wsparcia i zabezpieczenia w celu wszechstronnego i ciągłego utrzymania wysokiego poziomu możliwości bojowych zgrupowań lądowych oraz utrzymania przewagi sytuacyjnej i materialnej, prowadzącej do osiągnięcia kolejnych celów;

⇒ posiadania licznych i dyspozycyjnych odwodów;

⇒ zmiany priorytetów w aspekcie przestrzennego wykorzystania elementów ugrupowania, prowadzącej do osiągnięcia dominacji we wszystkich wymiarach.

Ze względu na zmianę dotychczasowego charakteru działań, polegającą na przejściu od uderzenia bezpośredniego (np. przełamania) – do rozwinięcia powodzenia w głąb i w kierunku skrzydeł modyfikacji wymagać będzie koncepcja operacyjna. Modyfikowana ona będzie głównie pod kątem sprecyzowania celów pośrednich dla elementów ugrupowania bojowego. Wobec powyższego należy udokładnić linie koordynacji, sprecyzować kierunki działań dla zgrupowań sił głównych, dostosować system wsparcia i zabezpieczenia oraz zadania (cele). Niezbędne są również zmiany zadań ubezpieczeń wysyłanych z poziomu taktycznego, szczególnie zachowania bezpieczeństwa podczas wykorzystania powietrznych systemów rażenia oraz osłony skrzydeł.

Przejście do **pościgu** jest zwykle konsekwencją skutecznych działań w czasie rozwinięcia powodzenia. Celem pościgu będzie izolowanie i niszczenie wycofujących się sił przeciwnika, które nie są w stanie prowadzić zorganizowanych działań obronnych. Nie wyklucza to precyzowania celów według kryterium przestrzeni (opанowanie obiektów kluczowych na terenie kontrolowanym przez przeciwnika) poprzez wykorzystanie wymiaru powietrznego.

Efektywność pościgu znacznie wzrośnie, gdy umiejętnie skoordynuje się różne formy manewru (np. uderzenie od czoła z oskrzydleniem lub obejściem, ewentualnie innych kombinacji). Ze względu na potencjalne wysokie tempo prowadzenia pościgu, formy manewru wojsk lądowych, które wymagają głębi (przestrzeni) mogą być nieefektywne. W tej sytuacji należy uwzględnić możliwość wykorzystania manewru przestrzennego, w którym szczególną rolę odgrywa lotnictwo wojsk lądowych.

Dynamika działań podczas pościgu, prowadzonego często na autonomicznych kierunkach oraz znaczne oddalenie od środków wsparcia i zabezpieczenia (w tym szczególnie elementów zabezpieczenia logistycznego), wymaga od dowódców poziomu taktycznego i operacyjnego kreatywnego rozwiązywania problemów pola walki.

Wyniki prowadzonych dociekań wskazują, że wielce istotne znaczenie dla osiągnięcia powodzenia w działaniach zaczepnych będzie miał manewr. Manewr to celowe tworzenie przewagi materialnej lub sytuacyjnej, która umożliwia wykonanie uderzenia, tworzy warunki do jego wykonania lub zapewnia zorganizowane przeciwdziałanie, zapewniając utrzymanie inicjatywy i zmuszenia sił przeciwnika do pożądanego reakcji. Analiza literatury wskazuje, że w teorii i praktyce czołowych państw NATO funkcjonują następujące formy manewru: uderzenie czołowe (atak frontalny), przełamanie, oskrzydlenie, obejście i przenikanie. Można przyjąć, że wymienione formy manewru znajdują szerokie zastosowanie w działaniach zaczepnych wojsk lądowych, prowadzonych na obszarze kraju.

Uderzenie czołowe (atak frontalny) stosuje się w sytuacji, w której zgrupowania przechodzące do działań zaczepnych posiadają znaczną przewagę nad przeciwnikiem, teren umożliwia ich podejście na szerokim froncie, a jednocześnie zgrupowania przeciwnika oraz system obrony jest rozpoznany. Doświadczenia wojen i konfliktów lokalnych wskazują, że uderzenie czołowe może być działaniem rozstrzygającym lub tworzyć warunki do wykorzystania innych form manewru.

Charakter współczesnego pola walki wskazuje, iż **przełamanie** będzie miało miejsce w różnych sytuacjach, które wymuszone są warunkami stworzonymi przez przeciwnika oraz zdeterminowane położeniem wojsk własnych. Jego istotą jest dokonanie wyłomu w ugrupowaniu przeciwnika, poprzedzone stworzeniem znacznej przewagi na kierunku (w rejonie) uderzenia. Należy jednocześnie podkreślić, iż jest to wymuszona forma manewru, której zastosowanie prowadzi zwykle do znacznych strat wśród nacierających wojsk. Cechuje się ono ponadto niskim tempem prowadzonych działań, potrzebą stałej troski o osłonę skrzydeł, koncentracją sił i środków na ograniczonym obszarze, ograniczonymi możliwościami potęgowania uderzenia oraz utrzymania ciągłości wsparcia i zabezpieczenia działań. Przełamanie kończy się zwykle wtedy, gdy zaistnieją warunki przejścia do kolejnego etapu działań zaczepnych (rozwinienia powodzenia, pościgu) lub stworzone są możliwości wykorzystania innych form manewru (oskrzydlenie, obejście, przenikanie).

Oskrzydlenie polega na stworzeniu przewagi materialnej (sytuacyjnej) na jednym lub obydwu skrzydłach przeciwnika na obszarze przez niego kontrolowanym, która umożliwia, przy zachowaniu ścisłej więzi operacyjno-taktycznej ze zgrupowaniami uderzającymi od czoła, bezpośrednie zagrożenie jego sił głównych. Oskrzydlenie będzie miało miejsce zwykle w sytuacji, w której przeciwnik w położeniu obronnym będzie posiadał odstąpione jedno lub obydwa skrzydła, a jednocześnie zaistnieją sprzyjające warunki środowiskowe do efektywnego wykorzystania sił i środków na całym obszarze działania. Ta forma manewru może mieć miejsce również wtedy, gdy stworzone zostały możliwości wykonania uderzenia na kierunku pomocniczym, zapewniającym optymalne warunki do wykonania uderzenia skrzydłowego, skoncentrowanego na głównym zgrupowaniu przeciwnika, na obszarze (kierunku) głównego wysiłku jego obrony.

Klasyczny manewr oskrzydający zwykle łączy się z aktywnymi działaniami od czoła, których celem jest dynamiczne związanie sił przeciwnika. Uważa się, że oskrzydlenie może spełniać zasadniczą rolę w osiągnięciu celu podczas działań zaczepnych.

Obejście jest formą manewru, której istotą jest głębokie uderzenie na obszar kontrolowany przez przeciwnika, z reguły na tyły jego głównego zgrupowania obronnego. Stosowane będzie w celu okrążenia zasadniczych sił przeciwnika, odizolowania głównego zgrupowania od zaplecza, (szczególnie logistycznego lub zerwania komunikacji między kolejnymi rzutami. Celem obejścia może być także zmuszenie przeciwnika do opuszczenia przygotowanych i rozbudowanych obiektów infrastruktury w wyniku stworzonej przewagi sytuacyjnej. Obejście różni się od oskrzydlenia głównie skalą działań oraz zaangażowanymi siłami.

Przenikanie jest formą manewru, której istotą jest tworzenie ognisk walki na obszarze opanowanym przez przeciwnika, przy jednoczesnym dążeniu do uniknięcia konfrontacji z głównymi siłami zgrupowań obronnych. Wymagało ono będzie wyznaczenia licznych mobilnych zgrupowań, o wysokich możliwościach bojowych, dużej sile uderzeniowej i ogniowej, pozbawionych elementów obniżających ich manewrowość. Przenikanie z reguły nie będzie celem samym w sobie. Może stanowić fazę wstępną zarówno oskrzydlenia, obejścia, jak też innych form manewru.

Istotną rolę w pomyślnym wykonaniu przenikania spełnią siły przewidziane do wiązania przeciwnika od czoła, ogniskowy (nieliniarny) charakter obrony przeciwnika oraz sprzyjające warunki środowiskowe. Zgrupowania, które przenikną w głąb obszaru kontrolowanego przez przeciwnika, mogą być wykorzystane do wykonania oskrzydlenia lub innych form manewru. Natomiast przenikanie może być również wykonane głębiej, w celu aktywnego zaangażowania sił przeciwnika na całej głębokość jego ugrupowania. W sprzyjających warunkach może być integralnym elementem działań głębokich.

1.3.4. Działania (etapy) przejściowe

Działania wojsk lądowych mogą być prowadzone jednocześnie przez poszczególne elementy wchodzące w skład ugrupowania operacyjnego (bojowego) lub przez jego całość sił. W celu osiągnięcia ciągłości, ich działania łą-

czone są etapami przejściowymi, w których wojska wychodzą z walki lub dążą do ponownego kontaktu z przeciwnikiem. Zalicza się do nich: marsz zbliżania, bój spotkaniowy, działania na połączenie, wycofanie, luzowanie wojsk oraz (na poziomie operacyjnym) działania opóźniające. W określonych sytuacjach mogą być wyspecyfikowane inne, w tym miejscu nie ujęte formy działań (etapów) przejściowych.

Marsz zbliżania polega w swej istocie na prowadzeniu działań, w których wojska dążyć będą do uzyskania lub odtworzenia styczności z przeciwnikiem. Dla osiągnięcia tak postrzeganego celu niezbędne będzie prowadzenie intensywnych działań rozpoznawczych, zwracając w nich szczególną uwagę na osłonę skrzydeł. Jest to bardzo ważne, bowiem ubezpieczenia przeciwnika powinny być niszczone lub obezwładniane bez zmniejszenia tempa przemieszczania sił głównych. Marsz zbliżania wykonuje się zwykle w ramach przygotowania do późniejszego działania i kończy się wtedy, gdy siły główne rozmieszczone zostaną zgodnie z planem dowódcy. Ponieważ dzięki niemu wojska przechwytyją i utrzymują inicjatywę, działanie to może pociągać za sobą potrzebę zniszczenia lub zmuszenia do wycofania mniejszych sił przeciwnika oraz opanowania terenu o znaczeniu taktycznym.

Tempo marszu zbliżania będzie się zmieniać zgodnie z aktualną sytuacją operacyjno-taktyczną. Śmiałe, szybkie działania powinny być połączone z zachowaniem dążenia do utrzymania właściwego stosunku sił, tak by ewentualna reakcja przeciwnika i zmiana charakterystyki terenu nie powodowały zachwiania przyjętych planów działania. Niekiedy zasadne może być obejście stawiających opór sił przeciwnika (gdy są one wiązane przez siły działające od czoła) lub podjęcie decyzji o ich rozbiciu przez kolejne rzuty wojsk własnych.

Bój spotkaniowy jest działaniem, którego istota polega na dążeniu obu stron do wykonania swojego zadania poprzez działania zaczepne. Bój spotkaniowy będzie często pojawiał się podczas marszu zbliżania, w formie nagłych (agresywnych) uderzeń. Z kolei w działaniach zaczepnych i obronnych będzie to oznaczać moment przejściowy, którego rezultat może decydować o charakterze przyszłych działań. Nawet gdy główna część wojsk broni się, naciera

lub prowadzi działania opóźniające, poszczególne elementy mogą znaleźć się w sytuacji, która posiada cechy boju spotkaniowego. Należy zaznaczyć, że chociaż wojska na szczeblu dywizji i wyższym (posiadające przestrzeń do manewru) mogą być niekiedy zaangażowane w całości w bój spotkaniowy, to jednak jest on typowy dla szczebla brygady i niższych.

Wyniki badań wskazują, że bój spotkaniowy może wyniknąć, gdy wojska przemieszczać się będą w przewidywaniu wejścia do walki (w kolumnach na drogach marszu), nawiązywać styczność z przeciwnikiem (o którym posiadają mało informacji) lub przypadkowo (gdy rozpoznanie było mało skuteczne). Może on wyniknąć także, gdy obie strony wiedzą nawzajem o swoich działaniach i decydują się na atak. W tej sytuacji celem boju spotkaniowego będzie dążenie do uzyskania lokalnej przewagi, opanowania taktycznie ważnego terenu, utrzymania tempa lub zapewnienia sobie przewagi nad przeciwnikiem. Ponadto bój spotkaniowy wyniknąć może także wtedy, gdy jedna ze stron wykonuje zwrot zaczepny w działaniach obronnych.

Podstawową zasadą boju spotkaniowego jest uchwycenie i utrzymanie inicjatywy. Daje to dowódcy swobodę działania, jakiej potrzebuje zarówno w celu zakończenia pierwotnego zadania bojowego, jak i podjęcia nowego zadania. Powodzenie zależy w większości przypadków od szybkości reakcji dowódcy, bowiem to on będzie decydował o tym, jak rozwijać bój spotkaniowy w ramach jednego z dwóch głównych rodzajów działań (tj. obrony lub natarcia). Ponadto zależność będzie przede wszystkim od umiejętnego przewidywania rozwoju walki oraz doprowadzenia do pełnego użycia wojsk, będących w dyspozycji. W ten sposób śmiałe i energiczne działania dowódców na wszystkich szczeblach, są zwykle kluczem do powodzenia. Natychmiastowe działanie w celu uzyskania inicjatywy obniża szansę przeciwnika na realizację jego planów i może pomóc w zachowaniu swobody działania wojsk własnych.

Działania na połączenie prowadzone są wtedy, gdy wojska łączą się na terytorium kontrolowanym przez przeciwnika. Ich istota polega na uzyskaniu styczności pomiędzy dwoma lub więcej własnymi zgrupowaniami, które mogą mieć te same lub różne zadania. Działania na połączenie są w swoim charak-

terze zwykle działaniami zaczepnymi, bowiem koniecznym może być zniszczenie przeciwnika, który znalazł się pomiędzy własnymi wojskami.

Zadanie podejmowane w ramach działania na połączenie będzie zwykle adekwatne do późniejszych zadań. Połączenie z okrążonymi lub odciętymi wojskami może mieć miejsce na rubieży obrony prowadzonej przez te wojska lub wiązać się z dążeniem do wyjścia z okrążenia. Wielkość i skład sił uzależnione jest z reguły od przyszłego zadania bojowego. Należy podkreślić, że potrzeba działań na połączenie może być częścią zamiaru działań. Głównym problemem w tym rodzaju działań jest szybkość w przeprowadzeniu połączenia, aby obniżyć możliwość reakcji przeciwnika i zminimalizować okres narażania się na nie.

Wycofanie występuje wtedy, gdy wojska wychodzą z walki w celu przerwania styczności z przeciwnikiem. Natomiast odejście różni się od wycofania tym, że jest to przemieszczenie wojsk nie będących w styczności z przeciwnikiem i ma charakter organizacyjny. Wycofanie z walki może być podjęte w sytuacji, gdy cel działania nie może być osiągnięty i wojska są zagrożone pokonaniem lub gdy cel jest osiągnięty i brak jest dalszej potrzeby utrzymywania styczności z przeciwnikiem. Ponadto może być realizowane po to, by uniknąć walki w niesprzyjających warunkach taktycznych, np. by dostosować się do przemieszczeń sąsiadów. Niekiedy wycofanie będzie stosowane ze względu na potrzebę użycia wojsk w innym rejonie lub z powodu trudności z realizacją zabezpieczenia logistycznego.

Wycofanie z walki powinno być przeprowadzone tak, aby ewentualne oddziaływanie przeciwnika na to działanie było minimalne. Realizacja tej zasady wymusi położenie głównego nacisku na rozpoznanie, zaskoczenie i szybkość działania. Jak wskazują wyniki badań istotnym problemem podczas wycofania jest zerwanie kontaktu z przeciwnikiem, bowiem warunki w jakich zachodzi są zwykle niesprzyjające. Przeciwnik będzie posiadał wówczas inicjatywę na łączu, a wojska będą narażone na jego atak podczas wycofywania się i być może zmuszone do ponownej organizacji obrony. Ponadto sytuacja powietrz-

na może być także niesprzyjająca. W tym przypadku wycofanie powinno być rozpoczęte w ciemności lub w warunkach ograniczonej widoczności.

Luzowanie wojsk nalega na wykonaniu takich działań, w których jedne siły przejmują od drugich prowadzenie dotychczasowych działań. Wyniki badań wskazują, że można wyspecyfikować następujące rodzaje luzowania:

⇒ luzowanie na miejscu, polegające na działaniu, w którym całość lub część wojsk zastępowane są na pewnym odcinku przez jednostkę luzującą;

⇒ przejście przez ugrupowanie sił będących w styczności, polegające na działaniu, w którym wojska luzujące nacierają poprzez siły znajdujące się w styczności z przeciwnikiem;

⇒ przejęcie zadania od sił wychodzących z walki, polegające na działaniu, w którym wojska przemieszczające się do tyłu przechodzą poprzez odcinek jednostki zajmującej tyłową pozycję obrony.

Luzowanie podejmowane jest zwykle wtedy, gdy wojska nie są w stanie kontynuować swojego zadania bojowego, potrzebne są do działań w innym rejonie lub zakończyły swoje zadanie bojowe. Innymi słowy w takiej sytuacji, w której powinny zostać zamienione aby uniknąć utraty zdolności bojowej lub nie są w stanie realizować nowego zadania. A zatem luzowanie zazwyczaj podejmowane jest w celu utrzymania ogólnego poziomu zdolności bojowej. Nieodłączne z tymi działaniami jest przekazanie odpowiedzialności za realizowane dotąd zadanie. Podstawowym wymogiem jest także to, by przekazanie to miało miejsce przy jednoczesnym zachowaniu pożądanego poziomu możliwości operacyjnych (bojowych).

Działania opóźniające mogą być prowadzone niezależnie (na szczeblach taktycznych) lub w ramach innych rodzajów działań (na szczeblach operacyjnych). Stanowią z reguły podstawę innych działań, głównie poprzez utrzymanie terenu oraz zapewnienie elastyczności i swobody działania w celu zadania przeciwnikowi maksymalnych strat.

Celem działań opóźniających jest zwykle powstrzymanie natarcia przeciwnika poprzez zadawanie mu strat, które obniżają jego możliwości bojowe. Niekiedy ich celem jest wmanewrowanie przeciwnika do rejonu, w którym będą

dzie podatny na uderzenia lub uniknięcie walki w niepożądanych (niewygodnych) warunkach, a tym samym ochrona sił własnych. W działaniach opóźniających struktura obszaru działań jest podobna do tej, która występuje w obronie. Opóźnianie zaczyna się zwykle od rubieży podanej w zadaniu i rozciąga się do tyłu do rubieży, gdzie odpowiedzialność za przeciwnika przechodzi na inne wojska lub do rubieży, na której zmienia się rodzaj działań. W ramach tak określonego rejonu wojska rozdzielone będą zwykle bocznymi liniami rozgraniczenia. Szerokości obszaru opóźniania dla oddziału i związku taktycznego będzie zwykle większa w stosunku do szerokości w obronie.

W konkluzji tej części rozważań można stwierdzić, że w ramach odparcia agresji przeciwnika wojska prowadzić będą operacje o różnym charakterze i rozmachu. W każdej sytuacji czynnikiem decydującym o typie operacji będzie jej cel postrzegany w wymiarze strategicznym. Przez ukazanie możliwego przebiegu ewentualnego konfliktu zbrojnego starano się nakreślić przebieg możliwych działań wojsk lądowych, organizowanych i prowadzonych głównie w układzie narodowym.

2. Rozpoznanie – determinant maskowania

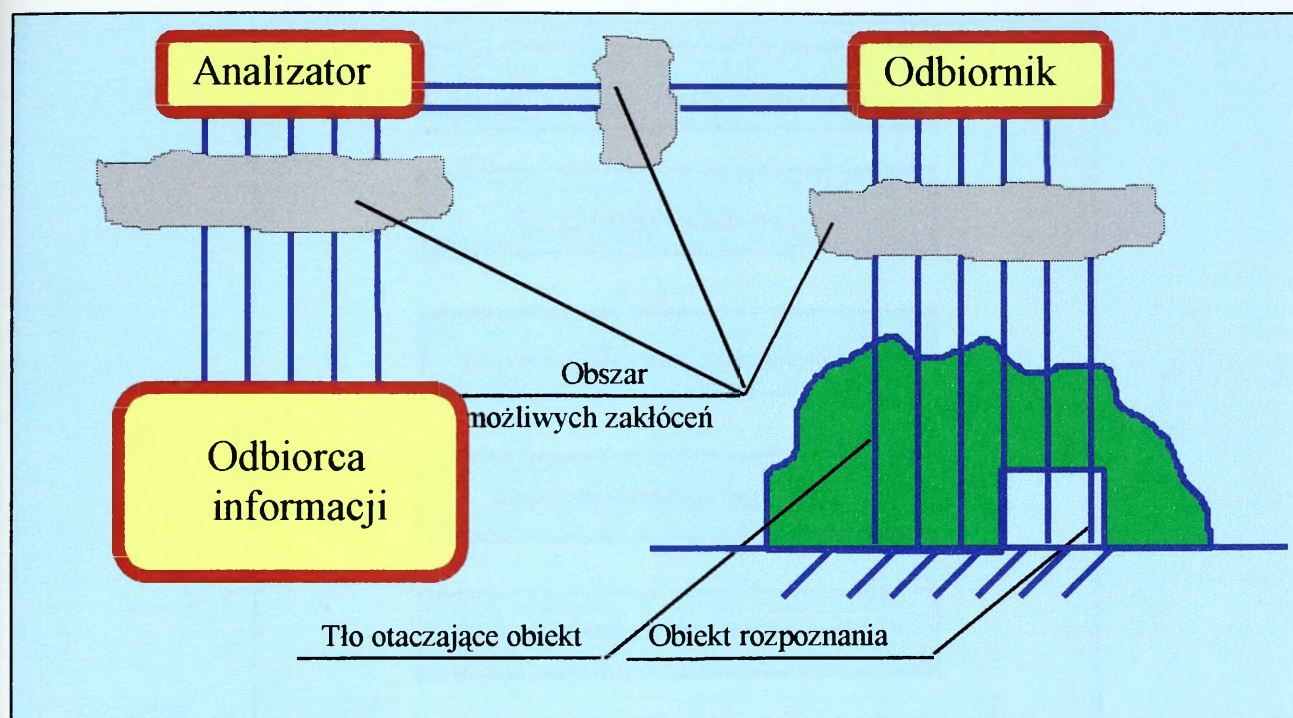
Według *Słownika języka polskiego* **rozpoznanie** to: „... *działalność wojsk na polu walki mająca na celu zdobycie informacji o nieprzyjacielu, głównie przez obserwację, walkę i wywiad agencyjny*”¹. Celem rozpoznania jest walka o informację, jej zdobywanie, zakłócanie i obrona². Informacje uzyskane przez rozpoznanie dają możliwość przygotowania i prowadzenia działań, kierowania wojskami i środkami rażenia oraz prowadzenia walki elektronicznej, działań psychologicznych i specjalnych. Rozpoznanie musi być: *aktywne, ciągłe, celowe, dokładne, skryte, terminowe i wiarygodne*. Wojska własne, biorące udział w operacji (walce) jak i przebywające w odwodzie, będą stale rozpoznawane przez przeciwnika, ponieważ rozpoznanie jest jednym z podstawowych gwarantów zapewniających osiągnięcie zamierzonego celu. W tym przypadku stale oznacza przez cały czas, bez względu na porę doby, roku czy warunki atmosferyczne. Z tego też względu maskowanie, aby spełniało swoje zadania, powinno także być prowadzone stale. Należy przyjąć założenie, że potencjalny przeciwnik w swoim rozpoznaniu nie będzie posiadał słabych stron. Z tego powodu zaniedbanie czynności jemu przeciwstawnych może zostać szybko i skutecznie wykorzystane przez przeciwnika.

Rozpoznanie jest procesem, w którym możemy wyróżnić zasadnicze materialne przedmioty i podmioty. Przedmiotami w tym procesie są: obiekt rozpoznania i jego tło, fizyczne nośniki informacji oraz urządzenia techniczne wykorzystywane przez obserwatora, analizatora i odbiorcę informacji rozpoznawczej, którzy w tym modelu są podmiotami rozpoznania. Z kolei do podmiotów

¹ *Słownik języka polskiego*, tom III, Warszawa, PWN 1993 r., s. 109.

² Por. L. Ciborowski, *Walka informacyjna*, Toruń, Europejskie Centrum Edukacyjne 1999 s. 11.

rozpoznania zalicza się wszystkich uczestników tego procesu, w tym także całe zespoły ludzkie oraz organa rozpoznawcze występujące na poszczególnych szczeblach struktury organizacyjnej wojsk. Model rozpoznania został przedstawiony na rysunku 2.1.

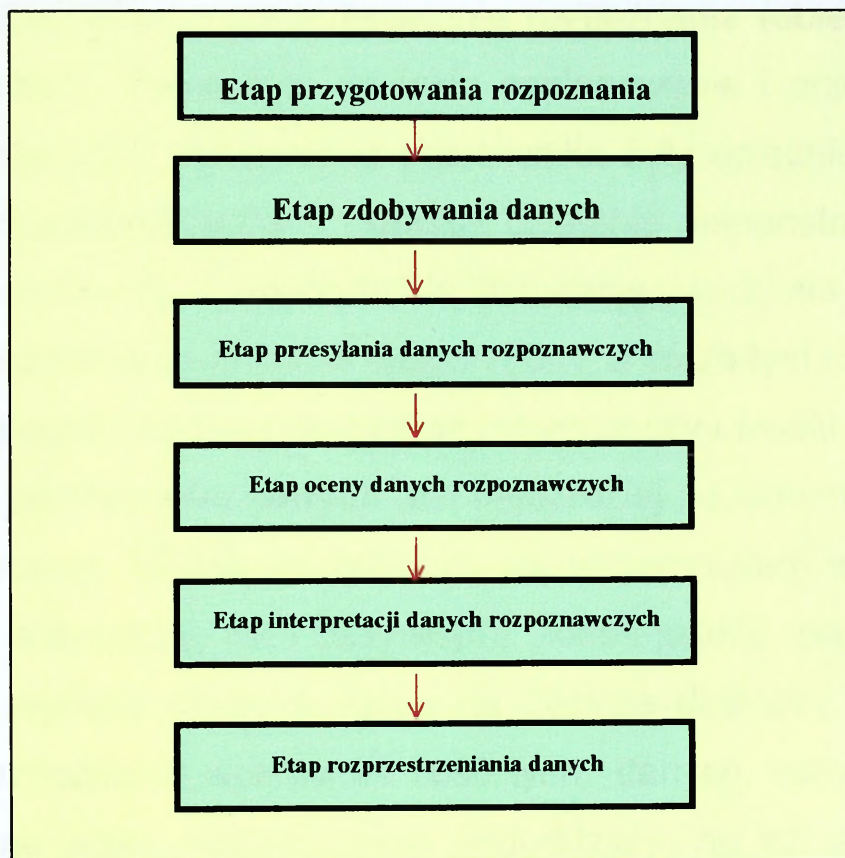
Rys. 2.1. Model ideowy procesu rozpoznania
 Źródło: A. Szydłowski, *Psychologiczne podłoże maskowania*,
Zeszyty Naukowe AON 1996, nr 4, s.171.

W modelu tym odbiorca informacji otrzymuje dane od odbiornika poprzez analizator. Dane te mogą być zakłócone na kilka sposobów. Przeciwdziałanie rozpoznaniu może mieć charakter zarówno aktywny, jak i pasywny. Aktywne przeciwdziałanie to zarówno wprowadzanie różnego rodzaju zakłóceń (np. elektro-magnetycznych) w pracę odbiornika i analizatora, utrudnienie przelotów samolotom rozpoznawczym (np. poprzez obronę przeciwlotniczą), jak i fizyczne ich niszczenie. Przeciwdziałanie pasywne to przedstawianie podmiotom rozpoznania fałszywego obrazu rzeczywistości. Prowadzone jest ono, między innymi poprzez maskowanie. To, co zostało rozpoznane (poznane³), nie zawsze jest prawdą. Jeżeli odbiornik przekaże do analizy obraz obiektu,

³ Poznać: „odgadnąć, zrozumieć coś, domyślić się czegoś; zorientować się w czymś, jaki ktoś jest, przejrzeć”, *Słownik języka polskiego*, tom II, Warszawa, PWN 1993 r., s. 889.

a ten będzie odbiegał od rzeczywistości, to odbiorca otrzyma fałszywe dane. Jeśli uzna je za prawdziwe, może wydać rozkazy do zniszczenia obiektów pozornych, a to nie gwarantuje mu osiągnięcie zamierzonego celu.

Analizując proces rozpoznania można wyróżnić następujące etapy⁴:

Rys. 2.2. Etapy procesu rozpoznania

Na etapie przygotowania rozpoznania, dowódca precyzuje swoje wymagania rozpoznawcze. Efektem tego jest sprecyzowanie celu rozpoznania, zapewniającego niezbędne do wykonania zadania informacje. Z przeprowadzonych badań wynika, iż w procesie rozpoznania muszą być uwzględnione takie czynniki, jak:

- ⇒ ocena sytuacji,
- ⇒ zamiar i decyzje dowódcy,
- ⇒ koncepcja użycia wojsk własnych,

⁴ Por. M. Wrzosek, *Sieć informacyjna – podstawowy determinant efektywności rozpoznania taktycznego wojsk lądowych*, Rozprawa doktorska, Warszawa, AON 2000, rozdział 2.3.

- ⇒ zadania podane w rozkazie bojowym,
- ⇒ siły i środki rozpoznawcze,
- ⇒ czas, miejsce i sposób ich użycia,
- ⇒ kolejność rozpoznawania poszczególnych obiektów.

Przewidując cel działania przeciwnika, koncepcję użycia jego wojsk, można przewidzieć obszar zainteresowania rozpoznania (obiekty i kolejność ich rozpoznawania). Pozwoli to na takie zaplanowanie i przeprowadzenie maskowania, aby cele rozpoznania przeciwnika były osiągnięte z jak najmniejszym prawdopodobieństwem. Poprzez działania demonstracyjne, rozbudowę obiektów pozornych i odpowiednią inspirację otoczenia można skierować uwagę rozpoznania na kierunek drugorzędny, a co za tym idzie, we właściwym obszarze działania będzie posiadał on mniejsze siły i środki rozpoznawcze.

Etap zdobywania danych jest najbardziej podatnym na wszelkiego rodzaju zakłócenia. Można go zakłócić, jak wspomniałem wcześniej, zarówno działaniami aktywnymi, jak i pasywnymi. Ilość i jakość danych zdobytych na tym etapie wybiera olbrzymi wpływ na decyzję dowódcy. Aktywne przeciwdziałanie rozpoznaniu wpływa na ilość tych danych, natomiast maskowanie (zastosowane przez rozpoznawane pododdziały) na ich jakość. Jeżeli przeciwnik będzie mógł prowadzić rozpoznanie bez jakiegokolwiek aktywnego przeciwdziałania, to ilość informacji, jaką zdobędzie, z dużym prawdopodobieństwem, pozwoli mu na podjęcie prawidłowych decyzji (pomimo zastosowanego maskowania). Jeżeli natomiast aktywne przeciwdziałanie rozpoznaniu uniemożliwi mu zdobycie informacji (w rzeczywistości mało prawdopodobne), to niepotrzebne jest przeciwdziałanie pasywne (maskowanie).

Etapem bezpośrednio następującym po etapie zdobywania danych jest **etap przesyłania danych rozpoznawczych**. Polega on na przekazaniu zdobytych, przez odpowiednie organy rozpoznawcze (źródła informacji), danych rozpoznawczych do organów zajmujących się ich przetworzeniem. Przekazywanie zdobytych danych rozpoznawczych może odbywać się poprzez wykorzystanie łączności radiowej lub bezpośrednio meldunki patroli rozpoznawczych po wykonaniu zadania. Zakłócenie tego etapu polegać będzie w głównej

mierze na wprowadzeniu zakłóceń w system łączności przeciwnika i izolowanie elementów rozpoznawczych przeciwnika od wojsk własnych⁵.

W **etapie oceny danych rozpoznawczych** określana jest przydatność zdobytych danych pod kątem ich wykorzystania w jednostce własnej, szczebla nadrzędnego i sąsiadów. Dane uznane za przydatne oceniane są pod względem wiarygodności. Określa się je, odpowiadając między innymi na pytania:

⇒ *Czy dany fakt mógł się zdarzyć?*

⇒ *Czy jest on zgodny z sytuacją taktyczną oraz ze znanymi zasadami prowadzenia działań bojowych przeciwnika?*

⇒ *Czy nie istnieją sprzeczne dane?*

⇒ *Czy organy dostarczające danych były w stanie je uzyskać?*

⇒ *Czy zdobyte dane potwierdzają inne źródła?*⁶

Z badań wynika, że organizując i prowadząc maskowanie, należy zwrócić szczególną uwagę na zachowanie wiarygodności maskowania. Jest to spowodowane tym, iż przeciwnik prowadzący rozpoznanie musi nabrać przekonania, że istnieje taka, a nie inna rzeczywistość. Z tego względu, dowódca organizujący maskowanie w podległych wojskach, powinien znać poszczególne etapy procesu rozpoznania przeciwnika i tak przeprowadzić maskowanie, aby przeciwnik został wprowadzony w błąd.

wiarygodności maskowania

Etap interpretacji danych rozpoznawczych polega na wypracowaniu rzeczywistego sensu i znaczenia zdobytych danych. Etap ten można podzielić na podetapy, tak jak przedstawia to rysunek 2.3.

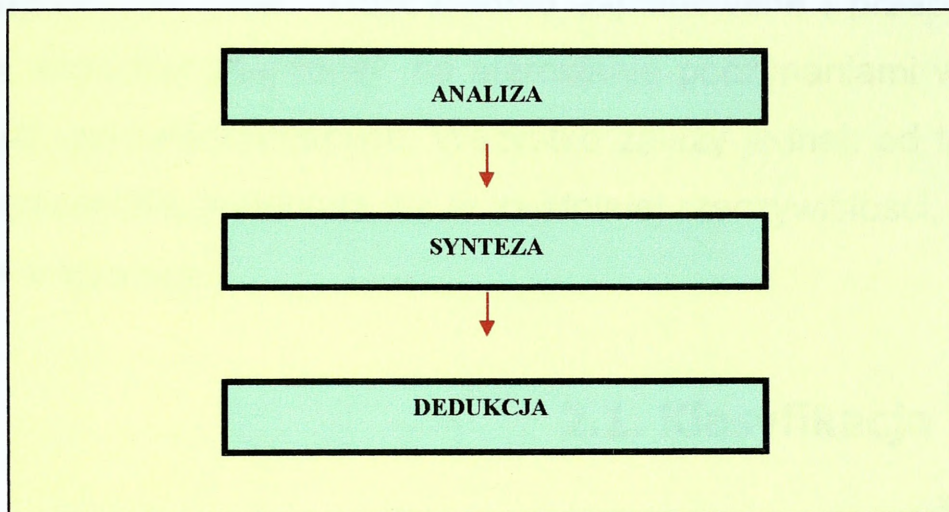
Analiza polega na ustaleniu danych, które mają istotne znaczenie dla wykonywanych zadań. Szczegółowo badane są dane z punktu widzenia zamiaru dowódcy. Do scalenia poszczególnych danych ustalonych podczas analizy w celu ukształtowania obrazu sytuacji służy *synteza*, natomiast *dedukcja* ma za zadanie postawić logiczne hipotezy o działaniu przeciwnika i jego zamiarach. Zamiar ten można wywnioskować z ugrupowania bojowego wojsk, z roz-

⁵ W tym przypadku pod pojęciem „wojska własne” rozumiane są wojska przeciwnika.

⁶ *Rozpoznanie taktyczne w siłach zbrojnych NATO*, Warszawa, MON 1985, s. 28.

poznanych obiektów fortyfikacyjnych, z zaobserwowanych przegrupowań i koncentracji. Dlatego bardzo ważne jest, aby podczas prowadzenia maskowania unikać schematów, wykazywać własną inwencję i prowadzić działania pozorne. Utrudni to przeciwnikowi możliwości łatwego rozszyfrowania zamiarów naszych wojsk.

wymogi maskowania

Rys. 2.3. Schemat etapu interpretacji danych rozpoznawczych

Wynikiem etapów oceny i interpretacji danych rozpoznawczych są następujące wnioski:

- ⇒ Co przeciwnik zamierza?
- ⇒ W jakim czasie będzie ten zamiar realizował?
- ⇒ W jakim miejscu skupi główny wysiłek?
- ⇒ Jakie siły i środki do tego celu użyje?

aktywne mocem rozpoznania

Z przeprowadzonych analiz wynika, że zakłócenie procesu rozpoznania nie jest łatwe, ale możliwe. Tylko maskowanie, powiązane z aktywnym przeciwdziałaniem rozpoznaniu, spełniające między innymi cechy aktywności, wiarygodności, ciągłości, niepowtarzalności i tajności, jest w stanie doprowadzić do błędnej oceny i interpretacji danych rozpoznawczych, a tym samym spowodować podjęcie błędnych decyzji przez przeciwnika. Jest to tym bardziej prawdopodobne, im bardziej dynamiczne będzie przyszłe pole walki i im mniej

przeciwnik będzie miał czasu na zdobywanie i opracowywanie danych rozpoznawczych.

Zdobyte dane nie będą zawsze kompletne lub aktualne. Dowódca niejednokrotnie musi w swoich działaniach uwzględnić wykorzystanie „świeżych” danych (nie zawsze sprawdzonych), dostarczonych przez organa rozpoznawcze. Dane te mogą być niesprawdzone z powodu braku czasu i bardzo szybkich zmian na polu walki. Odpowiednio zaplanowane i przeprowadzone maskowanie, umożliwi pośrednio na sterowanie poczynaniami wojsk przeciwnika, w myśl zamiarów własnych. Wszystko zależy jednak od tego, czy rozpoznanie przeciwnika zorientuje się w zaistniałej rzeczywistości, czy też przekazuje błędne informacje.

2.1. Klasyfikacja rozpoznania wojskowego

Głównym celem rozpoznania wojskowego jest zapewnienie dowódcom różnych szczebli możliwie pełnego i aktualnego obrazu sytuacji na polu walki oraz potencjalnego zamiaru przeciwnika. Z przeprowadzonych analiz wynika, że dobrze zaplanowane i zorganizowane rozpoznanie, posiadające nowoczesne środki rozpoznawcze, jest w stanie dostarczyć taką ilość informacji, która zapewni osiągnięcie zamierzonego celu walki.

W zależności od metod prowadzenia rozpoznania można wyróżnić, między innymi: obserwację, zasadzki, wypadki, rozpoznanie walką i rozpoznanie ogniem. Z uwagi na charakter poszczególnych metod rozpoznania i charakter niniejszej pracy ograniczono się do obserwacji jako jednej z podstawowych metody zdobywania informacji o przeciwniku.

Z analizy zapisów encyklopedycznych wynika, że obserwacja to: „*ważne przyglądanie się komuś, skupienie na czymś uwagi, śledzenie czegoś, dokonywanie planowanych systematycznych spostrzeżeń, uwaga, opinia oparta na obserwowaniu czegoś*”⁷. Jako podstawowa metoda zdobywania informacji

⁷ Słownik języka polskiego, tom II, s. 427.

o przeciwniku prowadzona jest zarówno ^{obserwacja} podczas pokoju, jak i podczas wojny. Według *Leksykonu wiedzy wojskowej* obserwacja to: „*uważne i systematyczne śledzenie działań nieprzyjaciela i wojsk własnych, dozоровanie terenu (powietrza, wód) oraz ustalenie wszystkich zmian w rejonie działań*”⁸. Do jej prowadzenia wykorzystywane są stałe i ruchome posterunki obserwacyjne, środki lotnicze, satelitarne i inne. Podczas obserwacji stosowany jest, oprócz wzroku zwiadowcy, szeroki zestaw środków technicznych. Ponieważ w ostatnim czasie nastąpił bardzo szybki rozwój tych środków, można powiedzieć, że jest to rozpoznanie techniczne. Podzielić je można, między innymi, pod względem zastosowanego sprzętu rozpoznawczego i zasad jego działania na:

- ⇒ wzrokowe,
- ⇒ noktowizyjne,
- ⇒ termowizyjne,
- ⇒ fotograficzne,
- ⇒ telewizyjne,
- ⇒ radiolokacyjne,
- ⇒ radioelektroniczne,
- ⇒ dźwiękowe⁹.

rodzaje rozpoznania:

Rodzaje obserwacji, środki techniczne wykorzystywane do tego celu, ich zasięg i dokładność są powszechnie znane. Jakość rozpoznania będzie się zwiększała, bowiem przez cały czas będą wprowadzane nowe, precyzyjniejsze środki rozpoznania oraz kompleksowo wykorzystywane będą, do analizy zdobytych danych, techniki komputerowe. Zmusza to do poszukiwania, w ramach maskowania, lepszych środków i sposobów przeciwdziałania rozpoznaniu. Aby skutecznie przeciwdziałać rozpoznaniu przeciwnika, należy spełnić trzy podstawowe warunki:

wymogi (warunki) maskowania

⁸ *Leksykon wiedzy wojskowej*, Warszawa 1979, s. 257.

⁹ R. Pawlikowski, *Główne kierunki podniesienia rangi i skuteczności maskowania oraz przeciwdziałania technicznym środkiem rozpoznania przeciwnika w SZ PRL*, Myśl Wojskowa - *Doskonalenie maskowania oraz przeciwdziałania technicznym środkiem rozpoznania przeciwnika*, Materiały z konferencji naukowej, Warszawa, SG WP 1986, s. 19.

- ⇒ znać zakres i możliwości jego środków rozpoznania;
- ⇒ wiedzieć, w jaki sposób im przeciwdziałać;
- ⇒ mieć czym przeciwdziałać¹⁰.

Rozpoznanie jest sumą wiedzy na temat możliwości i zamiaru przeciwnika oraz środowiska, w którym prowadzona będzie walka. Z przeprowadzonych analiz wynika, że potencjalny przeciwnik w celu zdobycia potrzebnej informacji o określonym obiekcie, wykorzysta wszystkie dostępne źródła i organa. Ich elastyczność i szybkość działania umożliwi mu wgląd w głąb całego ugrupowania obrońcy, w czasie zbliżonym do rzeczywistego. Ilość informacji, jaką będzie potrzebował, zależy będzie od szczebla dowodzenia. Na szczeblach taktycznych dowódcy potrzebują głównie dokładnych i terminowych danych o ugrupowaniu przeciwnika i jego zamiarach, elementach wsparcia ogniowego, środków do prowadzenia ognia na wprost.

W zależności od metod prowadzenia rozpoznania rozróżnić możemy dwie fazy rozpoznania:

- ⇒ rozpoznanie sytuacji,
- ⇒ rozpoznanie celów¹¹.

Pierwsza z nich polega na śledzeniu przeciwnika w pasie działania wojsk własnych i na skrzydłach. W toku przeprowadzonych badań stwierdzono, iż w fazie rozpoznania sytuacji najważniejszym elementem maskowania rozpoznawanych wojsk będzie wykonywanie działań pozornych i demonstracyjnych, pozornych rejonów ześrodkowania i dezinformacji. Możliwość przesłuchiwania jeńców i dezertersów zmusza dowódcę do zachowania ścisłej tajemnicy. Pododdziały wykonujące rubieże i stanowiska pozorne, pozorne rejonów ześrodkowania, uczestniczące w działaniach demonstracyjnych nie mogą wiedzieć, jaki jest cel tych działań. Faza druga (rozpoznawania celów) polega na identyfikowaniu obiektów (potencjalnych celów) i śledzeniu ich przez cały czas do momentu zniszczenia. Przeciwdziałanie rozpoznaniu w tej fazie polegać będzie

¹⁰ P. Szuszczyński, *Charakterystyka współczesnych środków rażenia armii obcych oraz ich wpływ na realizację zadań inżynierskich w działaniach bojowych*, Warszawa, AON 1991, s. 5.

¹¹ T. Dakudowicz, *Rozpoznanie taktyczne*, Przegląd Wojsk Lądowych 1991, nr 9, s. 14.

przede wszystkim na stosowaniu ukrywania i makietyzacji (zastosowanie makiety sprzętu bojowego i innych środków mylących).

2.2. Rozpoznanie elektroniczne – przyszłość rozpoznania

Obserwowany postęp cywilizacyjny wymusza na jego uczestnikach potrzebę stosowania, w codziennej działalności, nowych technologii i technik. Wynika to jednoznacznie z faktu, iż aby być nowoczesnym (tzn. spełniać wymagania chwili obecnej i przyszłej) należy ciągle wdrażać najnowsze zdobycze cywilizacyjne. Ten kto tego nie zrobi, nie będzie w stanie spełniać swych zadań w przyszłości i odpowiednio reagować na wszelkie zmiany. Parafrazując, współczesny człowiek w swej codziennej działalności spełnia dwie podstawowe funkcje: jest twórcą zmian technologicznych jak i ich głównym odbiorcą. Z jednej strony tworzy nowe technologie, z drugiej je użytkuje i składa zapotrzebowanie na nowe, spełniające jego coraz większe potrzeby.

Jedną z dziedzin która wywiera ogromny wpływ na jakość i szybkość ludzkiej pracy (ludzkiego życia) jest elektronika i bezpośrednio powiązana z nią informatyka. Ich gwałtowny rozwój w drugiej połowie XX wieku stworzył nowe możliwości w zdobywaniu i przetwarzaniu informacji. Należy przyjąć pogląd, iż ludzkość będzie dysponowała coraz większymi możliwościami przetwarzania i gromadzenia informacji, a zapotrzebowanie na nią będzie coraz większe. Informacja stanie się towarem (produktem) niezbędnym do sprawnego funkcjonowania, a od jej jakości i ilości zależeć będzie istnienie narodów. Decydujące znaczenie w tym procesie będzie miała elektronika i informatyka. Trudno bowiem wyobrazić sobie dzisiejszy świat bez komputerów, bez dostępu do ogromnych zasobów informacji spoczywających w ich pamięciach.

Bezpośrednio związany z rozwojem elektroniki i informatyki jest rozwój nowych sposobów rozpoznania, do których można zaliczyć rozpoznanie elektroniczne¹². Ma ono na celu zdobywanie danych drogą przechwytywania i ana-

¹² Por. J. Janczak, *Kierunki rozwoju rozpoznania i zakłócania elektronicznego*, Warszawa, AON 2001, s. 12.

lize sygnałów wypromieniowanych w głównej mierze przez urządzenia elektroniczne. Nośnikiem tych danych są fale elektromagnetyczne a także efekty uboczne, towarzyszące działaniom zbrojnym (akustyczne, sejsmiczne, chemiczne, radiacyjne, świetlne, hydroakustyczne itp.). Rozpoznanie to zaliczane jest do rozpoznania pośredniego, ponieważ w celu przechwycenia określonych sygnałów muszą być wykorzystywane specjalistyczne urządzenia elektroniczne.

Początki rozwoju nowoczesnego rozpoznania elektronicznego sięgają lat 70. ubiegłego stulecia. Wtedy to w siłach zbrojnych NATO stwierdzono, iż dotychczas eksploatowane systemy są przestarzałe i nie spełniają wymagań współczesnego pola walki. Przyjęto program rozwoju kompatybilnych systemów, działających w oparciu o coraz powszechniejszą i tańszą elektronikę. Programowi temu nadano nazwę C3I (Command, Control, Communication and Intelligence). Gwałtowny rozwój techniki komputerowej doprowadził do zmiany programu, nadając mu nazwę C4I (Command, Control, Communication, Computers and Intelligence). Systemy oparte na programie C4I integrują szereg różnorodnych funkcji takich jak:

⇒ kontrolę wojsk własnych (położenia, ukompletowania, wyposażenia, zdolności bojowych itp.);

⇒ automatyzację procesu decyzyjnego (wsparcie informatyczne dowodzenia);

⇒ zdobywanie danych o przeciwniku;

⇒ niezawodną łączność¹³.

Potwierdzeniem przyjętych założeń programu C4I był konflikt w Zatoce Perskiej 1991 r., który wielu specjalistów nazwało pierwszą wojną informacyjną.

Zdobywanie i przetwarzanie danych o działalności i siłach przeciwnika poddyktowane jest nieustannym dążeniem do osiągnięcia nasycenia informacyjnego, a co za tym idzie dostarczenie własnym wojskom prawdziwego obrazu

¹³ Tamże, s. 11.

pola walki. Dotyczy to także informacji dotyczącej prawdopodobnych, przyszłych zachowań przeciwnika w czasie zbliżonym do rzeczywistego. Z przeprowadzonych analiz wynika, iż wymagania te najlepiej spełniają systemy rozpoznania elektronicznego. Pozyskanie danych na temat rozmieszczenia, ugrupowania, możliwości bojowych, funkcjonowania środków elektronicznych przeciwnika pozwala (poprzez analizę komputerową) na ujawnienie jego prawdopodobnych zamiarów, a tym samym na szybką reakcję.

W wojskach lądowych zadaniem rozpoznania elektronicznego jest:

⇒ *tworzenie elektronicznego wzorca wsparcia decyzji, co jest przydatne w opracowaniu rozkazów i zarządzeń;*

⇒ *wspierania bieżących działań wojskowych w zakresie zakłócania zautomatyzowanych systemów dowodzenia przeciwnika a także obrony własnych systemów;*

⇒ *tworzenie i administrowanie baz danych, zawierających dane na temat wojsk własnych, wojsk przeciwnika, dane techniczne środków walki, mapy terenów itp.;*

⇒ *weryfikowanie danych rozpoznawczych wpływających z różnych źródeł;*

⇒ *przygotowanie materiałów o przeciwniku w celu wspierania innych rodzajów rozpoznania i innych operacji wojskowych.*

Rozpoznanie elektroniczne prowadzone jest we wszystkich warunkach atmosferycznych, czasowych oraz usytuowania co stanowi najszybszy i najbardziej manewrowy rodzaj rozpoznania wojskowego. Z uwagi na charakterystykę nośnika informacji (fale elektromagnetyczne, akustyczne, sejsmiczne itp.) rozpoznanie elektroniczne możemy podzielić na:

⇒ *rozpoznanie radioelektroniczne,*

⇒ *rozpoznanie optoelektroniczne,*

⇒ *rozpoznanie radiolokacyjne,*

⇒ *rozpoznanie czujnikowe,*

⇒ *rozpoznanie informatyczne¹⁴.*

*rolę wsparcia
elektronicznego*

¹⁴ Tamże, s. 17.

Rozpoznanie radioelektroniczne¹⁵ polega na zdobywaniu informacji na temat środków przeciwnika, promieniujących energię elektromagnetyczną. Stanowi jedno z najważniejszych, najefektywniejszych sposobów zdobywania informacji o przeciwniku a także wojskach własnych i terenie. Do zbierania informacji służą specjalistyczne odbiorniki fal elektromagnetycznych, rozmieszczone odpowiednio w obszarze zainteresowania rozpoznania. Mogą one być stacjonarne, na pojazdach, bądź samolotach. Do podstawowych metod zdobywania informacji w rozpoznaniu radioelektronicznym należy zaliczyć:

metody zdobywania informacji
⇒ poszukiwanie – podstawowy proces który ma na celu wykrycie sygnałów wypromieniowanych przez źródła rozpoznania i ich selekcja. Wykrycie sygnału może nastąpić jeżeli są spełnione warunki:

– czasowo-przestrzenny, to znaczy w tym samym czasie musi nastąpić spotkanie charakterystyk antenowych nadajnika i odbiornika,

– energetyczny, to znaczy moc sygnału na wejściu odbiornika musi być większa od jego realnej czułości,

– częstotliwościowy, to znaczy odbiornik musi być dostrojony do częstotliwości pracy źródła sygnału;

⇒ przechwytywanie – ciągły odbiór sygnałów nadawanych przez wykryte źródła rozpoznania i ich rejestracja. Polega na dostrojeniu urządzenia rozpoznawczego do częstotliwości pracy rozpoznawanego źródła i ciągłej rejestracji nadawanych sygnałów i ich parametrów;

⇒ namierzanie – proces lokalizacji źródła promieniowania elektromagnetycznego przy pomocy stacji namierzania. Prowadzone jest przez co najmniej dwie stacje rozmieszczone w odpowiedniej odległości od siebie;

⇒ śledzenie – okresowe sprawdzanie pracy namierzonych (rozpoznanych) źródeł. Śledzone są te źródła których nadawane sygnały nie wymagają przechwytywania (stacje radiolokacyjne) lub których znaczenie jest drugorzędne;

¹⁵ Tamże, s. 18.

⇒ analiza techniczno-operacyjna – proces polegający na określeniu charakterystycznych cech sygnałów i ich źródeł, które są odpowiednie tylko dla nich.

⇒ Z uwagi na rodzaj rozpoznawanych środków promieniowania elektromagnetycznego, rozpoznanie radioelektroniczne możemy podzielić na:

⇒ rozpoznanie radiowe – obejmujące swym zasięgiem środki łączności radiowej i środki zakłócające łączność;

⇒ rozpoznanie systemów radiolokacyjnych – polega na zdobywaniu danych dotyczących systemów i środków radiolokacyjnych rozpoznania pola walki a także rejestrowanie, śledzenie i analizę przechwyconych sygnałów;

⇒ rozpoznanie systemów radionawigacyjnych – polega na wykrywaniu systemów i środków radionawigacyjnych przeciwnika.

Następnym komponentem rozpoznania elektronicznego jest rozpoznanie optoelektroniczne¹⁶. Jego głównym celem jest zdobywanie oraz przetwarzanie informacji o przeciwniku, których nośnikiem są fale elektromagnetyczne pasma optycznego. Do pracy w tym paśmie wykorzystywana jest szeroka gama urządzeń pozwalająca na rozpoznanie w zakresie ultrafioletu, promieniowania widzialnego, bliskiej, średniej i dalekiej podczerwieni. Wykorzystywane są wszelkiego rodzaju urządzenia następujących typów:

⇒ telewizyjne – zajmujące się przekazywaniem na odległość obrazów ruchomych i dźwięku za pomocą urządzeń elektronicznych i odpowiednich torów telekomunikacyjnych;

⇒ termowizyjne – polegające na postrzeganiu obrazów w widmie promieniowania podczerwonego (pasmo 3-5 μm i 10-13 μm);

⇒ noktowizyjne – którego ideą jest wykorzystanie urządzeń elektronicznych rejestrujących sygnały elektromagnetyczne w paśmie 0,76 – 1000 μm . Pasmo te podzielono na trzy zakresy: podczerwień bliską (0,76 – 1,5 μm), podczerwień średnią (1,5 – 5,5 μm) i podczerwień daleką (5,6 – 1000 μm);

⇒ laserowe – wykorzystujące promień lasera.

¹⁶ Tamże, s. 103.

Rozpoznanie radiolokacyjne¹⁷ polega na wykryciu i pomiarze współrzędnych i parametrów obiektu (stacjonarnego lub ruchomego) w przestrzeni powietrznej, naziemnej, morskiej i kosmicznej. Odbywa się to przy wykorzystaniu stacji radiolokacyjnych. Ich funkcjonowanie oparte jest na zjawisku odbicia fal radiowych od obiektów oraz samoistnego promieniowania fal elektromagnetycznych przez wszystkie ciała o temperaturze powyżej zera bezwzględnego. Podstawowymi falami wykorzystywanymi w radiolokacji są fale mikrofalowe (podzakres fal radiowych). Wszystkie obiekty wykryte przez stacje radiolokacyjne nazywane są potocznie celami radiolokacyjnymi, zaś sygnał odbity od tych obiektów – echem radarowym (radiolokacyjnym).

Rozpoznanie to prowadzone jest przez wszystkie rodzaje sił zbrojnych, a także przez wyspecjalizowane służby cywilne. Jest ono jednym z zasadniczych składowych szeroko pojmowanego rozpoznania wojskowego. Dotyczy zarówno rozpoznania terenu, obiektów stacjonarnych i ruchomych a także źródeł energii w zakresie mikrofalowym. Współczesne rozpoznanie radiolokacyjne obejmuje:

- ⇒ *systemy rozpoznania obszaru powietrznego,*
- ⇒ *systemy nadzorowania pola walki,*
- ⇒ *systemy kierowania ogniem (np. artylerii),*
- ⇒ *systemy obrony przeciwlotniczej,*
- ⇒ *pokładowe systemy obserwacji bocznej.*

Ze względu na zakres (zasięg) rozpoznanie radiolokacyjne można podzielić na dwie zasadnicze grupy: bliskiego zasięgu (do 50 km) i dalekiego zasięgu (do 500 km). Uzyskanie odpowiedniej głębokości rozpoznania zależy w głównej mierze od prawidłowego doboru środków rozpoznania, ich parametrów technicznych oraz ich rozmieszczenia w terenie. Innym kryterium podziału stosowanym w rozpoznaniu radiolokacyjnym jest sposób zdobywania fal mikrofalowych odbitych (wypromieniowanych) przez obiekty. I tak możemy wyróżnić:

¹⁷ Tamże, s. 88.

⇒ rozpoznanie radiolokacyjne pasywne – polegające na odbiorze energii elektromagnetycznej emitowanej przez obiekty znajdujące się w rozpoznawanym obszarze;

⇒ rozpoznanie radiolokacyjne aktywne – wykorzystujące własne środki emitujące w określony sposób energię elektromagnetyczną. W skład zestawu rozpoznania aktywnego wchodzi nadajnik wytwarzający sygnały radiolokacyjne, odbiornik odbierający odbite echo radiolokacje oraz urządzenie zobrazowania.

Rozpoznanie czujnikowe¹⁸, następny komponent rozpoznania elektronicznego, polega na zdobywaniu i przetwarzaniu informacji o działalności przeciwnika wykorzystując fale sprężyste (infradźwięki, ultradźwięki, akustyczne, sejsmiczne, magnetyczne itp.). Wykorzystywane są do tego czujniki, rejestrujące odpowiedni rodzaj fali i przetwarzające je na sygnał cyfrowy. Wyniki rozpoznania czujnikowego powinny dotyczyć:

⇒ wskazywania celów do szczegółowego rozpoznania;

⇒ rejestracji zmian w funkcjonowaniu wybranych obiektów ugrupowania przeciwnika;

⇒ nadzorowania natężenia ruchu na określonym obszarze;

⇒ nadzorowanie aktywności przeciwnika w rejonach własnych zapór i półminowych, przepraw rzecznych, mostów itp.

Rozpoznanie informatyczne¹⁹ – polega na śledzeniu przepływu danych i zdobywaniu informacji z sieci i systemów komputerowych. Gwałtowny rozwój informatyki, a co za tym idzie także sieci komputerowych spowodował, iż w pamięciach komputerów znajdują się ogromne ilości informacji. Pozyskanie tych informacji wymaga wykorzystania wysoko wykwalifikowanych informatyków i specjalistycznych programów komputerowych. Pomimo rozwoju odpowiedniego sprzętu sieciowego i wyrafinowanego oprogramowania chroniącego zasoby komputerów, nie stworzono jeszcze zabezpieczeń dających 100% pewność bezpieczeństwa danych komputerowych. Potwierdzają to liczne

¹⁸ Tamże, s. 107.

¹⁹ Tamże, s. 109.

włamania (nieuprawnione dostępy) do sieci komputerowych takich organizacji jak min. PENTAGON, MICROSOFT, ABN AMRO.

Rozpoznanie informatyczne jest doskonałym sposobem pozyskiwania informacji bez potrzeby dużych nakładów finansowych. Hackerzy (ludzie włamujący się do komputerów) dokonują rocznie około 250 tys. włamań i liczba ta stale rośnie. 65 % z tych włamań kończy się niepowodzeniem, niemniej jednak pozostałe udane ataki świadczą o potędze tego sposobu pozyskiwania informacji. Włamania te odbywają się poprzez wykorzystanie luk w zabezpieczeniu systemów komputerowych. Innym sposobem pozyskania informacji z sieci lub komputera jest podsłuch sieci (rejestracja transmisji danych i emisji elektromagnetycznej) i komputerów (rejestracja emisji elektromagnetycznej).

Z przeprowadzonej analizy wynika, iż rozpoznanie informatyczne może być prowadzone w dwojaki sposób:

⇒ *podsluch bierny – polegający na przechwytywaniu danych i zapoznaniu się z treścią wiadomości a także monitorowaniu ruchu w sieci komputerowej w celu ustalenia jej struktury;*

⇒ *podsluch czynny (aktywny) – polegający na modyfikacji przechwyconej informacji (danych) i przesłanie jej do prawdziwego odbiorcy. Może to doprowadzić w systemie decyzyjnym przeciwnika do chaosu informacyjnego i wydania błędnych poleceń.*

Przeprowadzone badania pozwalają na stwierdzenie, iż rozpoznanie elektroniczne stanowić będzie trzon rozpoznania wojskowego, stanowiący podstawę dla rozpoznania bezpośredniego. Będzie ukierunkowywać działalność organów rozpoznawczych na konkretne kierunki i rejony, co zdecydowanie przyspieszy proces pozyskiwania wiarygodnej informacji o przeciwniku.

*

* *

W podsumowaniu tego rozdziału należy podkreślić, iż rozpoznanie istniejące w siłach zbrojnych państw sąsiednich Polski (nie należących do NATO), jest w stanie śledzić wszelką działalność SZ RP na całym obszarze naszego

kraju. Potencjał rozpoznawczy jakim kraje te dysponują, a w głównej mierze potencjał rozpoznania elektronicznego, jest cały czas unowocześniany i trzymany w głębokiej tajemnicy. Trudno uzyskać aktualne dane na temat posiadanego przez te państwa potencjału rozpoznawczego. Jest to uwarunkowane min. tym, iż państwa te modernizują swoje siły zbrojne, a co za tym idzie ich struktura i wyposażenie jest ciągle modyfikowane, a także jest to element szeroko zakrojonej walki informacyjnej, w której dane na temat potencjału bojowego, a tym bardziej potencjału rozpoznawczego są starannie ukrywane.

Walka informacyjna, jako wyzwanie społeczeństwa trzeciej fali (społeczeństwa informacyjnego), odgrywa coraz większą rolę w codziennej działalności nowoczesnych sił zbrojnych (państw). Dotyczy to także państw sąsiednich Polski min. Rosji. Podobnie jak w innych krajach, Rosja poważnie analizuje wpływ rewolucji informacyjnej na swoje siły zbrojne. Rosjanie uważają, że istotą trwającej obecnie rewolucji w sztuce wojennej jest wywalczenie panowania nad przeciwnikiem w sferze informacyjnej. Znamiennym argumentem jest przeświadczenie, iż walka informacyjna umożliwi osiągnięcie zwycięstwa bez konieczności prowadzenia walki na wyniszczenie.

Zdaniem rosyjskich teoretyków wojskowych walka informacyjna to kompleks przedsięwzięć obejmujących: wsparcie, przeciwdziałanie i obronę informacyjną, prowadzonych według jednolitej koncepcji i planu, w celu wywalczenia i utrzymania przewagi informacyjnej nad przeciwnikiem podczas prowadzenia operacji wojskowych.

O ważności walki informacyjnej może świadczyć fakt, iż przy urzędzie prezydenta Federacji Rosyjskiej powołano **Kolegium Federalnej Agencji Łączności i Informacji**. Instytucja ta została upoważniona do prowadzenia działań informacyjno-psychologicznych w wymiarze strategicznym w czasie pokoju, kryzysu i wojny. Oprócz tego Rosjanie zamierzają powołać, na bazie istniejącego aparatu działań psychologicznych i propagandy, organa działań informacyjno-psychologicznych na szczeblu operacyjnym i taktycznym.

Rosjanie, podobnie jak inne państwa sąsiednie Polski, w walce informacyjnej, wyróżniają działania ofensywne i defensywne. Do działań ofensywnych zaliczają:

⇒ uzyskanie przewagi w sferze wywiadu i rozpoznania²⁰;

⇒ *wprowadzanie przeciwnika w błąd oraz dezorganizowanie jego struktury informacyjnej;*

⇒ *paraliżowanie, obezwładnienie i niszczenie systemów kierowania państwem a także systemów rozpoznawczych i dowodzenia wojskami przeciwnika;*

⇒ *likwidowanie przewagi przeciwnika w sferze łączności i informatyki;*

⇒ *stwarzanie warunków do szybkiej likwidacji oporu przeciwnika.*

Do działań defensywnych są zaliczane:

⇒ *ochrona własnych oraz sojuszniczych systemów informacyjnych, zwłaszcza systemów kierowania państwem i dowodzenia wojskami;*

⇒ *identyfikacja danych zmodyfikowanych przez przeciwnika oraz ich odblokowywanie;*

⇒ *prowadzenie szeroko rozumianego maskowania.*

Należy podkreślić, iż współcześnie uzyskanie przewagi w sferze militarnej związane jest bezwzględnie z uzyskaniem dominacji w sferze informacyjnej. Dotyczy to zwłaszcza kierowania państwem, dowodzenia wojskami, łączności i rozpoznania.

²⁰ Z tego też względu dane na temat potencjału rozpoznawczego są ściśle chronione.

3. Zakres maskowania w działaniach wojsk lądowych

Przestawienie możliwych przedsięwzięć z zakresu maskowania wojsk lądowych wymagało rozwiązania następującego problemu badawczego: **Czym jest maskowanie prowadzone w działaniach wojsk lądowych?** Postawiony problem to pytanie o istotę, cele, funkcje, cechy, zakres maskowania w działaniach wojsk lądowych, pytanie o jego specyfikę. Takie podejście wynika z faktu, iż nie można dać gotowego rozwiązania (sposobu maskowania) przypisanego do określonych działań wojsk lądowych. Maskowanie bowiem, jako złożony system oszukiwania przeciwnika, powinno być w pierwszej kolejności unikatowe, nieschematyczne, trudne do rozszyfrowania przez przeciwnika.

definicja maskowania wojsk lądowych

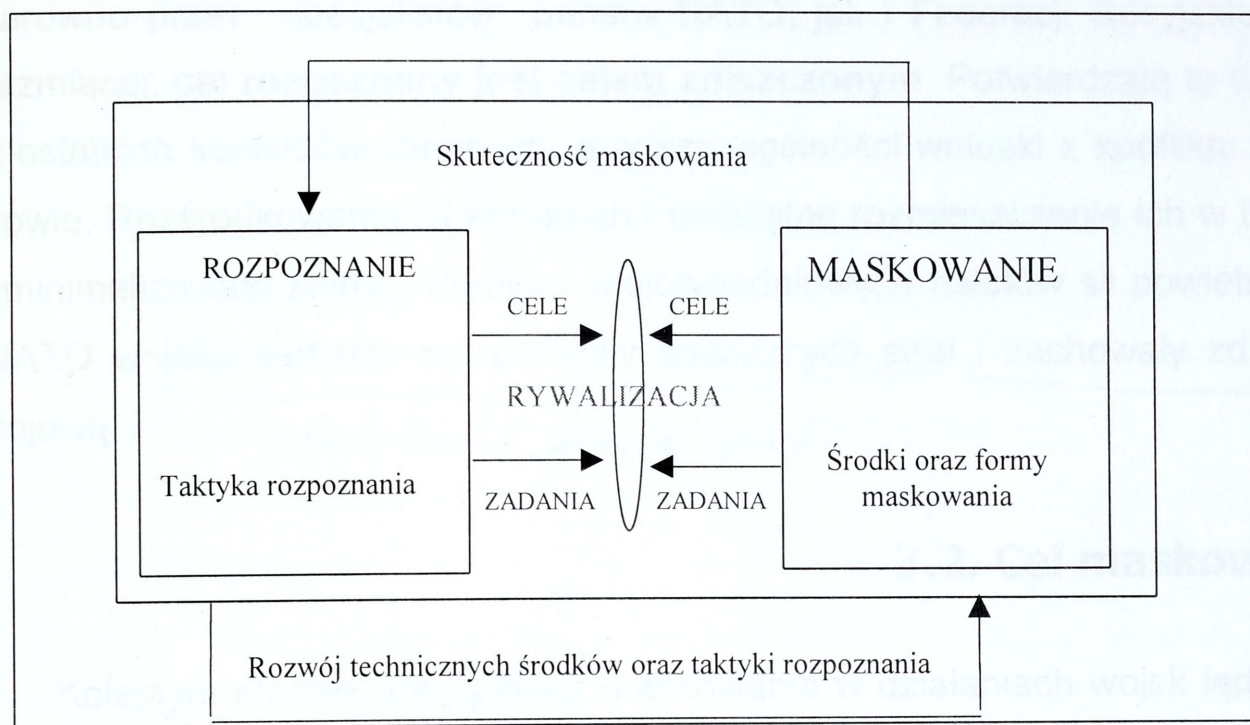
3.1. Istota maskowania

Aby określić **istotę maskowania** należy wyjaśnić podstawy jej wykonywania (sens jej istnienia). Istota bowiem według *Słownika języka polskiego* to „... co jest w czymś zasadnicze, podstawowe; grunt, założenie”²¹. Podstawą do znalezienia istoty maskowania jest określenie, w jakim celu i przeciwko czemu (kto jest jej naturalnym przeciwnikiem) maskowanie jest stosowane.

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż czynnikiem wywołującym określone działanie jest uzyskana (posiadana) **informacja**. Wiarygodność pozyskanej przez przeciwnika informacji zależy w głównej mierze od jakości jego rozpoznania, a tym samym od jakości (efektywności) czynności jemu przeciwstawnych. Rozpoznanie i maskowanie, jako procesy wzajemnie przeciwstawne, rywalizujące o informację, dążą do uzyskania przewagi informacyjnej nad

²¹ *Słownik języka polskiego*, tom I, Warszawa, PWN 1993 r., s. 809.

stroną przeciwną. Ta strona, która zdobędzie przewagę osiągnie swój cel mniejszymi kosztami przy jednoczesnej maksymalizacji kosztów strony przeciwnej. Związek ten przedstawiony został na rysunku 3.1.

Rys. 3.1. Związek rozpoznania z maskowaniem

Źródło: A. Szydłowski, *Podstawy teorii maskowania w obronie powietrznej*, Rozprawa doktorska, Warszawa, AON 1994, s. 32.

definicja maskowania

A. Szydłowski przedstawił istotę maskowania następująco: „**Maskowanie jest procesem przeciwstawnym rozpoznaniu prowadzonemu przez przeciwnika**”²². Tak sformułowaną istotę potwierdzają przeprowadzone badania. Przeciwnik planujący działania bazuje na posiadanych danych rozpoznawczych. Od ich jakości zależy stopień osiągnięcia celu. Jeżeli dane te będą nieprawdziwe (przekłamane), to zostanie on zaskoczony i trafność jego decyzji będzie niewielka.

Nasylenie współczesnego pola walki nowoczesnymi środkami rozpoznania, a także precyzyjnymi środkami rażenia nakłada na maskowanie

²² A. Szydłowski, *Podstawy teorii maskowania ...*, wyd. cyt.

znacznie wyższe wymogi niż przyjmowane dotychczas. Maskowanie zapewnić będzie nie tylko ukrycie własnych zamiarów (informacji), ale także stanowić będzie jeden z podstawowych sposobów ochrony własnych sił i środków przed zniszczeniem. Jest to tym bardziej istotne w dobie, propagowanej zarówno przez specjalistów państw NATO, jak i Federacji Rosyjskiej, idei brzmiącej: **cel rozpoznany jest celem zniszczonym**. Potwierdzają to wnioski z ostatnich konfliktów zbrojnych, a w szczególności wnioski z konfliktu w Kosowie. Rozsrodkowanie sił serbskich i umiejętne rozmieszczenie ich w terenie zminimalizowało straty. Pomimo wielotygodniowych nalotów sił powietrznych NATO wojska serbskie nie poniosły znaczących strat i zachowały zdolność bojową.

Штукатурка маскировки

3.2. Cel maskowania

Kolejnym etapem identyfikacji maskowania w działaniach wojsk lądowych jest określenie celu tegoż maskowania. Zgodnie z zapisami encyklopedycznymi, cel to: „...do czego się dąży, co się chce osiągnąć...”²³.

W działalności prakseologicznej pod pojęciem celu jest rozumiany planowy wynik każdego racjonalnego działania. Jest to więc wynik zaplanowanego i konsekwentnie osiaganego, pożądanego wyniku działania. Cel wyznaczany jest przez podmiot działania. W zależności od przyjętego systemu wartości przez podmiot działania, określa się cel jako **stopniowalny i niestopniowalny**²⁴.

W **celu stopniowalnym** określone są warunki jego osiągnięcia w kategoriach: **ilości, jakości, miejsca, czasu**. W zależności od systemu wartości podmiotu działania, w danej kategorii określa się osiągnięcie lub nie osiągnięcie danego celu, co w istocie powoduje, iż globalnie osiągnięcie celu jest stopniowalne wg wyszczególnionych kategorii.

²³ Słownik języka ..., tom I, s. 235.

²⁴ Por. W. Bojarski, *Podstawy analizy i inżynierii systemów*, Warszawa, PWN 1984, rozdział 3.

Cel niestopniowalny oznacza, iż w warunkach jego osiągnięcia założono, że może być, jako całość, osiągnięty lub nieosiągnięty, co wynika z przyjętego systemu wartości podmiotu działania.

Cel ogólny maskowania wynika ze znaczenia semantycznego słowa *maskowanie*. W Słowniku języka polskiego można znaleźć trzy równoważne definicje maskowania²⁵:

„maskować – czynić coś niewidzialnym lub trudno dostrzegalnym; zakrywać, zasłaniać, zwłaszcza obiekty wojskowe”;

„maskować – pozorować, udawać coś; nie wydawać się z czymś, ukrywać rzeczywiste zamiary, uczucia, nastroje”;

„maskować się – ukrywać swoje prawdziwe zamiary (...)”.

Mylić natomiast oznacza „...*mieszać, plątać, wikłać różne rzeczy, sprawy, wiadomości itp.*”²⁶

lub „... *wprowadzać w błąd, powodować pomyłkę, dawać o czymś mylne, fałszywe informacje*”²⁷.

Z powyższego wynika, iż czynić coś trudno dostrzegalnym (np. zamiar działania), to nie tylko ukrywać, lecz także dawać o czymś mylne, fałszywe informacje. Powodowanie pomyłki odbywa się między innymi poprzez zasłanianie, ukrywanie własnych zamiarów, a także poprzez mieszanie różnych wiadomości. Z definicji tych wynika, że **cel maskowania wyraża się w ukryciu rzeczywistych zamiarów.**

W prakseologii przyjmuje się, że: „*W każdym działaniu, czynności, czynie, akcie sprawczym (...) biorą udział pewne elementy. Są to: sprawca, tworzywo, wytwór, impuls dowolny, okoliczność skutek i cel*”²⁸. Rozpatrując maskowanie jako działania ukierunkowane na jakiś cel, należy wyodrębnić te wszystkie elementy sprawnego działania. „*Sprawcą jest zawsze, (...) jakiś ktoś, osobnik, który się umyślnie wysila*”²⁹. W przypadku maskowania jest nim nie tylko dowódca prowadzący walkę, ale także pojedynczy żołnierz. Na podstawie impul-

²⁵ Słownik języka polskiego, tom IV, Warszawa, PAN 1962, s. 491.

²⁶ Słownik języka polskiego, tom II, Warszawa, PWN 1993, s. 234.

²⁷ Słownik języka ..., tom IV, s. 930.

²⁸ T. Kotarbiński, *Abecadło praktyczności*, Warszawa, Wiedza Powszechna 1974, s. 31.

²⁹ Tamże,

su dowolnego będzie on podejmował decyzje gwarantujące osiągnięcie celu jak najmniejszymi kosztami. „Sprawca jako taki zawsze chce czegoś i po to się wysiła, by coś przybrało taką a nie inną postać. Mówimy wtedy, że jego celem jest, aby się tak stało, w poszczególnym przypadku, żeby było nadal tak, jak jest”³⁰. W operacjach wojsk lądowych dowódca, poprzez maskowanie, chce osiągnąć zamierzony cel. Planuje maskowanie na podstawie posiadanych sił i środków, sprecyzowanego zadania i posiadanej informacji o potencjalnym działaniu przeciwnika.

Następnym elementem sprawnego działania jest tworzywo: „...coś, co sprawca chce urobić w określonym kierunku, nosi nazwę tworzywa”³¹. W przypadku maskowania dla dowódcy tworzywem takim są siły i środki jakimi dysponuje, a dokładniej ich obraz w przestrzeni i czasie rejestrowany przez rozpoznanie przeciwnika. Tworzywo takie dzięki celowemu działaniu na nie staje się wytworem: „...skutkiem działania jest to, że z tworzywa powstał wytwór o określonej własności, krócej – skutkiem tym jest spowodowana przez działanie zmiana tworzywa”³².

Skutkiem przeprowadzenia maskowania jest stworzenie nowego obrazu rzeczywistości, rejestrowanego przez rozpoznanie przeciwnika. Ten nowy obraz sugerować będzie przeciwnikowi o innym, niż w rzeczywistości, ugrupowaniu wojsk i zamiarze dowódcy. Działanie, jakie podejmuje dowódca, jest podyktowane okolicznościami, w jakich przyjdzie mu działać. „... I jeszcze jedno jest obecne we wszelkich działaniach co bywa ważne przy jego charakterystyce, mianowicie działamy zawsze w jakimś otoczeniu”³³. Do nich, w aspekcie maskowania, należy przede wszystkim zaliczyć działalność organów rozpoznawczych przeciwnika, sytuację operacyjno-taktyczną, teren, charakter postawionego zadania, a także warunki atmosferyczne. **Skutkiem maskowania powinno być zaskoczenie przeciwnika (poprzez zmianę obrazu własnych poczynań) oraz zmniejszenie strat własnych.** Pozostaje jeszcze do rozpa-

³⁰ Tamże, s. 32.

³¹ Tamże,

³² Tamże,

³³ Tamże, s. 33.

trzenia sprawa impulsu dowolnego, tj. tego co skłania daną osobę do rozumnego działania. Impuls dowolny będzie różny dla poszczególnych szczebli dowodzenia. Dla dowódcy, impuls zależy będzie od celu, jaki ma przed sobą i sposobu jego osiągnięcia. Powinien on także wiedzieć jak skutecznie przeciwstawić się rozpoznaniu przeciwnika i w jaki sposób go zaskoczyć.

Z przeprowadzonych badań wynika, iż pierwszym, podstawowym i najważniejszym wymaganiem stawianym maskowaniu jest bezwarunkowa konieczność podporządkowania wszystkich jego przedsięwzięć i możliwości zamiarowi przeprowadzenia operacji (walki). Cele maskowania muszą bezwzględnie wynikać z celu operacji (walki) i sposobu jego osiągnięcia, z planu operacji (walki), a nie być celem samym w sobie. Jest to warunek fundamentalny pozwalający na zapewnienie jego skuteczności. Jednocześnie jednym z niepodważalnych celów maskowania, który będzie występował zawsze, jest ochrona posiadanych sił i środków przed rażeniem przeciwnika. Reasumując, maskowanie jest działaniem zamierzonym, którego celem jest zachowanie pożądanego stanu nierozpoznania przedmiotu maskowania przez przeciwnika i zapobieganie zmianom tego stanu na gorsze w określonym przedziale czasu.

Z celu maskowania wynikają następujące zadania maskowania w działaniach wojsk lądowych:

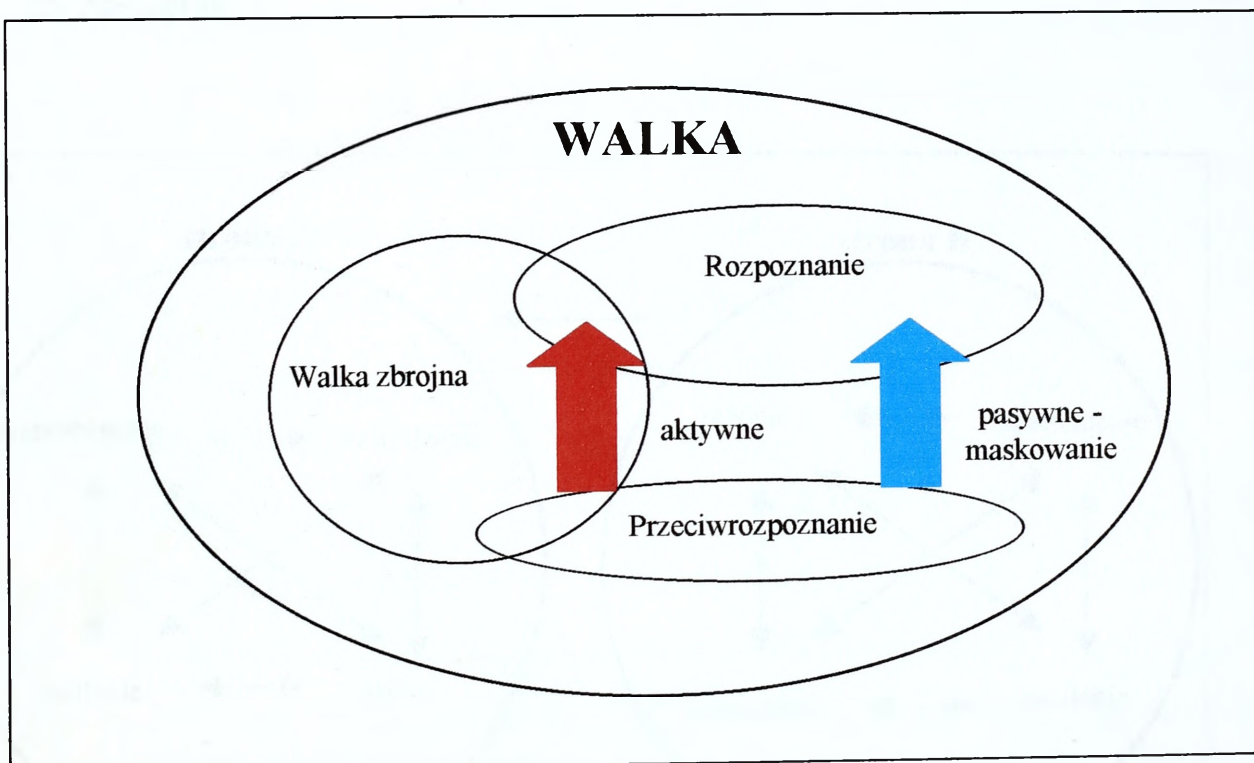
⇒ ukrycie sił i środków przed rozpoznaniem przeciwnika, a tym samym utrudnienie przeciwnikowi skutecznego oddziaływania ogniowego i elektronicznego;

⇒ wprowadzenie przeciwnika w błąd co do składu i położenia wojsk własnych oraz charakteru prowadzonych przez nie działań bojowych;

⇒ w określonym czasie skierowanie działania i wysiłku przeciwnika na pożądaną kierunek.

3.3. Funkcje maskowania

Następnym etapem identyfikacji maskowania w działaniach wojsk lądowych jest określenie funkcji maskowania. Badania wykazały, iż rozpatrując funkcje, jakie spełnia maskowanie, należy uczynić to w szerszym zakresie, bowiem maskowanie jest jednym z przedsięwzięć szeroko pojmowanych działań **przeciwozpoznawczych**. Działania te to: „... zespół przedsięwzięć i działań wojsk realizowany na szczeblu ogniowym, taktycznym, operacyjnym i strategicznym w celu obezwładnienia oraz niszczenia sił i środków rozpoznawczych przeciwnika, a także dezorganizowanie jego relacji rozpoznawczych”³⁴. Istotą przeciwozpoznania jest przeciwstawienie się rozpoznaniu prowadzonemu przez przeciwnika.

Rys. 3.2. Miejsce maskowania w działaniach przeciwozpoznawczych
Źródło: A. Szydłowski, *Podstawy teorii ...*, s. 36.

³⁴ M. Puszczynski, *Wybrane problemy doskonalenia teorii i praktyki współczesnego maskowania*, Rozprawa doktorska, Warszawa, ASG 1986, s. 98.

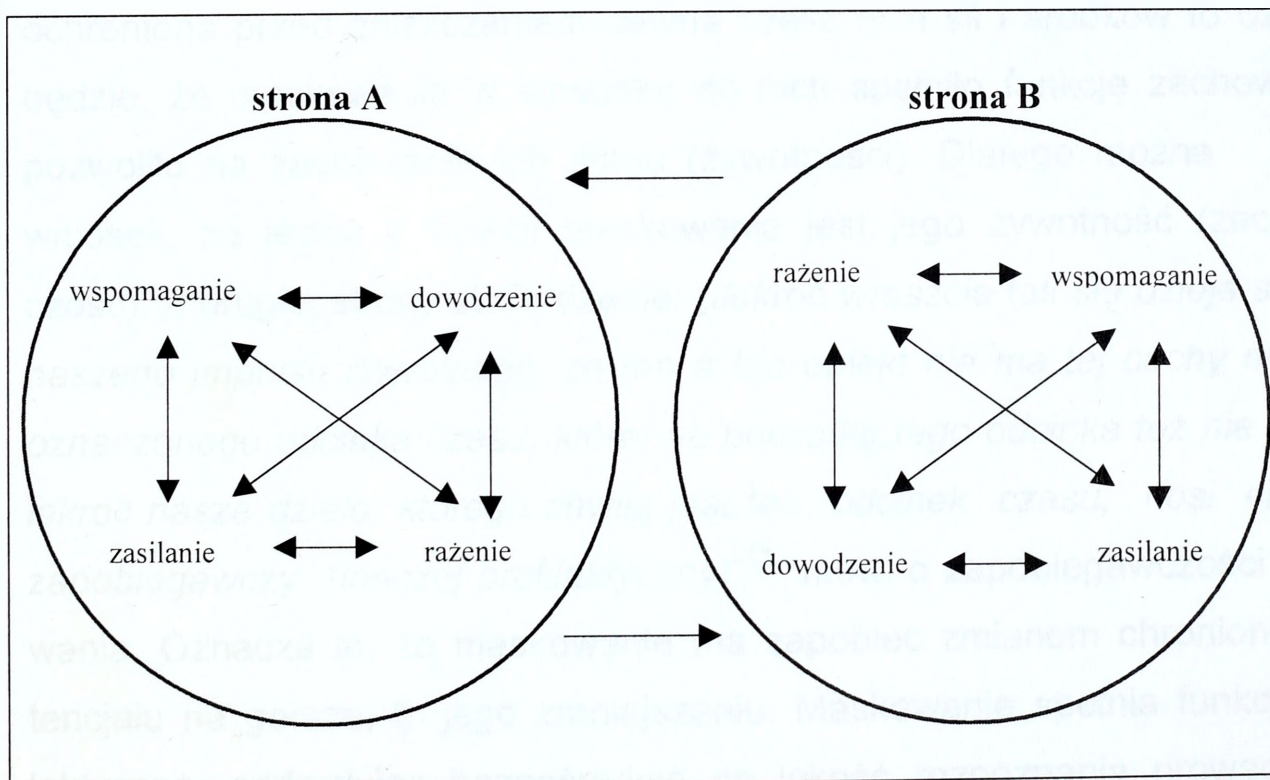
Przeciwrozpoznanie jest częścią składową walki prowadzoną z rozpoznaniem przeciwnika. Obejmuje ona dwie części:

- ⇒ *aktywną*,
- ⇒ *pasywną*.

Aktywne przeciwrozpoznanie polega na zakłócaniu działania środków rozpoznania przeciwnika oraz ich fizycznej eliminacji z pola walki. Część pasywna – profilaktyczna – to maskowanie.

W każdej walce zbrojnej występują takie funkcje jak:

- ⇒ rażenie,
- ⇒ wspomaganie,
- ⇒ dowodzenie,
- ⇒ zasilanie³⁵.

Rys. 3.3. Funkcje walki zbrojnej
 Źródło: A. Szydłowski, *Podstawy teorii ...*, s. 39.

³⁵ Wzajemne powiązania pomiędzy funkcjami walki zbrojnej przedstawia rysunek 3.3.

Podstawową funkcją każdej walki zbrojnej jest rażenie, które występuje w dwóch formach: obezwładnianiu i niszczeniu. Funkcje pozostałe działają na jej korzyść. Część aktywna przeciwrozpoznania wchodzi w zakres funkcji rażenia, natomiast maskowanie (część profilaktyczna) zawiera się w funkcji wspomagania, która obejmuje wszelkie elementy stwarzające dogodne warunki do osiągnięcia celów walki zbrojnej oraz utrudniające osiągnięcie takich celów stronie przeciwnej.

Przeprowadzone badania wykazały, iż rozpatrując funkcje, jakie spełnia maskowanie, najłatwiej czynić to w ujęciu prakseologicznym. Według Kotarbińskiego *„Ilekroć sprawiamy, że coś na końcu danego okresu ma cechę, którą miało na początku tego okresu – wówczas dzieło przypadające na ten okres czasu jest dziełem zachowawczym”*³⁶. Poprzez dobrze zorganizowane i przeprowadzone maskowanie dąży się do minimalizacji strat własnych, a tym samym do zachowania posiadanych sił i środków na koniec walki w stanie gwarantującym podjęcie kolejnych działań. Jeżeli poprzez maskowanie zostanie ochroniona przed zniszczeniem pewna część tych sił i środków to oznaczać będzie, że maskowanie w stosunku do nich spełniło funkcję zachowawczą; pozwoliło na zachowanie ich stanu (żywołności). Dlatego można wysnuć wniosek, że jedną z funkcji maskowania jest jego żywołność (zachowawczość). Z drugiej strony stwierdzenie: *„Ilekroć wreszcie tak się dzieje skutkiem naszego impulsu dowolnego, że ten a ten obiekt nie ma tej cechy na końcu oznaczonego odcinka czasu, której na początku tego odcinka też nie miał, ty-lekroć nasze dzieło, którego chwilą jest ten odcinek czasu, nosi charakter zapobiegawczy (inaczej profilaktyczny)”*³⁷ mówi o zapobiegawczości maskowania. Oznacza to, że maskowanie ma zapobiec zmianom chronionego potencjału na gorsze, tj. jego zmniejszeniu. Maskowanie spełnia funkcję profilaktyczną, oddziałując bezpośrednio na jakość rozpoznania prowadzonego przez przeciwnika. Ideałem jest taka sytuacja, gdy rozpoznanie na końcu pewnego etapu posiada te dane (informacje), które posiadało na początku te-

³⁶ T. Kotarbiński, *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław, Ossolineum, 1969 s. 39.

³⁷ Tamże,

goż etapu i nie jest w stanie wyróżnić potencjalnych celów, położenia i zamiarów przeciwnika. Jest to zrozumiałe, bowiem w prakseologicznym ujęciu „Dzieła bywają konstrukcyjne lub destrukcyjne, zachowawcze lub zapobiegawcze...”³⁸. Wynika stąd, że maskowanie jest zjawiskiem zachowawczo-zapobiegawczym. O zachowawczości i zapobiegawczości maskowania możemy mówić tylko wtedy, gdy jest to działanie celowe i zamierzone, bowiem tego rodzaju czynności wyróżnia się zazwyczaj w przypadku działań zamierzonych, kiedy nie chcemy dopuścić do zmiany na gorsze istniejącego, pożądanego dla kogoś stanu rzeczy. Uogólniając, **maskowanie jest zjawiskiem spełniającym dwie podstawowe funkcje: funkcję zachowawczą i funkcję zapobiegawczą.**

3.4. Cechy maskowania

Cechy maskowania prowadzonego w działaniach wojsk lądowych to kolejny element identyfikacji maskowania. W wyniku przeprowadzonej analizy literatury stwierdzono, że istnieje wiele cech którymi powinno charakteryzować się maskowanie. Są one zawarte m.in. w *Regulaminie działań wojsk lądowych*³⁹. Wyniki badań dowodzą, że jest to jeszcze zbiór niepełny. Wnioski z przeprowadzonych badań przemawiają za tym, aby maskowanie w działaniach wojsk lądowych charakteryzowało się następującymi cechami:

- ⇒ aktywnością,
- ⇒ wiarygodnością,
- ⇒ ciągłością,
- ⇒ niepowtarzalnością,
- ⇒ tajnością,
- ⇒ elastycznością planu maskowania,
- ⇒ scentralizowanym kierowaniem.

³⁸ Tamże,

³⁹ *Regulamin działań wojsk lądowych*, Warszawa, Dowództwo Wojsk Lądowych 1999, s. 231.

Pierwsza z wymienionych cech maskowania – **aktywność** – wyraża się w narzuceniu przeciwnikowi mylnego obrazu zamierzeń bojowych, planowanych i prowadzonych działań, stanu i rozmieszczenia obiektów, ilości i jakości posiadanych sił i środków. Z definicji słowa **aktywny** brzmiącej: „... skłonny, zdolny do działania, biorący w czymś udział, pełen inicjatywy, działający, czynny”⁴⁰, można wnioskować, że aktywność maskowania zależeć będzie głównie od cech osobowych dowódców, od ich wykształcenia i doświadczenia, zaangażowania i wiary w skuteczność maskowania.

Wiarygodność – wyraża się w przedstawieniu wszystkich przedsięwzięć maskujących jako czynności rzeczywistych (faktycznych). Ma to na celu utwierdzenie organów rozpoznawczych przeciwnika co do prawdziwości wykonanych przedsięwzięć z zakresu maskowania. Według *Słownika języka polskiego* **wiarygodny** to: „... godny wiary, zasługujący na zaufanie, pewny,...”⁴¹. Z przytoczonej definicji wynika, że cecha ta będzie spełniona, jeżeli wszyscy biorący udział w maskowaniu będą posiadali odpowiednią wiedzę na temat oznak demaskujących dany obiekt (czynność), a także będą potrafili oznaki te usuwać. Wiarygodność maskowania, a szczególnie ukrycia i pozorowania, zależeć będzie także od jakości i ilości posiadanego sprzętu maskującego. We współczesnych działaniach bojowych stosowanie środków podręcznych należy uznać za zbyt pracochłonne i przestarzałe, nie przynoszące pożądanych efektów. Ważnym warunkiem spełnienia wiarygodności masko- wania jest przestrzeganie zasady, aby maskowanie wynikało z istniejącej i przewidywanej sytuacji bojowej, a nie było „celem samym w sobie”. Każdy dowódca przed podjęciem decyzji musi uwzględnić miejsce i rolę maskowania w całości systemu operacji (walki).

Wiarygodność wykonanych prac powinna być kontrolowana zarówno w trakcie ich wykonywania, jak i po ich zakończeniu. Jeżeli taka kontrola nie będzie przeprowadzana i nie będzie specjalistycznego sprzętu do oceny maskowania (sprzętu porównywalnego ze sprzętem rozpoznawczym potencjal-

⁴⁰ *Słownik języka ...*, tom I, s. 27.

⁴¹ *Słownik języka polskiego*, tom III, Warszawa, PWN 1993 r s. 691.

nego przeciwnika), to należy liczyć się z tym, że ostatecznej kontroli jakości i skuteczności maskowania dokona sam przeciwnik. Ze słów Kotarbińskiego „...rezultaty dokonanej działalności stają się elementami preparacji takiej lub innej dalszej działalności. Zanim jednak przystąpi się do ich zużytkowania, rozsądek nakazuje, by sprawdzić, czy to, co się zrobiło, zrobiło się dobrze...”⁴² wynika, że taka kontrola jest niezbędna.

Następną cechą maskowania jest **ciągłość**. Spełnienie tej cechy polega na tym, aby maskowanie prowadzone było na wszystkich etapach przygotowania i prowadzenia operacji (walki), bez względu na odległość od przeciwnika. Każdy żołnierz musi wiedzieć o tym, iż jego czynności, jego osoba cały czas jest śledzona przez organy rozpoznawcze przeciwnika i że jest on potencjalnym celem dla różnego rodzaju środków rażenia. Zaniedbanie maskowania, na dowolnym etapie będzie miało dla niego katastrofalne skutki. Dowódca planujący i prowadzący operację (walkę) musi wydać odpowiednio wcześniej zarządzenia dotyczące maskowania, tak aby zostały one przeprowadzone w wymaganym czasie.

Kolejną cechą maskowania jest **niepowtarzalność**, wyrażająca się w unikaniu wszelkiego rodzaju schematów (szablonów), stosunkowo łatwych do rozszyfrowania przez przeciwnika. Jest to zarazem najtrudniejsza do spełnienia cecha maskowania. Dowódca planujący i prowadzący operację (walkę) musi bowiem wykazać się dużą wyobraźnią, pozwalającą na tworzenie wiarygodnych, acz unikatowych sytuacji. Rozpoznanie przeciwnika, obserwując dany obiekt nie powinno na podstawie jego rozmieszczenia (w terenie i ugrupowaniu) stwierdzić czy jest on prawdziwy czy fałszywy.

Tajność – kolejna cecha maskowania, wyraża się w bezwzględnym przestrzeganiu tajemnicy. Informacje na temat prowadzonych i planowanych przedsięwzięć z zakresu maskowania, ich cel i zadania, powinny być znane tylko dowódcom bezpośrednio zaangażowanym w ich realizację. Żołnierze oraz ludność zamieszkała na terenie planowanej lub prowadzonej operacji

⁴² T. Kotarbiński, *Abecadło praktyczności*, s. 56.

(walki) nie mogą posiadać jakiegokolwiek prawdziwej informacji na temat rozmieszczenia sił i środków, ich wyposażenia oraz prowadzonych prac inżynierskich. Ważne jest przy tym, aby wszelka informacja przekazywana żołnierzom i ludności cywilnej, co do celu prowadzonych działań, rozmieszczenia pododdziałów, sił i środków, powinna być tak preparowana, aby służyła dezinformowaniu przeciwnika.

Następną cechą maskowania jest **elastyczność planu maskowania**. Polega ona na ujęciu w planie maskowania wszelkich możliwych sposobów działania przeciwnika. Dowódca, organizując maskowanie, zmierza do osiągnięcia odpowiedniego rezultatu (spodziewanej reakcji przeciwnika). W czasie prowadzenia rozpoznania, a najbardziej prawdopodobne – w czasie prowadzenia operacji (walki), przeciwnik może zorientować się w zaistniałej sytuacji, tzn. odkryje rejony pozorne, rozszyfruje działania demonstracyjne. Wówczas będzie postępował inaczej niż tego oczekiwał dowodzący operacją (walką). Dlatego dowódca musi taką ewentualność przewidzieć i mieć przygotowany odpowiedni plan działania. „Trzeba więc w planie przyjąć w takim przypadku dyrektywę alternatywną: postąpimy tak lub inaczej, zależnie od tego, jak ukształtują się okoliczności”⁴³.

Ostatnia z wymienionych cech – **scentralizowane kierowanie** – polega na wzajemnej synchronizacji, z przełożonym i sąsiadami, wszystkich przedsięwzięć z zakresu pozorowania, dezinformowania i działań demonstracyjnych. Cecha ta przyczynia się do uniknięcia nieporozumień pomiędzy dowódcami współdziałających ze sobą zgrupowań, mogących wpłynąć na zdemaskowanie przedsięwzięć maskujących.

⁴³ T. Kotarbiński, *Abecadło praktyczności*, s. 42.

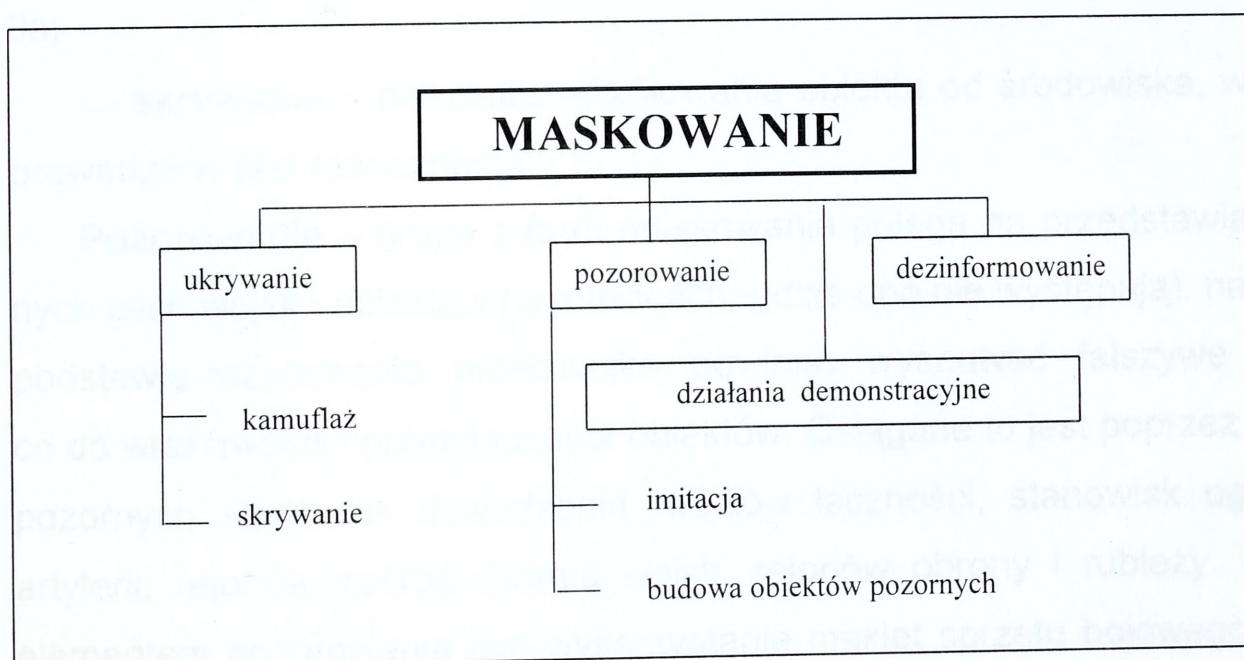
3.5. Formy maskowania

Następnym elementem identyfikacji maskowania jest określenie jego form. Zgodnie ze *Słownikiem języka polskiego* forma to – „*sposób postępowania, bycia; zachowanie się, obejście*”⁴⁴.

Każda czynność prowadząca do określonego celu może być wykonywana na wiele sposobów (form). Sposoby te mogą wzajemnie ze sobą występować, tak aby osiągnięcie celu nastąpiło:

- ⇒ *jak najszybciej,*
- ⇒ *z jak największym prawdopodobieństwem,*
- ⇒ *przy jak najmniejszych kosztach własnych.*

Z analizy literatury przedmiotu wynika, że **przedsięwzięcia maskujące** mogą być realizowane za pomocą czterech podstawowych sposobów (form): **ukrywania, pozorowania, działań demonstracyjnych i dezinformacji**⁴⁵. Zostało to przedstawione na rys. 3.4.

Rys. 3.4. Podział maskowania
Źródło: A. Szydłowski, *Podstawy teorii ...*, s. 49.

⁴⁴ *Słownik języka polskiego*, tom II, Warszawa, PWN 1960, s. 930.

⁴⁵ Por. *Instrukcja o maskowaniu wojsk. Zasady maskowania operacyjnego*, cz. II, Warszawa, SG WP 1977, s. 6.

Pierwszą formą maskowania jest **ukrywanie**. Polega ono na likwidowaniu cech demaskujących obiektów, poprzez wykorzystanie właściwości maskujących terenu w połączeniu z zastosowaniem podręcznych i etatowych środków maskujących. Z przeprowadzonych badań wynika, że ukrywanie jest najważniejszą formą maskowania i powinno być wykonywane zawsze. Ukrywanie ma być także ściśle powiązane z rozbudową fortyfikacyjną terenu, tak aby zwiększało ono żywotność ochraniających obiektów.

Aby ukrywanie było skuteczne, każdy żołnierz i dowódca powinien posiadać wiedzę na temat cech demaskujących poszczególne obiekty, umieć je likwidować, mieć do tego środki, i bezwzględnie przestrzegać tajemnicy i dyscypliny maskowania. Ukrywanie w swej istocie polega bowiem na dążeniu do całkowitego wyeliminowania możliwości wykrycia przez rozpoznanie przeciwnika rzeczywistych obiektów, działań i zjawisk. Podstawowymi metodami ukrywania są:

⇒ **kamuflaż** – polegający na przystosowaniu obiektów do otaczającego tła;

⇒ **skrywanie** – całkowite odizolowanie obiektu od środowiska, w którym prowadzone jest rozpoznanie.

Pozorowanie – druga z form maskowania polega na przedstawianiu różnych cech wojsk i obiektów (w miejscach, gdzie one nie występują), na których podstawie rozpoznanie przeciwnika powinno wysnuwać fałszywe wnioski co do właściwości i przeznaczenia obiektów. Osiągane to jest poprzez budowę pozornych stanowisk dowodzenia, węzłów łączności, stanowisk ogniowych artylerii, rejonów ześrodkowania wojsk, rejonów obrony i rubieży. Istotnym elementem pozorowania jest wykorzystanie makiet sprzętu bojowego, dające w zakresie fal elektromagnetycznych i radiowych obraz rzeczywistego sprzętu. Stosowanie nowoczesnych makiet (łatwych do transportu i rozkładania) pozwala na szybką pozorację wybranych obiektów, co na współczesnym polu walki jest bardzo istotne. Następnym ważnym elementem pozoracji jest stwarzanie cech „życia” pozorowanego obiektu. W rejonie takim powinny znaleźć się siły i środki, których zadaniem będzie stworzenie realności pozorowanego

obiektu i zapewnienie jego ochrony przed dostępem organów rozpoznawczych przeciwnika.

Działania demonstracyjne – kolejna forma maskowania, polega głównie na wykorzystaniu działań wojsk, w celu wytworzenia mylnej oceny sytuacji u przeciwnika. Dlatego charakter tych działań powinien być bardzo dynamiczny. Mogą one polegać przede wszystkim na celowych działaniach, zmierzających głównie do zmylenia przeciwnika co do własnych zamiarów i odciążenie jego uwagi od właściwego obiektu (rejonu, obszaru). Ponieważ zamaskowanie ruchu wojsk na współczesnym polu walki jest rzeczą prawie niemożliwą, dlatego należy jak najlepiej ukryć cel manewru. Powinien on być znany tylko określonym dowódcom, od których zależy powodzenie działań demonstracyjnych.

Dezinformowanie to celowe opracowywanie i rozpowszechnianie lub bezpośrednio przekazywanie rozpoznaniu przeciwnika mylnych wiadomości o stanie wojsk, prowadzonych działaniach, morale itp. Zadania dezinformowania można podzielić na trzy podstawowe grupy, uzależnione od celów i zakresu działania:

⇒ *zadania mające na celu wprowadzenie w błąd rozpoznanie przeciwnika w określonej dziedzinie tylko drogą dezinformowania;*

⇒ *zadania mające na celu potwierdzenie w oczach rozpoznania przeciwnika prawdziwości wykonanych przedsięwzięć w ramach ukrywania, pozorowania i działań demonstracyjnych;*

⇒ *zadania mające na celu zwrócenia uwagi rozpoznania przeciwnika na wykonane przedsięwzięcia z zakresu pozorowania*⁴⁶.

Na szczeblach operacyjnych dezinformowanie powinno być prowadzone wszystkimi możliwymi sposobami, natomiast na szczeblach taktycznych, dezinformowanie polegało będzie głównie na tak zwanej inspiracji otoczenia lub z wykorzystaniem łączności radiowej. W inspiracji otoczenia, dowódca w sposób celowy i planowy powinien wprowadzać przeciwnika w błąd, poprzez wy-

⁴⁶ A. Szydłowski, *Podstawy teorii ...*, s. 7.

korzystanie ludności cywilnej i żołnierzy. Wnioski z konfliktów lokalnych przemawiają za tym, aby informacja, jaka powinna przenikać do otoczenia, sprawiała wrażenie prawdziwej i sprawdzalnej.

W konkluzji można stwierdzić, że **maskowanie w działaniach wojsk lądowych powinno być prowadzone jednocześnie wszystkimi czterema sposobami, które wzajemnie powiązane ze sobą muszą stanowić jednolity system „oszukiwania” przeciwnika.** Pominięcie któregoś z nich może spowodować, że wykonane czynności z zakresu maskowania nie osiągną zamierzonego celu.

4. Czynniki rzutujące na skuteczność maskowania

4.1. Znaczenie terenu i warunków atmosferycznych

Teren, w jakim przyjdzie prowadzić operację (walkę), jego ukształtowanie, infrastruktura operacyjna (taktyczna), wywiera znaczący wpływ na sposób rozegrania walki, a co za tym idzie także na maskowanie. Znajomość i umiejętność wykorzystania terenu była w historii sztuki wojennej jednym z silniejszych atutów każdego dowódcy. *„W jaki sposób korzyści terenowe przyczynią się do zwycięstwa, jest samo przez się dość zrozumiałe, a należy zauważyć to, że tutaj nie mówimy jedynie o przeszkodach, na jakie muszą napotkać się nacierający podczas posuwania się naprzód, tj. strome zbocza, wysokie góry, błotniste strumienie, żywopłoty, lecz korzyścią terenową staje się ważność ukrytego uszykowania. Nawet o całkiem obojętnym terenie można powiedzieć, że więcej daje korzyści temu, kto go zna”⁴⁷.*

Z przytoczonego cytatu wybitnego teoretyka sztuki wojennej wynika jednoznacznie, że teren odgrywa bardzo ważną rolę w prowadzeniu operacji (walki). Elementem sprzyjającym maskowaniu jest naturalne ukształtowanie powierzchni. Fałdy terenowe, wzgórza, zagłębienia, rowy, nasypy przy szlakach komunikacyjnych, jary, wąwozy wpływają na szybkość i skuteczność ukrycia sprzętu i ludzi. Pozwalają także na wykonanie skrytych manewrów. Ponadto są one naturalnymi ekranami fal elektromagnetycznych i promieni świetlnych, dzięki czemu skutecznie chronią przed rozpoznaniem m. in. wzrokowym i radiolokacyjnym.

⁴⁷ C. Clausewitz, *O wojnie*, Warszawa, MON 1958, s. 11.

Miasta, osiedla, wsie, a nawet pojedyncze zabudowania znajdujące się w ejonie działań są doskonałymi miejscami na zamaskowanie takich elementów ugrupowania, jak: stanowiska dowodzenia, pododdziały logistyczne, czy nawet elementy rozpoznawcze i ubezpieczeniowe. Ich działalność w tych miejscach jest bardzo trudna do wysledzenia, a jednocześnie ułatwiona jest obrona pododdziałów w nich rozmieszczonych.

Teren powinien być wykorzystany do tego, aby działać z pozycji korzystniejszej w stosunku do przeciwnika, to znaczy, aby istniejące położenie wojsk sprzyjało osiągnięciu zamierzonego celu. „*Jest jasne, że kto dba o własne cele, powinien usiłować znaleźć się w odniesieniu do nich w pozycji dodatniej. Jest to równoważne z troską o zużytkowanie automatyzmów rzeczywistości ...*”⁴⁸. Szerzej wykorzystanie terenu w działaniach wojennych opisane jest w książkach: A. Bujak „*Problemy wykorzystania terenu w działaniach bojowych*”, W. Kaczmarek „*Metodyka pracy w terenie dowództw szczebla taktycznego*”, S. Koziej „*Taktyka i teren*”⁴⁹. Tam też zawarty jest szereg wskázówek, jak wykorzystać właściwości maskujące terenu.

Jak wynika z przeprowadzonych analiz, rozpoznanie prowadzone jest przez całą dobę, bez względu na warunki atmosferyczne czy porę roku. Można by z tego stwierdzenia wyciągnąć wniosek, iż warunki atmosferyczne, klimatyczne, czy pora doby nie mają wpływu na rozpoznanie. Takie rozumowanie jest jednak błędne. Warunki atmosferyczne wpływają bezpośrednio na ilość i jakość danych zdobytych przez rozpoznanie, głównie drogą powietrzną. Noc, deszcz, opady śniegu, mgła, duże zachmurzenie są naturalnymi sprzymierzeńcami dla tego, który chce ukryć własne poczynania. Właśnie wtedy, kiedy ograniczona jest działalność organów rozpoznawczych przeciwnika, kiedy jego sprzęt działa z mniejszą czułością i dokładnością, należy maksymalnie wykorzystać sprzyjające warunki, tak aby własne położenie, zamiar działania

⁴⁸ T. Kotarbiński, *Abecadło praktyczności*, s. 52.

⁴⁹ A. Bujak, *Problemy wykorzystania terenu w działaniach bojowych*, Warszawa, AON 1996;
W. Kaczmarek, *Metodyka pracy w terenie dowództw szczebla taktycznego*, Warszawa, AON 1997;
S. Koziej, W. Łaski, R. Sznajder, *Taktyka i teren*, Warszawa, MON 1980.

stał się dla przeciwnika „wielką niewiadomą”. Warunki takie mogą ułatwić wykonanie przemieszczenia oddziałów (pododdziałów), prowadzenie rozbudowy fortyfikacyjnej i budowy zapór inżynierskich, czy przeprowadzenie zmian w ugrupowaniu operacyjnym (bojowym). Właściwe wykorzystanie terenu i warunków atmosferycznych, dla potrzeb maskowania, sprzyjać będzie zaskoczeniu przeciwnika, a co za tym idzie sprzyjać będzie osiągnięciu zamierzonego celu operacji (walki).

4.2. Siły i środki maskowania a jego skuteczność

We współczesnych działaniach wojennych, charakteryzujących się dużą dynamiką działań, czas będzie miał decydujące znaczenie. Dlatego wszystkie czynności wykonywane podczas przygotowywania i prowadzenia operacji (walki) muszą być przeprowadzone w krótkim czasie. Dotyczy to także maskowania, a tym samym nakłada to na siły i środki maskujące surowe wymogi czasowe.

Według *Słownika języka polskiego* siła to: „ogół robotników zatrudnionych lub mogących być zatrudnionymi w jakiejś dziedzinie pracy; ...zdolność bojowa wojsk oceniana liczbą żołnierzy i uzbrojeniem”⁵⁰. Środek natomiast oznacza „to, co umożliwia, ułatwia działanie”⁵¹. Na tej podstawie można stwierdzić, że siły i środki maskowania to przede wszystkim odpowiednio zorganizowane i wyszkolone zespoły ludzkie, działające w określonych strukturach organizacyjnych. Są one zdolne do prowadzenia przedsięwzięć maskowania, przy wykorzystaniu naturalnych i technicznych środków maskowania.

Siły przeznaczone do maskowania, w Siłach Zbrojnych RP, występują dopiero na szczeblu korpusu. Są nimi kompania maskowania w brygadzie saperów i kompania zadymiania w batalionie obrony przeciwchemicznej. Kompania

⁵⁰ *Słownik języka ...*, tom III, s. 218.

⁵¹ Tamże, s. 455.

maskowania⁵² mogąca wykonać w ciągu doby prace ziemne o objętości do 2500 m³, jest w stanie stworzyć pozorny rejon batalionu. Z uwagi jednak na brak w wyposażeniu makiet sprzętu bojowego będzie jej trudno stworzyć cechy realności tego obiektu. Kompania ta w głównej mierze przeznaczona jest do wykonywania pozornych SD, przy wykorzystaniu podręcznych środków maskujących.

Nie należy wykluczyć, że w działaniach wojsk lądowych prowadzonych na obszarze własnego kraju istotnym wzmocnieniem w prowadzeniu maskowania mogą okazać się siły OT. W ramach współdziałania siły OT mogą wykonywać szereg prac, przedsięwzięć w tym zakresie. Zaliczyć do nich można m.in. rozbudowę pozornych pozycji obronnych, budowę pozornych stanowisk ogniowych i dowodzenia, pozorowanie rejonów rozmieszczenia odwodów, a jednostki manewrowe mogą wykonać marsz demonstracyjny na określonym kierunku.

Istotnym mankamentem charakteryzującym maskowanie wykonywane w wojskach lądowych jest brak możliwości kontroli skuteczności maskowania. Wynika to z braku specjalistycznego sprzętu do oceny jakości maskowania. Problemem dla każdego dowódcy wykonującego obiekty pozorne, będzie także ożywienie pozorowanych obiektów i zapewnienie im odpowiedniej ochrony przeciwlotniczej.

Środki przeznaczone do maskowania można podzielić na dwa rodzaje: podręczne (naturalne) i etatowe (techniczne). W wojskach lądowych przedsięwzięcia maskowania są przede wszystkim realizowane poprzez wykorzystanie naturalnych, maskujących właściwości terenu, osobliwości pór roku i doby, rzadziej natomiast przez stosowanie różnego rodzaju technicznych środków maskujących. Taki sposób maskowania nie zapewni maksymalnej ochrony posiadanych sił i środków oraz nie doprowadzi do odpowiedniego zmylenia przeciwnika. Z uwagi na dynamizm walki, na penetrację organów rozpoznawczych przeciwnika niezbędne jest utechniczenie maskowania.

⁵² Tamże, s. 23.

Sprzęt maskowniczy służy do maskowania obiektów zarówno pojedynczych, jak i zbiorowych oraz działań wojsk, które powinny być ukryte przed rozpoznaniem przeciwnika. Drugą bardzo ważną funkcją jest wprowadzenie przeciwnika w błąd, głównie co do rozmieszczenia i przeznaczenia obiektów. Do tego celu mogą być wykorzystywane m.in.: *malowanie ochronne, siatki maskujące, odbijacze kątowe, makiety sprzętu bojowego i dymy*.

Jednym z technicznych środków, wykorzystywanym w wojskach lądowych, są farby maskujące. Malowanie za pomocą farb i materiałów podręcznych obiektów i sprzętu wojskowego powoduje zmniejszenie możliwości ich wykrycia. Poprzez malowanie zniekształca się wygląd, likwiduje elementy mogące powodować odbłaski, redukuje się kontrast temperaturowy między maskowanym (chronionym) obiektem a otaczającym go środowiskiem. Ponadto zmniejsza się efektywność powierzchni odbicia fali elektromagnetycznej oraz nadaje obiektom pozornym cechy przedmiotów rzeczywistych.

Podstawowymi rodzajami malowania maskującego jest *malowanie ochronne, pozorujące, deformujące*⁵³.

Malowanie ochronne – jednobarwne – polega na doborze farb najmniej kontrastujących z otoczeniem; stosuje się je w celu zmniejszenia możliwości wykrycia obiektów.

Malowanie pozorujące – wielobarwne – stosuje się najczęściej do maskowania obiektów stacjonarnych. Polega ono na wykonaniu na obiekcie rysunku, który byłby przedłużeniem otaczającego tła lub zmieniałby jego cechy charakterystyczne, przez co dany obiekt zostaje dostosowany do krajobrazu i określonej pory roku.

Malowanie deformujące (kamouflażowe) – ma współcześnie bardzo szerokie zastosowanie. Stosuje się je w celu zmniejszenia możliwości wykrycia przez obserwatora w zakresie zarówno rozpoznania optycznego, jak i elektromagnetycznego. Farby o niskiej emisyjności utrudniają wykrywalność pomalowanego obiektu w podczerwieni, poprzez obniżenie kontrastu temperaturo-

⁵³ *Instrukcja o maskowaniu wojsk*, część III, Warszawa, MON 1977, s. 64.

wego obiektu w stosunku do tła. Różna emisyjność zastosowanych farb dzieli sylwetkę obserwowanego w podczerwieni obiektu na nietypowe kształty, przez co utrudnia rozpoznanie zarówno obserwatorowi, jak i czujnikom termowizyjnym. W malowaniu tym barwy dobierane są do rodzaju terenu i warunków klimatycznych. Najnowocześniejszym osiągnięciem jest zastosowanie trzech kolorów przy czym jeden z nich powinien wyraźnie kontrastować z pozostałymi. Barwne plamy powinny odbiegać kształtem od maskowanego sprzętu, a ich linie nie mogą się pokrywać z konturami obiektu.

W wojskach lądowych do malowania kamuflażowego służy 11 zestawów farb zróżnicowanych kolorystycznie, wśród których przewagę ma zestaw trójbarwnego kamuflażu (zielen, brąz, czerń). I choć powłoki te charakteryzują się bardzo małym połyskiem, to można stwierdzić, że głównym celem ich zastosowania jest obecnie ochrona sprzętu przed rdzewieniem. Farby kazeinowe przeznaczone do malowania w okresie kryzysu i w czasie wojny nie spełniają surowych wymagań, wynikających z możliwości środków rozpoznawczych potencjalnego przeciwnika. Są więc podstawy sądzić, że brak jednolitego systemu malowania, brak zestawów malarskich, spowoduje że w warunkach wojny malowanie takie nie spełni swoich zadań.

Następnym maskującym środkiem są siatki maskujące. Należą one do najczęściej stosowanych środków maskowania. Siatki zmniejszają kontrast pomiędzy otoczeniem a ostrymi krawędziami pojazdów i uzbrojenia. Maskują one przed rozpoznaniem optycznym i w bliskiej podczerwieni, a najnowocześniejsze z nich także przed rozpoznaniem termalnym i radiolokacyjnym.

Maski będące w wyposażeniu wojsk lądowych charakteryzują się w miarę dobrymi właściwościami maskującymi tylko przed rozpoznaniem wzrokowym i fotograficznym, w okresie od wiosny do jesieni. Brak jest jednak masek zapewniających skuteczne ukrycie w okresie zimowym, przy zaleganiu śniegu. Maski te, wykonane z poliamidu, charakteryzują się niewystarczającymi właściwościami maskującymi w zakresie podczerwieni, są mało odporne na działanie warunków atmosferycznych, a także bardzo szybko nagrzewają się od

promieni słonecznych. Ze względu na ich konstrukcję i użycie dzielą się na pionowe, poziome, pochyle, maski-przykrycia i deformujące⁵⁴.

Obecnie coraz większego znaczenia nabierają odbijacze kątowe, stosowane do ukrycia wojsk i obiektów przed rozpoznaniem radiolokacyjnym przeciwnika. Wykorzystywane są do tego celu materiały i środki, które dobrze odbijają lub pochłaniają energię elektromagnetyczną, powodując przez to pojawianie się różnych mylnych sygnałów na wskaźnikach stacji radiolokacyjnych przeciwnika. Utrudnia to w znacznym stopniu rozpoznawanie potencjalnych celów. Odbijacze kątowe ustawia się pojedynczo albo wspólnie z innymi środkami maskowania radiolokacyjnego, maskując je jednocześnie przed innymi sposobami wykrywania. Służą one do wprowadzenia zakłóceń w pracę odbiorników radiolokacyjnych, a tym samym osłaniają obiekty, przy których są rozmieszczone. Zasadne byłoby więc, aby każda załoga wozu bojowego miała takie odbijacze w wyposażeniu i posiadała wiedzę pozwalającą na ich umiejętne wykorzystanie.

Innym bardzo ważnym wyposażeniem pozwalającym zmylić przeciwnika, są makiety sprzętu bojowego. Pozorują one poszczególne egzemplarze sprzętu bojowego w szerokim zakresie widma promieniowania elektromagnetycznego, widzialnym, termalnym i radiolokacyjnym. Makiety wykonywane są zazwyczaj z gumy lub tworzywa sztucznego. Posiadają specjalną powłokę odbijającą promieniowanie tak jak sprzęt rzeczywisty, a także mogą być wyposażone w promienniki ciepła pozorujące gorące silniki. Dużą zaletą takich makiet, w stosunku do makiet wykonanych z materiałów podręcznych, jest wierność pozorowanego sprzętu, a także szybkość w rozkładaniu i demontażu.

W wyposażeniu wojsk znajduje się kilka rodzajów makiet pneumatycznych⁵⁵. Z uwagi jednak na duże gabaryty i materiały, z jakich zostały wykonane, ich przydatność na polu walki będzie ograniczona.

Zadymianie, stosowane na polu walki, uniemożliwia lub w znacznym stopniu utrudnia prowadzenie naziemnego i powietrznego rozpoznania wzrokowe-

⁵⁴ *Instrukcja o maskowaniu wojsk*, część III, s. 81.

⁵⁵ Zob. W. Ślemp, W. Kawka, *Informator sprzętu inżynierskiego wojsk własnych*, Warszawa, AON 1999.

go, fotograficznego, telewizyjnego i w podczerwieni. Skutecznie przeciwdziała ogniowemu oddziaływaniu środków napadu przeciwnika, wprowadza przeciwnika w błąd co do rozmieszczenia wojsk, sprzętu i obiektów oraz utrudnia orientację.

Środki dymne wykorzystywane są do oślepienia wojsk przeciwnika oraz do maskowania działań wojsk własnych, zwłaszcza w czasie wykonywania prac inżynierskich, walki w rejonie obrony, w tym do zabezpieczenia manewru środków ogniowych, odejścia pododdziałów na rubież obrony położone w głębi, a także do prowadzenia działań opóźniających, podczas wychodzenia z okrążenia i w czasie luzowania. Zamaskowanie zwalczanych celów dymem zmniejsza skuteczność ognia broni strzeleckiej około od 4 do 5 razy, a oślepienie obsługi środków ogniowych – aż piętnastokrotnie⁵⁶. Efektywność ognia prowadzonego do celów ruchomych, przesłoniętych dymem jest jeszcze bardziej obniżona. Oślepienie dymem punktów obserwacyjnych artylerii naziemnej utrudnia korygowanie ognia, a oślepienie obsługi przeciwpancernych pocisków kierowanych może obniżyć celność ognia nawet dziesięciokrotnie⁵⁷.

Na pojazdach pododdziałów zmechanizowanych i czołgów znajdują się wyrzutnie granatów dymnych oraz instalacje do zadymiania. Wyrzutnie stanowią wyposażenie etatowe i z reguły są montowane na wieżach pojazdów, po obu jej stronach w zestawach po kilka sztuk. Instalacja do zadymiania – techniczna aparatura dymotwórcza (TAD) – wykorzystuje do zadymiania olej napędowy wtryskiwany do kolektora dolotowego.

Dowódca planujący użycie dymów musi wziąć pod uwagę możliwości rozpoznawcze przeciwnika, w dziedzinie obserwacji termalnej. Jeżeli przeciwnik posiada możliwości prowadzenia obserwacji poprzez dym, a on takich możliwości nie posiada, to zostanie osiągnięty efekt odwrotny. To znaczy oślepionym i zdemaskowanym będzie ten, który zastosował dym. Takie zastosowanie dymów może, w prostej linii, doprowadzić do porażki.

⁵⁶ Zob. K. Strelau, *Wykorzystanie środków dymnych na polu walki*, Myśl Wojskowa 1992, nr 2, s. 59.

⁵⁷ Tamże,

Pomimo dostępności na rynku szerokiego wachlarza nowoczesnych środków maskujących, wyposażenie wojsk lądowych w tej dziedzinie można określić jako skąpe, nie pozwalające na osiągnięcie wysokiej skuteczności maskowania. Szerokie zastosowanie nowoczesnych, technicznych środków maskujących, pozwoli dowódcy na skrócenie czasu realizacji przedsięwzięć bezpośrednio związanych z maskowaniem. Jednocześnie zapewni maksymalną ochronę posiadanego potencjału przed rozpoznaniem prowadzonym przez przeciwnika, a tym samym maksymalną ochronę przed zniszczeniem.

4.3. Zadania maskowania w aspekcie zasad sztuki wojennej

Podczas prowadzonych badań, analizując kwestie maskowania i zadania jakie powinno ono spełniać w działaniach wojsk lądowych stwierdzono, iż zasadne jest rozpatrzenie zadań maskowania w aspekcie zasad sztuki wojennej. Z uwagi na rozbieżności, panujące wśród teoretyków, dotyczące zasad sztuki wojennej przyjęto je za profesorem Stanisławem Koziejem⁵⁸. Choć są one kontrowersyjne, to jednak stanowią podstawę dalszych rozważań.

Pierwszą z nich jest **przewaga**. Zasada ta mówi nam, że aby pokonać przeciwnika, trzeba uzyskać nad nim górowanie w różnych aspektach walki zbrojnej, począwszy od możliwości intelektualnych dowódców i oficerów sztabu, teorii taktyki i sztuki operacyjnej, poprzez lepsze uzbrojenie i środki walki, lepsze wykorzystanie terenu, a skończywszy na większej ilości wojsk w ogóle lub w określonym miejscu i czasie. Aby uzyskać przewagę lub zminimalizować przewagę przeciwnika należy użyć wszystkich możliwych sposobów. Jednym z nich jest maskowanie. Potencjalny przeciwnik, dokonując agresji, będzie posiadał przewagę w ilości i niewykluczone w jakości wykorzystanych do tego celu sił i środków, a także przewagę czasu, bowiem „...gość ma zwykle więcej czasu niż gospodarz”⁵⁹. Z przeprowadzonych badań wynika, że w działaniach

⁵⁸ S. Koziej, Teoria sztuki ..., s. 68.

⁵⁹ T. Kotarbiński, Aforyzmy i myśli, Warszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy 1986, s.15.

na obszarze kraju atutem wojsk własnych będzie dobra znajomość terenu, jego rozbudowa inżynieryjna i umiejętnie rozmieszczone w nim posiadane siły i środki, zapewniające na pożądanym kierunku przewagę położenia. Poprzez rozbudowę inżynieryjną terenu, stworzenie rejonów pozornych, działania demonstracyjne i szeroką dezinformację otoczenia, zmusi się przeciwnika do takiego działania, aby w miejscu starcia działał on z pozycji niekorzystnej. Aby jego przewaga ilościowa niwelowana była przewagą położenia wojsk własnych, maskowanie przeprowadzone w wojskach lądowych musi spełniać wszystkie swoje cechy. W działaniach charakteryzujących się dużą manewrowością na rozległym obszarze problem przewagi położenia jest bardzo złożony i jej osiągnięcie zależy od szybkości działania dowódcy, sił i środków, jakimi dysponuje oraz zaistniałej sytuacji taktyczno-operacyjnej. Czas odgrywa tutaj decydujące znaczenie. Aby zająć (utrzymać) najlepszy teren należy poprzez działania demonstracyjne i dezinformację zwrócić uwagę przeciwnika na inne obiekty i rejony. Z przeprowadzonych badań wynika, że skupiając uwagę organów rozpoznawczych przeciwnika na drugorzędym kierunku powodujemy sytuację, w której, na interesującym wojska własne terenie, przeciwnik nie będzie posiadał maksymalnego potencjału rozpoznawczego, a co za tym idzie ilość i jakość informacji zdobyta z tego obszaru (rejonu) będzie mniejsza.

Następną zasadą sztuki wojennej jest **celowość działania**. Mówi ona po co dana czynność jest wykonywana, co chce się w ten sposób osiągnąć. Najkrócej można to określić mówiąc, iż celem każdej walki jest zwyciężyć i przetrwać. Wyniki wykonanych badań traktują o tym, iż maskowanie zastosowane w działaniach wojsk lądowych, jako czynność zmierzająca do określonego celu, odgrywa bardzo dużą rolę w osiągnięciu zamierzonego celu. Z tego też względu cele maskowania powinny wynikać z celów operacji (walki).

Zasada **ekonomii sił** polega na racjonalnym dysponowaniu posiadanymi wojskami i środkami tak, aby gwarantowało to osiągnięcie celu walki w możliwie jak najkrótszym czasie, przy jak najmniejszych nakładach i stratach własnych. Dla każdego zadania można użyć tylko tyle sił i środków, ile jest potrzebne, nic więcej, i tylko wtedy, gdy zachodzi taka potrzeba, w taki sposób,

w jaki jest potrzebne. Stosując maskowanie, można stworzyć sytuację, w której przeciwnik będzie przekonany, iż ma do czynienia ze znacznie większymi siłami, niż w rzeczywistości. Spowoduje to zwiększenie ilości sił i środków, jakie wykorzysta do osiągnięcia celu, kosztem innych kierunków operacyjnych. Zwiększenie zużycia posiadanych zasobów przy jednoczesnym spadku efektywności środków rażenia przeciwnika może doprowadzić do zwiększenia się jego strat, stąd też zmniejszy się jego szansa na osiągnięcie zamierzonego celu. Rejony pozorne spowodują, że przeciwnik będzie trzymał w gotowości do użycia określone siły i środki, tak aby mógł on odpowiednio reagować na zaistniałą sytuację. Stworzenie takich zagrożeń przy wykorzystaniu maskowania polega na „...daniu do zrozumienia przeciwnikowi, że jeśli zachowa się nie tak jak tego chcemy, spotka go z naszej strony skuteczne działanie”⁶⁰.

Zaskoczenie jest zasadą sztuki wojennej polegającą na zapewnieniu określonej (wymaganej) przewagi nad przeciwnikiem oraz racjonalne jej wykorzystanie dla osiągnięcia celów przy minimalizacji strat własnych. Wywołanie zaskoczenia może nastąpić poprzez nieoczekiwane i nagłe działanie wojsk będące nieprzewidywalnym dla przeciwnika. W wyniku zaskoczenia zostaje naruszona równowaga psychiczna, czego bezpośrednią konsekwencją jest czasowa utrata zdolności do podejmowania trafnych decyzji i sprawnej ich realizacji. Zjawiskiem, bezpośrednio związanym z wywołanym zaskoczeniem, może być panika zaskoczonych wojsk. Określenie czy panika zaistnieje, czy też nie, jest bardzo trudne. Wynika to z szeregu czynników jakie zachodzą w trakcie walki.

Zaskoczenie można uzyskać wieloma sposobami, m.in. poprzez maskowanie. Wykonanie obiektów pozornych przed przednią linią obrony, zmylenie przeciwnika co do położenia punktu ciężkości obrony, stworzenie rejonów i pozycji pozornych, działania demonstracyjne na wybranych kierunkach i szeroko zakrojona dezinformacja doprowadzić może m.in. do zaskoczenia przeciwnika. Przeciwnik nie będzie potrafił podjąć prawidłowych decyzji. Będzie się

⁶⁰ Autoryzowany wykład T. Kotarbińskiego, *Problematyka ogólnej teorii walki*, Warszawa, ASG 1963, s. 9.

zastanawiał, gdzie ukryte są prawdziwe siły i środki oraz jaki jest zamiar naszych wojsk. Wszystko to będzie się odbywało kosztem czasu, który działa na jego niekorzyść i pozwala wojskom własnym na zyskanie przewagi całościowej lub lokalnej.

Inicjatywa to kolejna zasada sztuki wojennej, polegająca na nieustannym dążeniu do narzucenia przeciwnikowi własnej koncepcji walki. Zasada ta oznacza nie poddawanie się woli przeciwnika. Z przeprowadzonych badań wynika, że podczas planowania i organizowania maskowania należy przewidzieć te elementy, które wpływałyby na działanie przeciwnika w myśl naszych zamiarów. Podstawą do tego jest informacja, jaką zdobędzie jego rozpoznanie. Jeżeli dowódca poprawnie zaplanuje i wykona maskowanie (ukrywanie, pozorowanie, działania demonstracyjne i dezinformacja), to może być pewnym tego, iż przeciwnik nie będzie posiadał pełnego i prawdziwego obrazu sytuacji. Poprzez „manipulacje” informacją, można ukierunkować działanie przeciwnika na niedogodny dla niego teren, tak aby na korzyść wojsk własnych działała przewaga położenia. To dowódca wojsk własnych decydować będzie, w jakim miejscu i czasie dojdzie do starcia, a tym samym przejmie inicjatywę. Dobrze zamaskowane pozycje i rejony pozorne zmuszą przeciwnika do wykonania na nie uderzenia lub trzymania w gotowości do użycia znacznych sił. Wojska własne, w tym samym czasie, posiadany rezerwy (siły zaoszczędzone wskutek wykonania rejonów pozornych) mogą wykonywać skryte manewry, na dogodnych dla siebie kierunkach i balansować punktem ciężkości walki.

Zasada **synergiczności** polega na wzajemnym zespoleniu działań różnych elementów ugrupowania bojowego w celu maksymalizacji efektów (wydajności). W skład ugrupowania bojowego wchodzi takie elementy, których obecność uwarunkowana jest osiągnięciem zamierzonego celu. Dlatego istotnym aspektem każdego działania jest uwzględnienie działań maskujących już na początku procesu decyzyjnego. Dowódca powinien zaplanować rejony pozorne, działania demonstracyjne i dezinformowanie tak, aby stanowiły one, w ugrupowaniu (przełożonego i sąsiadów), jedność z walczącymi oddziałami (pododdziałami). Dlatego dużego znaczenia nabiera tutaj współdziałanie z są-

siadami i przełożonym tak, aby maskowanie nie doprowadziło do odsłonięcia skrzydeł. Maskowanie powinno sprzyjać koncepcji rozegrania walki, a nie być tylko tłem dla faktycznych działań posiadanych oddziałów (pododdziałów).

Utrzymanie zdolności bojowej wymaga od dowódców takiego postępowania podczas przygotowania i prowadzenia operacji (walki) oraz po walce, które zapewniłoby osiągnięcie celu przy jak najmniejszych stratach własnych i zachowaniu zdolności bojowej podległych wojsk. Zachowanie zdolności bojowej zależy od wielu czynników. Przeprowadzone badania wykazały, iż jednym z nich jest maskowanie. Czym jest ono lepsze, tym mniejsze straty własne i większe zaskoczenie dla przeciwnika. Zmniejszenie skuteczności rażenia środków ogniowych przeciwnika i zwrócenie ich uwagi na cele pozorne w prostej linii prowadzi do minimalizowania strat własnych. Przykładami, mówiącymi o wpływie maskowania na zachowanie zdolności bojowej, są konflikty w Zatoce Perskiej w 1991 r. i w Kosowie w 1999 r. W pierwszym z nich, pomimo panowania w powietrzu siły sprzymierzonych nie potrafiły pozbawić zdolności bojowej wojsk irackich, stosujących nowoczesne maskowanie. Konflikt w Kosowie także udowodnił o „sile” i skuteczności maskowania. Doskonale ukryte w terenie siły i środki armii jugosłowiańskiej, były trudnym celem dla lotnictwa NATO. Pomimo ogromnych kosztów nalotów, siłom NATO nie udało się pozbawić zdolności bojowej przeciwnika.

4.4. Maskowanie a czynniki walki zbrojnej

Celem każdej walki jest odniesienie zwycięstwa nad przeciwnikiem. Aby to zwycięstwo zostało osiągnięte, należy właściwie powiązać ze sobą trzy elementarne czynniki walki zbrojnej, to jest rażenie, ruch i informację⁶¹. Badania wykazały bowiem nierozzerwalny związek maskowania (poprzez jego funkcję zachowawczą i zapobiegawczą) z tymi czynnikami.

⁶¹ Por. S. Koziej, *Teoria sztuki ...*, s. 91.

Rażenie jest podstawowym sposobem osiągnięcia przewagi nad przeciwnikiem, dlatego od jego skuteczności zależy będzie stopień osiągnięcia celu operacji (walki). Dążąc do zwiększenia skuteczności własnego rażenia, należy jednocześnie dążyć do zmniejszenia skuteczności rażenia przeciwnika. Z przeprowadzonych badań jednoznacznie wynika, iż istotnym aspektem zmniejszającym skuteczność rażenia jest maskowanie. Utrudnia ono możliwość rozróżnienia celu z otaczającego tła, przy jednoczesnym skierowaniu uderzeń ogniowych na cele pozorne. Jak wynika z reguły kunktatorów „...oto wszelki czyn przekreśla własną potencję”⁶², przeciwnik wykonując uderzenie na obiekt pozorny traci możliwość wykonania tegoż uderzenia na obiekt rzeczywisty. Aby zniszczyć cele rzeczywiste w tym samym czasie, musi użyć inne siły i środki, co nie zawsze jest możliwe z uwagi na ich ograniczone posiadanie i upływający czas.

Następnym czynnikiem walki zbrojnej jest **ruch**. Czynniki ten wraz ze wzrostem jakościowym wojsk i ich mniejszą liczebnością będzie nabierał coraz większego znaczenia. Wnioski z konfliktów lokalnych wskazują, że przemieszczanie wojsk na zagrożone kierunki odbywać się będzie w krótkim czasie, bowiem i przeciwnik swe poczynania będzie wykonywał szybko. Ten, kto znajdzie się w pożądanym rejonie pierwszy, ten będzie działał z pozycji korzystniejszej, a jego przeciwnik działający z pozycji niekorzystnej będzie musiał włożyć w realizację swoich celów więcej wysiłku. *„Jest jasne, że kto dba o własne cele powinien usiłować znaleźć się w odniesieniu do nich w pozycji dodatniej. Jest to równoważne z troską o zużytkowanie automatyzmów rzeczywistości. (...) A gdy nie można liczyć na automatyzmy zastanej rzeczywistości, sprawny osobnik działający buduje sam automatyzmy, ze względu na które będzie mógł później działać w dodatniej pozycji”*⁶³.

Wnioski z analiz konfliktów lokalnych ostatnich lat dowodzą, iż pełne zamaskowanie ruchu wojsk, na współczesnym polu walki, jest praktycznie niemożliwe. Wynika z nich, że najlepszym sposobem odciążenia uwagi prze-

⁶² T. Kotarbiński, *Z zagadnień ogólnej teorii...*, s. 44.

⁶³ T. Kotarbiński, *Abecadło praktyczności*, s. 52.

ciwnika od właściwych kierunków są działania demonstracyjne i dezinformowanie. Przeciwnik obserwujący ruch wojsk nie może być pewny, jaki jest cel tego działania. To zaś pozwoli wojskom własnym na zaskoczenie przeciwnika i zajęcie dogodnego terenu bez potrzeby jego zdobywania.

Informacja – jako trzeci czynnik walki zbrojnej, był zawsze dostrzegany przez dowódców. Na podstawie posiadanych informacji podejmowali oni skuteczne działania, natomiast gdy ich nie mieli, musieli przedsięwziąć różnego rodzaju ryzykowne działania w celu jej zdobycia. Obecne realia pola walki nakładają na informację coraz większe wymagania. Aby rażenie było precyzyjne (skuteczne), posiadana informacja także musi być precyzyjna. W działaniach wojsk lądowych stworzenie systemu walki wymagać będzie ciągłego dopływu wiarygodnych i dokładnych informacji. Spełnienie tego warunku polegać będzie na podjęciu różnego rodzaju działań, które określić można mianem walki o informację. Posiadana wiarygodna i dokładna informacja sprzyjać będzie podejmowaniu prawidłowych decyzji, natomiast maskowanie, jak wynika z przeprowadzonych badań, przeciwdziałać będzie jej pozyskiwaniu przez przeciwnika. Rangę walki informacyjnej na przyszłym polu walki mocno akcentuje profesor Leopold Ciborowski w swojej książce „Walka informacyjna”⁶⁴.

⁶⁴ L. Ciborowski, *Walka informacyjna*, Toruń, Europejskie Centrum Edukacyjne, 1999.

Zakończenie

Przeprowadzone badania pozwoliły rozwiązać problem badawczy na poziomie adekwatnym do rzeczywistości. Stosując procedurę badawczą, potwierdzono hipotezę roboczą i osiągnięto założony cel pracy.

Rozważania przedstawione w opracowaniu prowadzone były na podstawie szerokiego wachlarza materiałów teoretycznych. Wykorzystywano opracowania polskiej myśli wojskowej oraz dostępne materiały w języku rosyjskim i angielskim. Obszar badań obejmował opracowania z zakresu maskowania, zgromadzone w Sztabie Generalnym WP, Warszawskim Okręgu Wojskowym, a także materiały z ćwiczeń i opracowania naukowo-badawcze w Akademii Obrony Narodowej. Wyciągnięte zaś wnioski były przedmiotem szerokiej konsultacji, dyskusji naukowej, wymiany poglądów.

Przeprowadzone badania problematyki maskowania działań wojsk lądowych, pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

⇒ Maskowanie to wszelkie czynności pozwalające zmylić przeciwnika i zwiększyć ochronę wojsk własnych przed rażeniem. Utożsamianie maskowania na szczeblu taktycznym tylko z ukrywaniem jest sprzeczne z zasadami sprawnego działania.

⇒ Istotą maskowania jest przeciwstawienie się rozpoznaniu prowadzonemu przez przeciwnika.

⇒ Maskowanie jest działaniem zamierzonym, którego celem jest zachowanie pożądanego stanu nierozpoznania przedmiotu maskowania przez przeciwnika i zapobieganie zmianom tego stanu na gorsze w określonym przedziale czasu.

⇒ Cele maskowania muszą bezwzględnie wynikać z celu (rodzaju) działań i sposobu jego osiągnięcia, z planu walki (operacji), a nie być celem sa-

mym w sobie. Niepodważalnym celem maskowania, który będzie występował zawsze, jest ochrona posiadanych sił i środków.

⇒ Skutkiem maskowania powinno być zaskoczenie przeciwnika oraz zmniejszenie strat własnych.

⇒ Maskowanie w stosunku do chronionego potencjału spełnia dwie podstawowe funkcje:

- zachowawczą,
- zapobiegawczą.

Wobec wzrastających możliwości rozpoznawczych, niezbędne jest wyposażenie wojsk lądowych w odpowiednie siły i nowoczesne środki maskujące. Przy obecnym wyposażeniu cele maskowania są bardzo trudne do osiągnięcia.

Bibliografia

- Bogacki R., *Malowanie maskujące*, Wojskowy Przegląd Techniczny i Logistyczny 1995, nr 4.
- Bujak A., *Problemy wykorzystania terenu w działaniach bojowych*, Warszawa, AON 1996.
- Burawski Z., *Doskonalenie metodyki planowania i organizowania przedsięwzięć inżynierskich maskowania w podstawowych rodzajach działań taktycznych*, Warszawa, AON 1997.
- Burawski Z., *Praca szefa wojsk inżynierskich korpusu w zakresie planowania przedsięwzięć inżynierskich realizowanych w ramach maskowania operacyjnego*, Warszawa, AON 1998.
- Chocha B., *Rozważania o taktyce*, Warszawa, MON 1982.
- Ciborowski L., *Nowe systemy i środki walki oraz kierunki ich rozwoju w siłach zbrojnych państw obcych*, Warszawa, AON 1993.
- Ciborowski L., *Rozpoznanie i walka elektroniczna*, Warszawa, AON 1993.
- Ciborowski L., *Walka informacyjna*, Toruń, Europejskie Centrum Edukacyjne 1999.
- Clausewitz C., *O wojnie*, Warszawa, MON 1958.
- Ćwiczebne struktury organizacyjne sił i środków rozpoznania, WRE i działań psychologicznych*, Warszawa, AON 1998.
- Dakudowicz T., *Rozpoznanie taktyczne*, Przegląd Wojsk Lądowych 1991, nr 9.
- Dela. P., *Maskowanie obrony brygady zmechanizowanej, Rozprawa doktorska*, Warszawa, AON 2000.
- Domański B., *Możliwości i sposoby maskowania operacyjnego w operacji obronnej*, Zeszyt Naukowy AON 1993, nr 1.
- Dworecki S., *Od konfliktu do wojny*, Warszawa 1997.
- Dworecki S., *Zagrożenia militarne Polski*, Warszawa, AON 1994.
- Fleming M., *Definicja agresji*, Warszawa 1975.
- Garstka J., *Jak maskować?*, Przegląd Wojsk Lądowych 1995, nr 4.
- Garstka J., *Sprzęt inżynierski w walce o Kuwejt*, Myśl Wojskowa 1991, nr 5.
- Garstka J., Zuterek A., *Wyposażenie maskujące żołnierza*, Przegląd Kwatermistrzowski 1992, nr 2.
- Heisbourg F., *Wojny*, Warszawa 1998.
- Hofeditz K. M., *Zasady prowadzenia operacji*, Myśl Wojskowa nr 5/1998.
- Huzarski M., Kaczmarek W., *Obrona i natarcie brygady*, Warszawa, AON 1996.
- Huzarski M., Kaczmarek W., *Obrona i natarcie dywizji*, Warszawa, AON 1997.
- Huzarski M., *Natarcie związku taktycznego (oddziału) w wymiarze powietrzno-lądowym oraz koncepcja użycia sił szybkiego reagowania*, Warszawa, AON 1995.
- Huzarski M., *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, Toruń, Wyd. Marszałek 1999.
- Instrukcja o maskowaniu wojsk, część I, II, III*, Warszawa, MON 1977.
- Instrukcja o maskowaniu, cz. I*, Warszawa, Wojskowy Instytut Naukowo-Wydawniczy 1947.
- Instrukcja o stosowaniu środków dymnych w działaniach bojowych*, Warszawa, MON 1978.
- Instrukcja przygotowania i prowadzenia rozpoznania przez Siły Zbrojne RP (tymczasowa)*, Warszawa, MON 1998.
- Janczak J., *kierunki rozwoju rozpoznania i zakłócania elektronicznego, Praca studyjna*, Warszawa, AON 2001.
- Kaczmarek W., *Metodyka pracy w terenie dowództw szczebla taktycznego*, Warszawa, AON 1997.
- Kaczmarek W., *Nowe środki walki i ich wpływ na zmiany w taktyce*, Warszawa, AON 1997.
- Korzeniowski S., *Maskowanie i zaskoczenie w walce i operacji*, wykład, Warszawa, AON 1990.
- Kotarbiński T., *Abecadło praktyczności*, Warszawa, Wiedza Powszechna 1974.
- Kotarbiński T., *Aforyzmy i myśli*, Warszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy 1986.

- Kotarbiński T., *Autoryzowany wykład „Problematyka ogólnej teorii walki”*, Warszawa, ASG 1963.
- Kotarbiński T., *Hasło dobrej roboty*, Warszawa, Wiedza Powszechna 1975.
- Kotarbiński T., *Traktat o dobrej robocie*, Wrocław, Ossolineum, 1969.
- Kotarbiński T., *Z zagadnień ogólnej teorii walki*, Warszawa, Wydawnictwo Sekcji Psychologicznej Towarzystwa Wiedzy Wojskowej 1938.
- Koziej S., Łaski W., Sznajder R., *Taktyka i teren*, Warszawa, MON 1980.
- Koziej S., *Teoria sztuki wojennej*, Warszawa, Bellona 1993.
- Koziej S., Wołkowicz F., *Podstawowe założenia obronności RP*, Warszawa 1996.
- Królikowski T., *Maskowanie*, Warszawa, MON 1966.
- Lewandowski J., *Struktury organizacyjne wojsk inżynieryjnych*, Warszawa, AON 1995.
- Marczak J., *Przygotowanie i prowadzenie wojny obronnej przez Polskę po 2000 r.*, Warszawa 1996.
- Niewielski K., *O użyciu dymów w działaniach bojowych na szczeblach taktycznych*, Myśl Wojskowa 1986, nr 3.
- Nożko K., *Maskowanie, zaskoczenie i manewr w działaniach operacyjno-taktycznych systemu obronnego RP*, Warszawa, AON 1994.
- Obrona wojsk przed bronią precyzyjną, poradnik*, Warszawa, MON 1991.
- Pawlikowski R., *Główne kierunki podniesienia rangi i skuteczności maskowania oraz przeciwdziałania technicznym środkom rozpoznania przeciwnika w SZ PRL*, Myśl Wojskowa - Doskonalenie maskowania oraz przeciwdziałania technicznym środkom rozpoznania przeciwnika, Materiały z konferencji naukowej SG WP, Warszawa 1986.
- Przedwojewski W., *Maskowanie przygotowań oddziału do natarcia*, Warszawa, AON 1993.
- Puszczyński M., *Wybrane problemy doskonalenia teorii i praktyki współczesnego maskowania*, rozprawa doktorska, Warszawa, ASG 1986.
- Rozpoznanie taktyczne w Siłach Zbrojnych NATO*, Warszawa, MON 1985.
- Rozwój militarnego zagrożenia RP w latach 1998-2000*, Warszawa 1997.
- Sabak Z., *Zagrożenia bezpieczeństwa RP*, Materiał studyjny, Warszawa 1999.
- Skrzyp J., *Geostrategiczne aspekty bezpieczeństwa Polski*, Warszawa, AON 1999.
- Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 1999.
- Strategia bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej* (przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 4 stycznia 2000 r.)
- Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej* (przyjęta na posiedzeniu Rady Ministrów w dniu 23 maja 2000 r.)
- Strelau K., *Wykorzystanie środków dymnych na polu walki*, Myśl Wojskowa 1992, nr 2.
- Sułkowski A., *Maskowanie wojsk w obronie*, Przegląd Wojsk Lądowych 1992, nr 4.
- Szulc B., *Dylematy epistemologiczne i metodologiczne teorii sztuki wojennej*, w: *Sztuka wojenna. Konteksty teoretyczne i praktyczne*, Toruń 2000.
- Szuszczyński P., *Charakterystyka współczesnych środków rażenia armii obcych oraz ich wpływ na realizację zadań inż. w dz. bojowych*, Warszawa, AON 1991.
- Szydłowski A., *Podstawy teorii maskowania w obronie powietrznej*, rozprawa doktorska, Warszawa, AON 1994.
- Szydłowski A., *Prakseologiczne aspekty maskowania*, Myśl Wojskowa 1996, nr 6.
- Ścibiorek Z., [red. nauk.], *Przyszłe pole walki*, Warszawa, AON 1995
- Ścibiorek Z., Kaczmarek W., Łokociejewski M., *Koalicyjne i narodowe założenia odpierania agresji*, Warszawa 2000.
- Ścibiorek Z., *Wojna czy pokój*, Toruń 2000.
- Ślęmp W., Kawka W., *Informator sprzętu inżynieryjnego wojsk własnych*, Warszawa, AON 1999.
- Ślęmp W., *Wojna o Kuwejt*, Myśl Wojskowa 1991, nr 4.
- Śmiałek W., *System bezpieczeństwa Polski*, Warszawa 1993.
- Toffler A. i H., *Wojna i antywojna*, Warszawa, Muza 1997.
- Walka radioelektroniczna w Siłach Zbrojnych RP*, Warszawa, AON 1997.
- Wiatr M., *Charakterystyka współczesnych operacji wojsk lądowych*, Myśl Wojskowa 5/1998.

Wiąckiewicz P., *Kamuflaż na polu walki*, Technika Wojskowa 1994, nr 4.
Wojciechowski J., *Maskowanie wozów bojowych na współczesnym polu walki*, Technika Wojskowa 1992, nr 2.
Wrzosek M., *Sieć informacyjna – podstawowy determinant efektywności rozpoznania taktycznego wojsk lądowych*, Rozprawa doktorska, Warszawa, AON 2000.
Zajdziński W., *Maskowanie w Siłach Zbrojnych państw obcych*, Warszawa, AON 1994.